

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

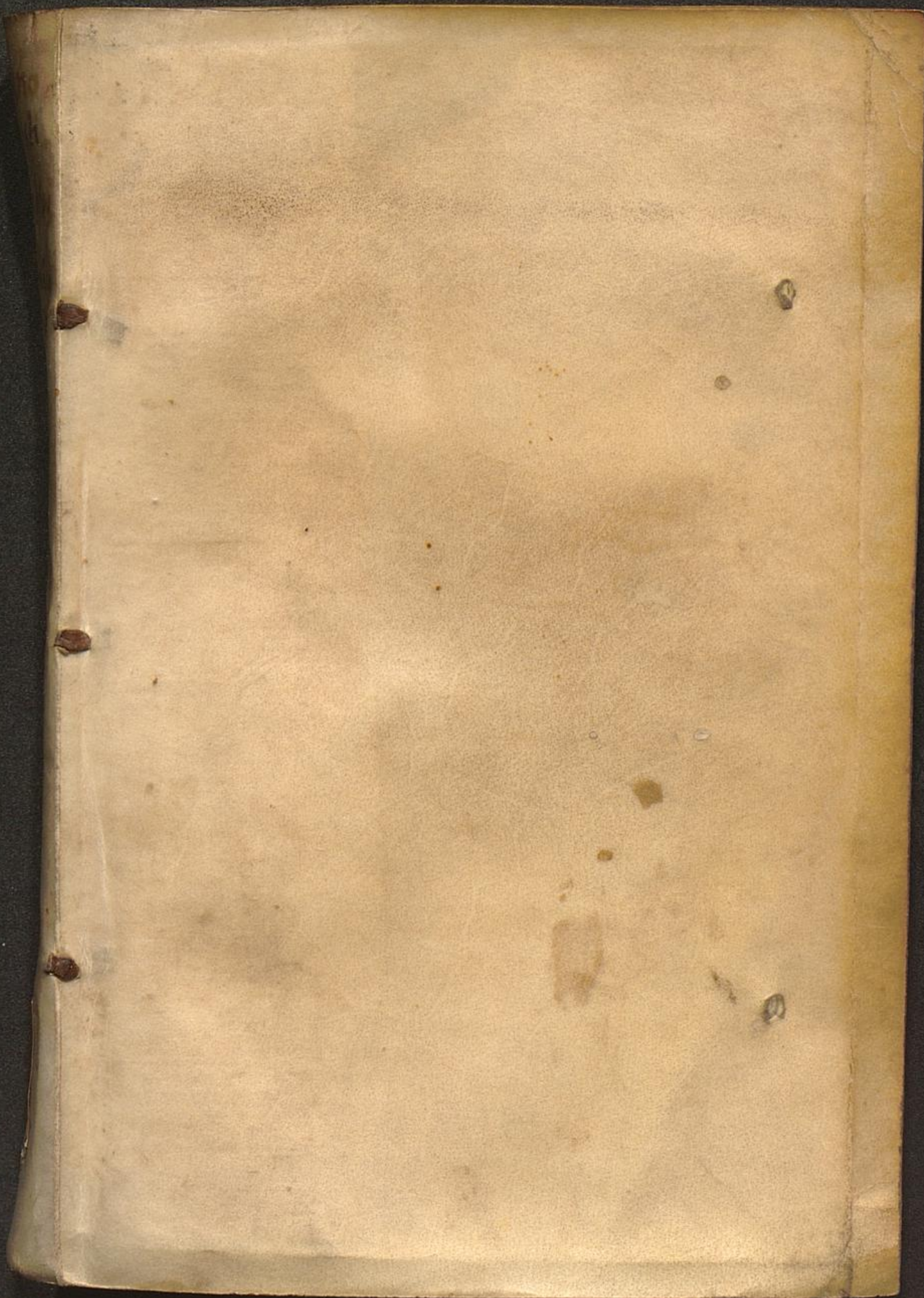
**De Vnica Religione, Stvdio Catholicorvm Principvm, In
Repvblica Conservanda, Liber vnus**

Lens, Jean de

Coloniae Agrippinae, 1579

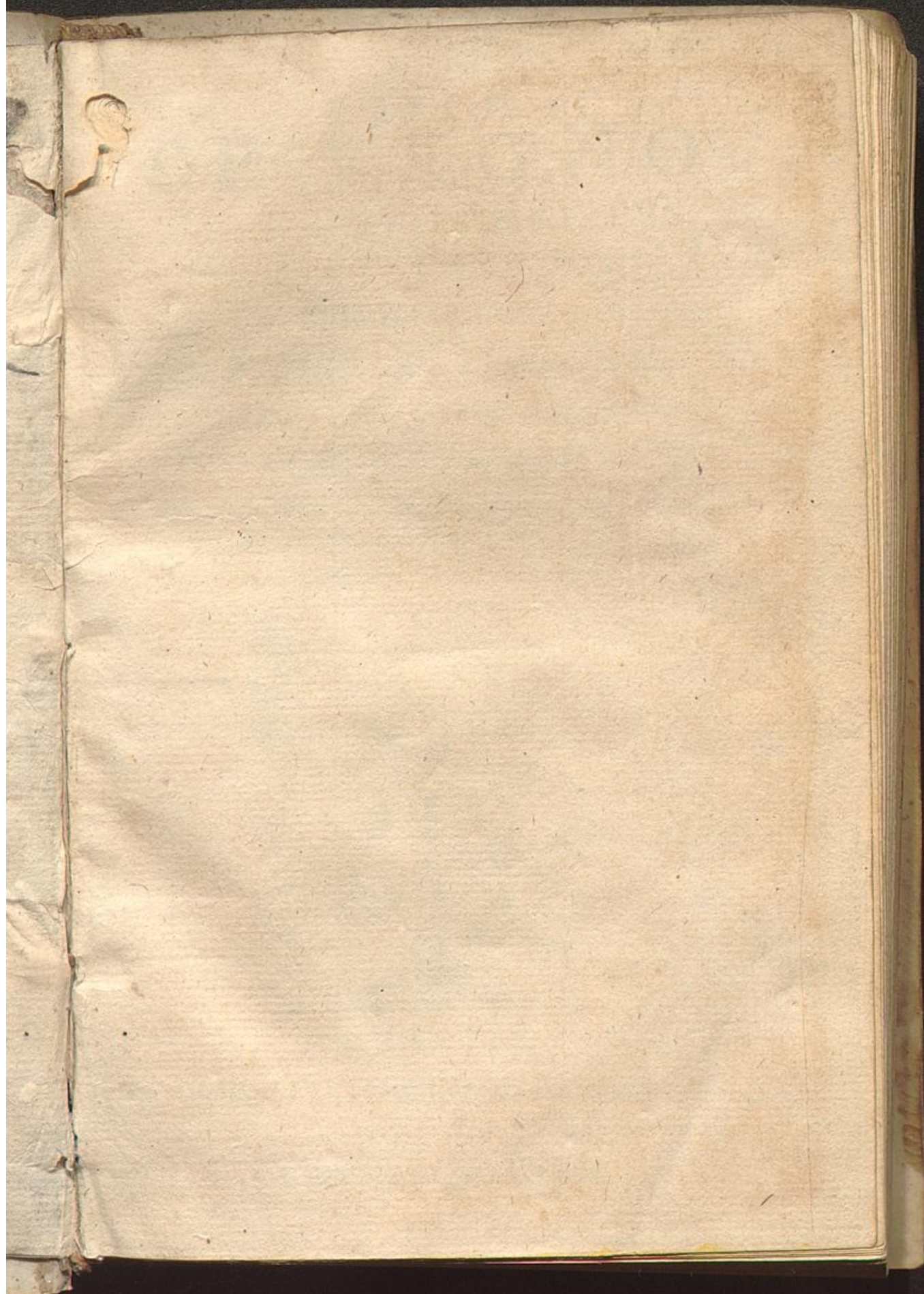
VD16 L 1181

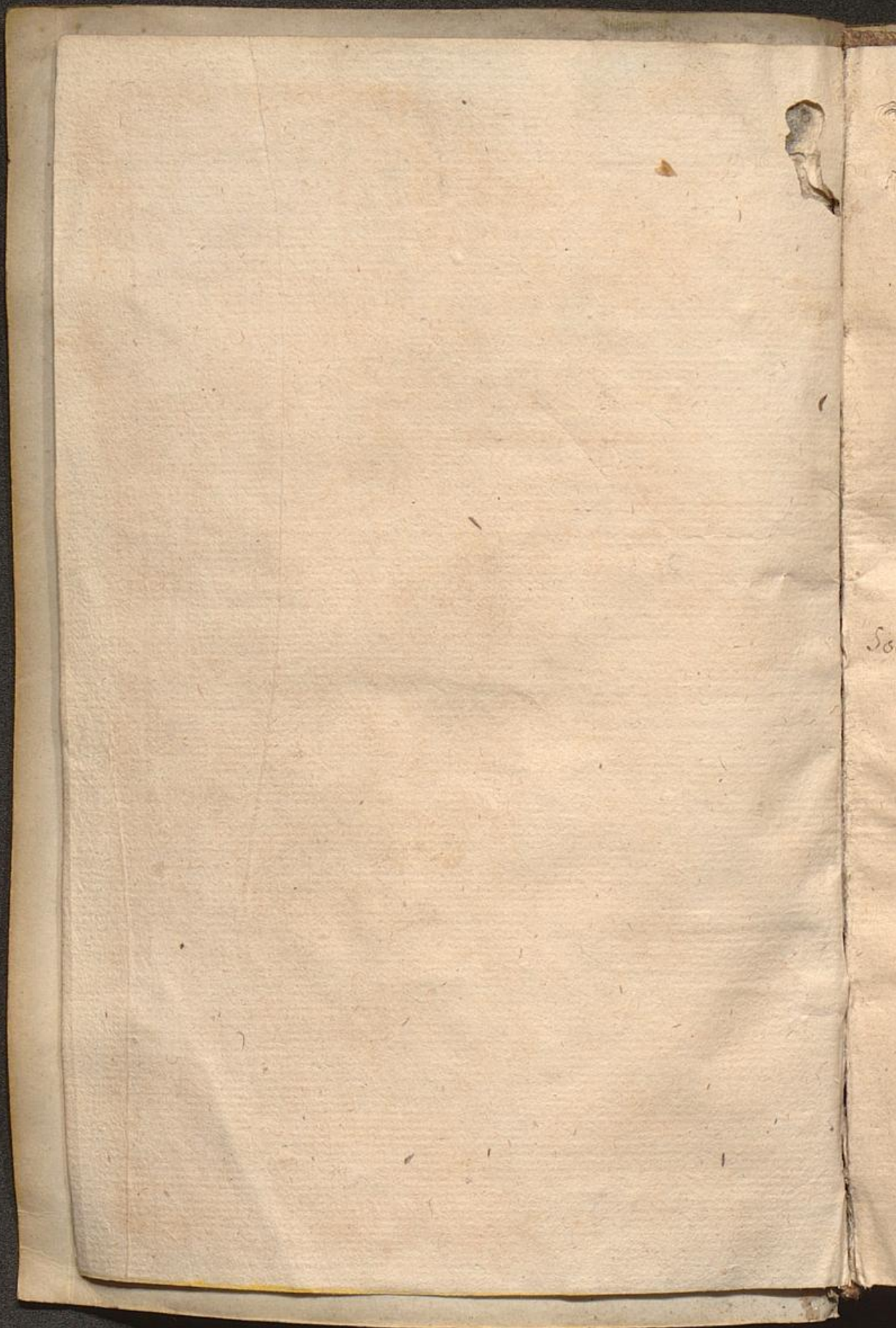
urn:nbn:de:hbz:466:1-30005

N. I
53.

H. 492b.

DEVNICA
RELIGIONE,
STVDIO CATOLI,
CORVM PRINCIPVM, IN
REPVBLICA CONSER-
VANDA,
Liber vnus.

Auctore IOANNE LENSÆO Bellio-
lano, Sacrae Theologiae Louanij
Professore.

COLONIAE AGRIPPINAE
Apud Godefridum Kempensem.
Anno M. D. LXXIX.

DE VITIIS
RELIGIONIS
STUDIO CATHOLICI
CORVM PATRVM

inda
conf
hibe
cona
inin
cie
nim
rita
dio
eo se
que
ls, vi
nice
qua
also
fibi
gun
fimi
nec
omn
mot
dac
nia
ti ce
pud
cens
re t
nin

PROOEMIUM.

*Quam in omni Vita genere, officij,
 rectiq; conservatrix disciplina ne-
 cessaria sit, cum ex varijs rerum
 humanarum experimentis elucet,
 tum ex ipsa vitiosorum morum
 nativa quadam peruersitate, in-
 telligi posse videtur. Qua ut sibi
 indulget maximè, & quicquid collibuerit avidissimè
 consecratur: ita illam qua se frangi sentit atque co-
 hiberi, & exosam semper habet, & omni saepe studio,
 conatuque persequitur. Verum qui hac oblectantur
 inimica disciplina licentia, haud pari omnes perni-
 cie in republica Christiana grassantur. Existunt e-
 nim plurimi, quibus disciplina etiam moderata sepe
 ritas ingrata quidem est & inuisa, quique ea ut è me-
 dio sublata sit, exoptant vehementer, sed nullam in
 eo sequuntur rationem, solo libidinis impulsu moti-
 que aguntur: qui in Rempublicam hoc afferunt ma-
 li, ut cum metum, honestatemque vis cupiditatis e-
 nigerit, manifestis continuo sceleribus, legum tan-
 quam obiecta repagula, obiceque perrumpant. Sed
 alios reperire licet multo his nocentiores, quos consue-
 sibi seruos addixit ceca cupiditas, ut disciplina seu le-
 gum utilissimam seueritatem non odijs modo grauis-
 simis prosequantur, verum etiam iudicijs improbant;
 nec solis infringant praeceptis, sed & rationibus,
 omni que argumentorum genere velut machinis ad-
 motis, labefactare nitantur: ac ne quid scelerata au-
 dacia violentiaque desit, diuinarum etiam testimo-
 nia literarum sacrilegis & surpant vocibus ad instituti
 confirmationem. Quod quidem tanto faciunt im-
 pudenter, quanto manifestius litteris ipsidem coer-
 cens illa & castigatrix disciplina laudatur. Sed mo-
 re tamen suo faciunt. Etenim haeticorum fere om-
 nium id commune esse reperimus, ut cum vnam in*

P R O O E M I V M.

partem precipites ferri cæperint, non alia respiciant
 diuina authoritatis testimonia, quibus ab illa possent
 intentione renocari, & in ea quæ & tringue tempera-
 ta est Veritate moderationeque consistere. Sic olim
 Sabellius, quibus in locis vnus diceretur esse Deus, pul-
 chrè & idit; vbi Verò personarum trinitas commenda-
 retur, propositaque rei cura prapeditus, erroreque fa-
 scinatus non aspexit. Sic & perfidus Arrius ea prom-
 ptissimè complexus est testimonia scripturarum, quæ
 ad significandam filij Dei imbecillitatem pertinebāt:
 ab ijs Verò penitus inspiciendis auertit animum, qui-
 bus ob vnā eandemque diuinitatis naturā patri signi-
 ficabatur equalis. Sic (ne Vetera tantummodo comme-
 morem) sectarij nostra huius ætatis, & bi fides iustifica-
 re dicatur, & vigilanter attendunt; vbi Verò & chari-
 tas, & opera ex fide profecta plus etiam multo quàm
 fides Valere declarantur ad iustitiam, somnolentis ac
 cæcis potius animis pratererunt. Vbi Christi sacratissi-
 mum corpus diuina in calum Virtute subuectum re-
 feratur, legunt studiosè, & fide accipiunt: & bi Verò
 hoc idem corpus in augustissimo Eucharistia sacramē-
 to esse conuincitur; si legunt, non attendunt; si atten-
 dunt, non credunt. Quid igitur nunc est quod mire-
 mur nonnullos, qui cum bonorum malorumque per-
 mixtionem in Ecclesia demonstratam vel prædictam
 esse perspexerint, cum præcepta quibus ad patien-
 tiam falsorum fratrum pestiumque caterarum in-
 formamur, didicerint, alijs neglectis locis, quibus ab
 errore possent renocari, sic instituendam esse putent
 Ecclesiam, & serpere grassarique hæreses sub nomi-
 ne religionum permittantur: non lupi ab ouilibus ar-
 ceantur: non ij qui non corpora solū, sed animas
 quoque perdunt, attingantur? Aduersus quos libel-
 lum quidem nuper vnum confecimus ab aduersario
 laceßiti, atque ad defendendam coacti, cum oppu-
 gnaretur, Catholica fides Veritatem: sed quia in re-
 fellendis obiectis nostra tum præcipue consumeba-
 tur

P R O O E M I V M.

*tur oratio, multa pratercunda fuerunt, qua hoc libel-
 lo complexi sumus. In quo propositum est ostendere,
 Christiani principis hanc esse curam primariam
 oportere, Et in Republica sibi subiecta, unicam reli-
 gionem, & eam veram (qua sola est Catholica
 Romana) locum habere patitur; cate-
 ris omnibus, qua se religiones falso
 nominant, prudenti iudicio,
 quoad fieri possit, ex-
 terminatis.*

6
IN REPUBLICA CONSTI-
TVENDA, VEL INSTAVRANDA,
& *conseruanda, primam esse religionis ha-
bendam rationem.*

CAPVT PRIMVM.

VMAM Pompilium qui post
Romulum regnauit, scribunt
Titus Liuius & Plutarchus,
ad continendam in noua re-
publica multitudinem infræ-
nem atque imperitam, effica-
cissimam hanc rationem existimauisse, si pri-
mū deorum metū omnibus quàm maximū
inijceret: qui cum nō facilē descensurus in ho-
minum animos videretur sine aliquo miracu-
li commento, simulasse idcirco sibi cum dea
Aegeria congressus nocturnos, cuius admoni-
tu quæ acceptissima dijs essent, sacra consti-
tueret. Impia quidem hæc erat superstitio, eo-
rum qui dij non essent, velle metum inijcere,
adeoq; sollicitē de colendis ijs, & eo quidē mo-
do, qui acceptissimus esse posset, sacrorum
institutione prouidere: sed ostendit tamen
illius cura regis, cuius singularem in gerenda
Republica sapientiam multa eius instituta
declarant, quid sit imprimis ad stabiliendam
pacandamq; Rempublicam comparandum,
quantoq; sit opere elaborandum ijs rerum
moderatoribus, qui Deum verum cæli terræ-
que Dominum fide instructi norunt, vt in Re-
publica illius imprimis honos curæ sit, cul-
tus.

DE VNICA RELIGIONE. 7

rūsque eius constituatur sacrorum cæremo-
 nijs quàm aptissimis, conuenientissimisque
 tantæ maiestati. Cum enim sine legibus
 nulla esse vera respublica possit, atque vt
 neruis corpus, ita illa legibus firma confi-
 stat, harum exordium ab ijs profecto su-
 mendum est, quæ venerationem metum-
 que præscribunt eius, qui primarius est rei-
 publicæ moderator. Eam ob rem cùm de legi-
 bus Plato, & hisipfis constituenda forman-
 dæque ciuitate differeret, primo in loco po-
 suit eas, quæ cultum, quæ orationem, quæ
 sacrificia, &, vt dicam summatim, quæ se-
 dulam seriâque deposcunt diuini numi-
 nis venerationem. Idcirco etiam Roma-
 nam ciuitatem Valerius Maximus laudat,
 quod omnia post religionem ponenda sem-
 per duxerit, etiam in quibus summæ maiesta-
 tis conspici voluit decus. Quapropter non
 dubitauerunt (inquit) sacris imperia serui-
 re, ita se humanarum rerum futura regimen
 existimantia, si diuinæ potētiae bene atq; con-
 stanter fuissent famulata. Quod igitur in con-
 stituenda primum republica, idem erit in ea-
 dē post erigēda, si collapsa fuerit, perpetuoq;
 retinenda, faciendum, vt de religione, qua sin-
 cerissimè colatur Deus, prima semper cura
 suscipiatur. Nam si vel propter regū ac prin-
 cipū offensiones, vel etiam æqualium, fundi-
 tus interdum ciuitates interiisse memoran-
 tur: cur non id magis extimescendum est, ne
 propter offensum neglectu religionis Deum,
 (sine cuius benigno fauore nulla Respublica
 stare)

*Lib. 4. de
legibus.*

Lib. 1. ca. 1.

staret) nec obstante quidem mortalium qualibet ope, subuertantur? Neque verò se hoc interdum facere, cùm offensis fuerit crebris & magnis prouocatus, ignorari voluit ipse, *Amos 9.* qui sic denunciaret per Amos Prophetam: Ecce oculi Domini super regnum peccans, & cõteram illud à facie terræ. Neque hoc immeritò fieri, præsertim ob neglectam, cõtemptamue religionem, ipse quoque vidit prophanus Poeta, cùm scribit:

Hora li. 3
Car. ode
6.

Delicta maiorum immeritus lues
Romane: donec templa refeceris,
Aedeisq; labanteis deorum, &
Fada nigro simulachra fumo.
Dis te minorem quod geris: imperas
Hinc omne principium: huc refer exitum.
Di multa neglecti dederunt,
Hesperia mala luctuosa.

Offenditur enim Deus peccatis quidem omnibus, sed ijs magis quæ aliquam habent læsionem violationemque pietatis: at ijs maxime, quibus tanquam ex professo vera germanaq; Dei colendi ratio corrumpitur. Hoc namque perinde est agere, atque si quisquam regium apertè oppugnet honorem, & eum vel in dubium reuocet, vel neget esse deferendum. Qua profectò nulla grauior iniuria videri, nulla maior regibus existere solet offensio. Quoniam igitur Deo imprimis suus constare debet honos, hic autem gratus esse nō possit, immò verò nec sit quidem honos, sed molestum onus iniuriæ, nisi vera religione deferatur, efficitur, in eo primum elaborandum

dum esse, vt ea teneatur ac floreat in Republica, falsis omnibus colendi rationibus adulterinisq; reiectis. Vera autem religio quæ sit, nō id cuiuslibet hominis æstimandum est iudicio. Etenim si res aliæ minores multo, nō cuiuslibet passim dijudicandæ creduntur: quid fieri poterit imprudentius insulsiusue, quàm si grauissima hæc maximæque omnium religionis causa, cuiuslibet decisione, quia se forsitan mentiatur esse præditum spiritu Dei, finienda putetur? Præposterum erit hoc profecto, nec ordinis perturbatissimi grauissimā poterit deformitatem effugere: si cum humanas res prudentissimi cuiusque censura constituendas esse fateamur, diuinas cuiuslibet passim arbitrio committamus. Diuinum plane sit oportet non humanum, & publicum simul non priuatum, & illustre omnino ac certum, non obscurum & imbecille de religione iudicium. Quo posteaquam semel est in Republica constituta & fundata ratio formaq; pietatis, nihil postea peregrinum, nihil nouū est recipiendum: tenendumque illud quod beatus Ioannes in epistola præcipit? Si quis veniat ad vos, & hanc doctrinam non affert, ne domo quidem illum exceperitis, nec Aue dixeritis. Et si fixis semel aliā de re quacunque legibus, quæ contra fiunt, puniuntur, multo erit maiore vigilantia prouidendum, ne quid in religionem impune peccetur. Quis enim alioqui religionum finis? quis in commutando modus? quānam in re alia perturbatio & confusio maior? Atqui hæc vna res est (quoniā

Epist. 2.

nullum est à Deo munus tributum hominī
 maius quàm religio) in qua consensionem, cō
 stantiam, grauitatem, modum, ordinē, tran
 quillitatem maximē deceat cōseruari. Ac sic
 uti nemo bene cultum dixerit hortū, in quo
 passim, euellente nemine, spinæ & vepres &
 noxiæ herbæ succrescunt: ita nemo, nisi men
 te captus, dixerit eam Rempublicam bene cō
 stitutam & formatam esse, in qua prohiben
 te nullo varij non modò suboriuntur, verū
 etiam incrementa capiunt cum vera pieta
 te pugnantes errores. A quibus proculdu
 bio superari sensim & obrui necesse est reli
 gionem veram, quemadmodum ab vrticis
 & infælici lolio dominante seges optima præ
 focatur. Quis erit igitur iam bonus princeps
 ac sapiens reipublicæ moderator, qui bene
 consultum regno suo fore putet, si in eo plu
 res religiones, pro quorumlibet arbitratu
 Deum se quàm sincerissimē colere velle fingē
 tium, liberas esse & inualescere patiatur?
 Quod si duas trēsue ex omnibus eligat, quas
 suppressis cæteris liberas esse velit, primum
 cur cæterorum qui alias sequuntur, naturali
 libertati facit iniuriam? quid si illæ potius
 quas repudiat, à spiritu Dei profectæ sint? Si
 altera religio potest esse, cur non & tertia? & si
 tertia, cur non & quarta & quinta? Sic enim
 gentilitas cum ab vnius Dei maiestate disces
 sisset, in ingentem paulo post deorū multitu
 dinem distracta est. Quia reuera nulla erat ra
 tio, cur, si præter vnum, alius atque item alius
 poneretur, non & centum & mille alij consti

tue-

RELIGIONE.

71

merentur dii. Deinde parum id agit accurate,
 vt Deo satisfaciat, eiusq; quoad possit propul-
 set iniurias: quando nec ab vno quidem pro-
 fectas suas ipsius vel irrisionum vel maledi-
 ctorum iniurias pati possit. Atqui hoc demū
 veræ virtutis munus est, ad proprias quidē &
 priuatas læsiones dissimulare, Dei verò contu-
 melias cum prohibere possis, nunquā perfer-
 re. Idcirco Helias propheta, vir indubiè man-
 suetudine & patientiæ virtute perfectus, cum
 propriæ personæ contemptum paruipēderet,
 Dei tamen seuerissimè vltus est iniuriam: ig-
 ne scilicet è cælo deuocato, cum à prophanis
 hominibus contemptim & sine vlla Dei vene-
 ratione, cuius erat propheta, ad regis nutum
 descendere iuberetur. Homo Dei (aiebant) hec
 dicit rex: descende, festina. Ille verò: Si homo
 (inquit) Dei sum, descendat ignis de cælo, &
 deuoret te ac quinquaginta tuos. Nempe vt
 exemplo funesti huius exitus vestri, cæteri
 discant tam viles esse Dei seruos non debere:
 quorum contemptus in eius cui seruiunt re-
 dundat dehonestationem. Eiusdémque pro-
 phetæ zelo sublati sunt propheta Baal qua-
 dringenti quinquaginta, atque ad torrentem
 Cison interfecti, ne falsa & impia diutius re-
 ligione, quæ per illos fouebatur, vnus veri
 Dei producerentur iniuriæ. Porro principes
 ij qui ad suæ quidem maiestatis læsæ crimina
 puniendâ exertsinaum gladium gerunt, au-
 res verò ad multas grauesq; diuinæ maiestatis
 iniurias clausas habent, vel linguas etiam ipsi
 aut manus ad inferendum promptas: nonne
 tibi

*Li. 4. Re-
 gum. ca. 5*

3. Reg. 18.

*Li. 3. Re-
gū, ca. 11.*

*Li. 8. tri.
cap. 13.*

tibi videntur hi dignissimi, qui vicissim & in proprij honoris, regniq; periculis à Deo negligantur. Hinc sæpenumero subditorum rebelliones aut finitimorum inuasiones, & ejectiones, vel cædes principum, euerfionesque regnorum extiterunt: quia Dei honorem & cultum proprijs posthabuere commodis atque honoribus. Iratus est (ait scriptura Dominus Salomoni, quod auersa esset mens eius à Domino Deo Israel, qui apparuerat ei secundo, & præceperat de verbo hoc, ne sequeretur deos alienos, & non custodiuit quæ mandauit ei Dominus. Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Suscitauit quoq; Dominus aduersarium Salomoni Adad Idumæum de semine regio, & Razō filium Eliada, &c. Equidem hæc opinor sic esse conscripta, vt expressa lectaque de vno, de multis alijs etiam tacita cogitentur. Idcirco Traianus sub Valente magister militum, aduersus barbaras Gotthorum gentes missus, cum victus confususque rediisset, ob eamque rem molliciem ei Valens ac timiditatem obijceret, ille ingenti libertate: Non (inquit) imperator, ego sum victus, sed tu victoriā perdidisti cum Deo resistis, & illius auxilia Barbaris potius facis opportuna. Isaac etiam monachus ea tempestate virtutis nomine clarus, cum egredientem videret ad pugnam Imperatorem: Quò vadis, ait, Imperator, qui pugnas aduersus Deum, quem nō habes adiutorem?

rem? Ipse enim contra te Barbaros mouit, quoniam & tu aduersus eum blasphemias linguas plurimas incitasti, & qui ei sacra psallunt, domibus expulisti. Quiesce ergo bellare, & ille faciet bella cessare. Quin & frater, cum ab eo Valens suppetias peteret aduersus vim Barbaricam, rescripsit, religiosum non esse talem virum iuuare, qui Deo rebellis existeret: sed iustum esse magis, ut eius superbia retunderetur. Quid memorem Valentinianum iuniorum? nonne ille, qui acquiescens Iustinæ matris iam Arrianæ monitis, Arrianorum partes adiuuaret, diu oq; Ambrosio infestus esset, fœdam fugam Imperator facere coactus est, Maximo rebeli persequente? Namque illi post fugam rescribens laudatissimus Theodosius, hanc ob causam negauit esse mirum, si cum Imperatore timiditas, vires verò cum tyranno copularètur. Sed eundem postea ad paternam pietatem reuocatum, imperio Theodosius restituit. Adiungam & aliud quiddam nostris temporibus longe vicinius. Venceslao duodecimo Bohemorum regi nunciabatur crescere indies hæreticos: & conciones ac cœtus frequentes contra auitam religionem haberi: sed his ille neque iniurijs Dei, neque periculis ecclesiæ commouebatur. Patiebatur insolentissimos sectarios cuncta in causa religionis pro sua libidine gerere. Et quanquam subinde multitudine terrebatur, tamen cum exploratum habuisset, se ab illis in concione hoc nomine commendatum, quòd commodus ipsis rex ac perfacilis esset, qui eorum no-

*Theodosius
retus lib.
5. cap. 15.*

*Vide Aeneam syluii historiam Bohemica ca.
35. 36. 37.*

ua

na in religione studia minime perturbaret: ideoq; nec ad eum è regno deturbandum suscipi consilia oportere, id quod iam fieri & agitari cœperat, tum securus omnem cogitationem deposuit de sumendis armis ad eorū conatus reprimendos: planeq; (vt ait Aeneas Syluius) ex tepido frigid⁹ euasit. At cum pōst significaretur præualētib⁹ hæreticis peti atque interfici magistratus, subuerti reipublicę ordinem, eius quoque coronæ proximum periculum impendere: tum demum commoueri & de vindicta cogitare cœpit. Sed eheu serō nimium. Mox enim ex ira paralyfi resolutus est, paucisq; pōst diebus, frustra imploratis cōtra regni sui hostes auxilijs amicorum, è vita excessit. Hæretici verō Bohemiam maximis cladibus affecere. Ita profectō fit, vt cum religio Deusq; negligitur, vna cum religione & regnum, cuius retinendi cura præcipua est, amittatur. Idcirco Theodosium Augustum sic

Epist. 25. Leo Pontifex suis ex literis cohortatus: Cum ecclesiæ causa statum regni vestri agamus & salutis, vt prouinciarum vestrarum quieto iure potiamini, defendite contra hæreticos inconcussam ecclesiæ statum, vt & vestrum Christi dextera defendatur imperium. Eiusdem pontificis & illa sententia est, in epistola ad Pulcheriam Augustam: Quoniam res humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quę ad diuinam confessionem pertinent, & Regia & sacerdotalis defendat autoritas.

Iuxta

RELIGIONE.

15

*Iuxta Veterum receptam de Repub. definitionem, nō
constare Remp. sine consensu populi in unā eandemq;
veram religionem.*

CAPVT II.

EST præterea etiam atque etiam confide-
randum, cuiusmodi Respublica futura
sit, in qua non iustitiæ ratio curaque publici-
tus habeatur. Nam si Scipionis apud Cicero-
nem in ijs libris quos de republica scripsit,
definitiones recipimus: vt sit Respublica, res
populi: populus autem cœtus sit multitudi-
nis, iuris consensu & vtilitatis communione
sociatus, efficitur profectò rempublicam
non esse, quæ non communi quodam in iusti-
tia consensu & conspiratione teneatur. Idem
enim ille Scipio, iuris consensum postea dis-
putando explicauit: ostendens per hoc geri si-
ne iustitia non posse Rempublicam. Vbi er-
go vera iustitia non est, nec ius potest esse:
quod enim iure fit, id fit iustè: quod autem fit
iniustè, nec iure fieri potest. Non enim iura
dicenda sunt vel putanda, iniqua constituta
hominum, cum illud etiam ipsi ius esse di-
cant, quod de iustitiæ fonte manauerit, fal-
sumque esse quod à quibusdam non rectè sen-
tientibus dici solet: Id esse ius, quod ei qui
plus potest vtile est. Quocirca vbi non est ve-
ra iustitia, iuris consensu sociatus cœtus ho-
minum non potest esse: & ideo nec populus,
iuxta illam Scipionis vel Ciceronis definitio-
nē: Et si non populus, nec res populi, sed qua-
lis cunq; multitudinis, q̄ populi nomine dig-
na nō est. Proinde si respublica, res populi est,
& po-

& populus non est, qui non sit iuris consensu sociatus: non est autem ius, ubi iustitia non est: proculdubio conficitur eam non esse rem publicam, in qua non sit consensus quidam in iustitiam conspiratioque communis. Iustitia porro ea virtus est quæ sua cuique distribuit, cuiusmodi virtus sine vera religione constare non potest. Quoniam enim modo sine vera religione, quæ vnica est, Deo imprimis reddi poterit quod ei debeatur? Nam ne quisquā fortè putaret, homini quidem ab homine multa sæpe, sed Deo nihil vnquam deberi, cauit hoc Christus in Euangelio, cum ait: Reddite quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ Dei Deo. Atque ut honorem & timorem non ignorares inter debita numerari, dicit Apostolus gentium planissimè: Cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honoré, honorem. Deo igitur ab hominibus debentur timor & honor: imò verò seipsum iure quisque debet Deo conditori ac redemptori suo. Quæ persolui debita, sine vera religione, nullo modo possunt. Hæc enim sola gratum ei defert honoris officium, sola hæc Deo religat hominem atque exhibet, cum falsa subtrahat, subdatque eundem spiritibus erroris. Vnde apparet eorum perfatus error, qui in sequenda religione, solius exemplum principis intuentur, tantumque ad hominem respiciunt: parati videlicet in quacunque religione versari, in qua suum principem repererint, quasi principi religio, & non Deo ipsi debeatur. Id quod generose prorsus
ab

Matt. 22.

Rom. 13.

ab Imperatoribus Valentiniano & Gratiano *Li. 7. tri. hist. ca. 9.*
 legimus esse reprehensum his verbis : Hanc
 (inquiunt) trinitatem consubstantiali-
 patris & filij & spiritus sancti, prædicare decre-
 uit nostra quoque potentia : ita tamen ut nō
 dicant aliqui : Sequimur religionem Impera-
 toris hanc patriam gubernantis, & non illi
 potius obediētes qui nobis salutis mandata
 contradidit. Euangelium namque Christi no-
 stri sic habet : Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsa- *Matt. 22.*
 ri, & quæ sunt Dei Deo. Constat igitur religio- *Luca 20.*
 nem Deo iure deberi, atque hanc primam præ *Marci 12.*
 cipuamque iustitiæ partem esse, ut ei illa defe-
 ratur. Quod si non cadat sub communem &
 publicum populi consensum, non est ille cœ-
 tus multitudinis, iuris consensu sociatus. Nō
 est igitur Respublica, in qua non sit commu-
 nis quædam multitudinis cōsensio in vnam
 eandemque veram religionem. Et ad similem fe- *Libr. 9. cap. 21.*
 remodum ratiocinatur D. Augustinus in li-
 bris de ciuitate Dei, colligens gentilium cœ-
 tus sine veri Dei cultu sociatos, iuxta Scipio-
 nis & Ciceronis definitionem, non esse Res-
 publicas.

*Sicut iustitia ratio, sine qua Respublica non est. po-
 stulat, ut Deo suus honos vera religione deferatur : ita
 postulat etiam, ut eius dehonestationes atque
 iniuria qua fictis & falsis religionibus irrogantur,
 legibus pœnalibus propulsentur.*

CAPVT III.

Quemadmodum autem exposcit ratio
 iustitiæ, ut suum cuique reddatur, ita
 pœnam exigit in transgressorem. Quocirca
 B si per

si per falsam religionem iustitia violatur, & in ea quidem sui parte, quam constat esse primariam: esse debet illa multo minus à iustis ac seueris animaduersionib' libera, quàm crimina cætera iniustitiæ, quibus homini quod eius sit non redditur, siue iniuria quæpiam irrogatur. Quàm enim hoc alioqui præposterum videri necesse est, ut à proximis quidem nostris vel virulentas aliorum linguas, vel violētas manus pœna cohibeamus: in Deum verò nostrum blasphemarū tela linguarum impunè mitti patiamur? Quamobrem Deus ipse sapientissimus Reipublicæ conditor, tēperatorq; iustissimus, leges tulit pœnales in eos, qui hac in parte iustitiam violassent. Ex quibus quidem legibus non difficile est elicere iustitiæ rationem, qua nostrorum quoq; temporū iniustitiæ, mala similia, pœnarum æquitate subiiciantur. Cū igitur duce quondam Moyse, qui sapiam è populo Dominum in iurgio blasphemasset, atque is in vincula propterea coniectus esset, tantisper dum cognosceretur diuinum de reo iudicium, consultus Dominus hanc legem tulit: Homo qui

Leuit. 24. maledixerit Deo suo, portabit peccatū suum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur; lapidibus opprimit eum omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Lex iudiciaria est in blasphemum, eaq; proculdubio iustissima, quia diuina. Cui si qua seueritate confimilis, à principe fortè statuatur in religionis nouatores hæreticos, quid is tum aliud, quàm Dei iudicium

eius legumque eius æquitatem imitatur? An forte blasphemus non est hæreticus? Non igitur blasphemus Arrius, qui filio diuinitatem æternitatemque detraxit? Non blasphemus & modis quidem innumeris Manichæus, qui de duobus rerum principiis, dijsque duobus, fabulas illas seu potius deliramenta contexit? Quid? non blasphemus Calvinus, qui omnipotentia derogans, fieri vel à Deo posse negat, ut quod in cælo est Christi corpus, in altari quoque simul ad verba efficacissima Christi seruatoris existat? Non Brentius blasphemus, qui in diuersam tanquam tempestate delatus, quod diuinitatis proprium est ubique simul esse, naturæ in Christo humanæ adscribat? Omitto alias aliorum neque paucas, neque leues blasphemias: ex quibus perspicui clarissimè possit, quanta legum æquitate, & quam iusta earundem seueritate, mortis supplicium blasphemis hæreticis irrogetur. Præterea Deuteronomij cap. 13. Pseudopropheta, qui visis somniorum fictis, ad cultum alienorum deorum populum sollicitet, quamlibet propinquus is sit vel amicus, occidi iubetur à Domino. Ac si quam forsitan urbem abominandus falsorum deorum cultus inquinasset, statim (inquit) percuties habitatores urbis illius in ore gladij: & delebis eam, omniaque quæ in illa sunt usque ad pecora: quicquid etiā suppellectilis fuerit congregabis in mediū platearū eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita ut vniuersa cōsumas Domino Deo tuo. Nihilne hic est quod debeant hæretici

formidare? Et qui magis à cultu verę religio-
nis populum Christianum abducūt? Fallunt
enim incautos reuera suis somnijs, & ab vni-
veri Dei vero ac legitimo cultu, ad fictionum
opinionumq; suarum idola colenda pertra-
hunt. Surgunt è medio populi Christiani, &
cū se alijs magistros arrogantissimè præ-
buerint, ex aliqua eos inspiratione cælesti
proferre cuncta, fascinati auditores arbitran-
tur. Dicere proinde non dubitant: Eamus, se-
quamurq; deos alienos quos ignoras tu, &
seruiemus eis. Vetera iam toties repetita fa-
stidimus: nouas atque inauditas sequamur
de religione sententias, & credamus eis. Nam
hæreticorū noua dogmata, quemadmodum
rectè Vincentius Lirinensis annotauit, vetus
testamentum allegorico sermone deos alie-
nos appellare consuevit: propterea quod sic
ab hæreticis ipsoꝝ dogmata, vt à gentili-
bus dīj proprii, obseruantur. Quis igitur iam
de summa æquitate dubitet, si vel sigillatim
è medio morte tollantur: vel cum se in vnum
collegerint, bello petiti deleantur? Ac ne solos
in illa veteri Iudæorum republica idolorum
cultores neci traditos fuisse putes, verū &
eos, qui vnius Dei retēto cultu, alia quapiam
ratione in religionem peccarent, hanc quoq;
de his legem accipito: Propheta (inquit sum-
mus legislator) qui arrogantia deprauatus,
voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non
præcepi ei vt diceret, aut ex nomine alieno-
rum deorum, interficietur. Hic sanè isti vt-
cunq; hæreticos non esse alienorum deorum
culto-

Dent. 18.

cultores ostendant, ut tamen ea minimè dicere, quæ Dominus haud eis præceperit, videantur, nunquam efficient. Currunt enim non missi, & cum noua esse fides non possit, illi nouam atque inauditam cudere moliuntur. Omnes diuinitus afflatos se loqui profitentur, & pugnantia interim tradunt: atque inter se acerrimè digladiantur, cum non sit dissensionis Deus, sed pacis. Nullos, per tot annorum centurias, quæ antè ipsorum fluxere ortum, reperiunt, qui eadem per omnia vel crediderint, vel docuerint, vel scripserint: cum vera Christi ecclesia nullo vnquam tempore ab his mortalium sedibus abesse potuerit. Quanam igitur illos ratione quisquam theatur, quos modo id facere perspicuū est, quod Dominus mortis pœna vindicandum esse sanciuit? Sed his & aliam adiungamus legem, ex Deuteronomio quoque repetitam: *Cap. 17.* Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui in eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malū de medio Israel. Non hic quisquam ob idololatriam, sed ob superbiam, non quia duci aut principi obtemperare recusauerit, sed quia summi sacerdotis iudicio non acquieuerit, mortis supplicio afficiendus decernitur. Quidnam autē esse causæ possit, cur illi quidem meritò interficerentur, qui summi sacerdotis iudicium fuissent aspernati: isti verò nostri, qui primario in terris Ecclesiæ pastori, Christiq; summi sacerdotis vicario, neque obtemperent, neque ob-

temperandum esse & sentiant, & doceant, nulla digni mortis poena credantur? Neque enim (opinor) quisquam plus honoris Moisaico, quam Euangelico ministerio deferet; praesertim cum illud umbras rerum venturarum contineret, hoc rerum exhibitarum claram atque illustrem proponat veritatem: illud seruitutis, ac timoris esset, hoc libertatis sit & amoris: illud mortis, hoc vitae. Proinde si illius imperium recusasse crimen fuit, profecto huic se noluisse subijcere, posteaquam esset cognitum, grauius multo censeri debet.

Heb. 10. An non haec Apostoli collectio est? Irritam quis faciens (inquit) legem Moyfi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto deteriora putatis mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiae contumeliam fecerit? Illos autem ipsos designat, de quibus dixerat antea: Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia: terribilis autem quaedam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Non sibi hic blandiantur haeretici: Dei filius cum in seipso iam conculcari non possit, in suis saepe ministris ab illis conculcatur. Nec grauior spiritui gratiae fieri contumelia potest, quam si quis ad eam totis viribus oppugnandam, inuidentiæ vel odij facibus agitetur. Sed ne quisquam istiusmodi leges ita proprias illius populi fuisse putet,

Ibidem.

putet, vt in alijs gentibus absurda sit earum futura, similitudine seueritatis, imitatio: meminert is Regis Nabuchodonosor, intentè audiat quid ille dixerit: A me (inquit) pos- 1. Esdr. 6.
 situm est hoc decretum, vt omnis populus, tribus, & lingua quæcunque loquuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach & Abdenago, dispereat, & domus eius vastetur. Neque enim est alius Deus qui possit ita saluare. Noua tum gentibus & odiosa res erat, vnius veri Dei prædicatio; præsertim cum is ita tum coleretur à pauculis hominibus, vt cæterorum, quos sibi fingeat stulta gentilitas, veneratio damnaretur. Et tamen ne hic vnus Deus impeteretur blasphemijs, rex ille terribili lege prohibuit. Quid igitur mirandum sit, talem hisce quoque temporibus & inter gentium, sed Christianarum, populos à principe Catholico legem proficisci, qua nō modò blasphemæ hæreticorum linguæ coerceantur, verum etiam facta sacrilega dignis supplicijs puniantur? Non enim Catholica & Romana religio, quam insectantur odijs implacabilibus, aut noua videri potest, vti tum vnius Dei cultus atque professio, aut probata paucis atq; vsitata: Cum hanc vnam constet esse, qua non aliam Christianus orbis, continua ad nos vsque serie populorum ab ipsis Apostolorum temporibus decurrentem, nouerit. Cur ergo videatur iniquum, seueritate legum aliquanta, ab iniurijs pseudochristianorum defendi hanc vnam, tanta populorum consensione probatam, tanta vetustate

*Epist. 48.**Lib. 2. con-
tra literas
Petiliani
cap. 92.*

tustate in summam auctoritatē adductam,
tam frequenti aduersariorum oppugnatione
roboratam? Et Augustinus quidē ipse, cuius
isti nobis sentētiolas quasdam obiciunt, non
dubitauit factum illud regis Nabuchodono-
sor, adumbrationem quandam ac typum ha-
buisse dicere rerum earum, quæ multò pōst
in Ecclesia gererentur: hoc est, disciplinæ &
seueritatis huius, quæ per fideles ac pios reges
exerceretur aduersus impios & sacrilegos de-
prauatores dogmatis Christiani. Non dubi-
tauit idem ipse colligere: Si decreuerit ille rex
ne blasphemaretur Deus tēperator ignium,
& liberator trium puerorum, multo magis
cogitare debere Christianos reges, quid decer-
nere debeant in regno suo, ne in suis fidelibus
idem ipse Deus exuffletur condonator pecca-
torum, & liberator iam totius orbis terrarū.
Tale igitur ille tantæ seueritatis exemplum,
ad imitationem, voluit Christianorum prin-
cipum animis obuersari. Ac durum id qui-
dem fatetur esse disperdere miseros, vastare-
que eorum domos, quod Regia illa commi-
nabatur lex, sed si aliter pacem habere non
meruit domus Dauid, nisi Absalon filius eius
in bello, quod contra patrem gerebat, fuisset
extinctus, nihil superesse dicit, nisi vt ecclesie,
quæ domus est Christi, tales inimicos, qualis
fuit ille Dauidis patris sui, obstinatione sua
perdēdos lugeamus, & regni Christiani tran-
quillitate parta fideiꝑ integritate, quoad fieri
potest, conseruata, mœsticiam nostram con-
solemur. Prætereundum modò non arbitror
legem

legem ab Artaxerxe rege latam in eos, qui Dei regisq; decretis minimè paruissent. Omnis (inquit Esdram sacerdotem alloquens) qui *1. Edr. 7.* non fecerit legem Dei tui & legem regis diligenter, iudicium erit de eo siue in mortem, siue in exilium, siue in cōdemnationem substantiæ eius, vel certè in carcerem. Quæ quidem lex cum cæteris, quæ ab eodem rege constituta erant, vsque adeò probata Esdræ sacerdoti fuit, vt lætus in hanc vocem erumperet: Benedictus Deus patrum nostrorum, qui *Ibidem.* dedit hoc in corde regis, vt glorificaret domū Domini quæ est in Hierusalem. Quòd si tum ij qui legem Dei non impleissent iusta morte plecterentur, quid passuros eos fuisse censes, qui impleri impossibile aut non necesse esse docuissent? At quid nunc ab his agitur? An non vt ijs assentiamur diuinam legem obseruatu impossibilem? vt fieri multa non debere credamus, quæ fieri oportere, & Christi verbo, & Apostolica traditione accepimus? Imò verò non dubitant, cum os perfricuerunt, & docere, & scribere, nihil præceptum in Evangelio præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita. Item præcepta decem nihil pertinere ad Christianos. Rursum hominē iustificatum & perfectum non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei & Ecclesiæ, sed tantummodo ad credendum. Item Christum esse datum hominibus vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatores cui obediant. Quæ cum per se ipsa statim absurda sint, iustiusq; os talia professantis

rentis tunderetur fustibus, quàm rationibus occluderetur, nemo non intelligit, penes què aliquid residet mentis integræ, quantum pro gloria domus Dei, quæ est in Hierusalem, id est, pro Ecclesia, cuius illa typum gessit, princeps Catholicus facturus sit, si istiusmodi rabulis de sanctissimis Dei & Ecclesiæ legibus quicquid in buccam venerit, temerè & impudenter effutièntibus iustissimæ seueritatis suæ metum incusserit. Ac de iustitia quidem hætenus, sine qua nec vera respublica est, & qualiscunque demum sit, stabili firmitate subnixæ esse non potest.

*In vnica religione Catholica concordia pacisq;
publica vinculum præcipuè consistere, eoq;
grauissimè perturbari.*

CAPVT IIII.

*Lib. 4. de
dictis &
factis so-
gratis.*

IAM & de concordia, pace & amicitia videndum est, sine qua rempublicam diu stare non posse, quiuis intelligit. Quam concordiam Socrates, vt est apud Xenophontem, primarium esse reipublicæ dixit bonum: vsque adeò vt Græciæ vrbes non aliud iusiurandum à ciuibus exigent, quàm de concordia conseruanda. Hæc autem nec sine consensu in religione cohærere potest, nec peregrina introducta, permanere. Non enim leue paruiq; momenti videri solet hominibus religionis negotium: sed grauissimum ac præcipuum quiddam, cuius ante omnia cura se putent commoueri oportere. Loquor de hominibus non atheis; qui vt Deum esse concipiunt aliquem, quo ne fingi quidem maius quidquam possit,

possit, ita summum quendam ei cultum non dubitant esse deferendum. Iam quid parere soleat dissimilitudo atque discordia, in ea re potissimum, in qua quid teneatur multum putetur interesse, quotidiana propemodum nostris oculis exempla subiiciunt. De finibus agrorum, de iure possidendi, si non una fuit sententia, quantas ea res saepe turbas dedit? Quid vel sola dissimilitudo linguarum? quam vehementer animos diffociat? quantum saepe adducit auersionis unius ab alio? Nam si qui duo simul esse aliqua fortè necessitate cogantur, quorum neuter alterius calleat linguam facilius inter se brutæ animantes etiam diuersi generis, quam illi cum sint hominēs, ambo sociantur. Quid? quod & de lana, ut aiunt, caprina grauissimè interdum corrixationes inardescunt? ut illa inter Arcades & Aetholos de aprina ceruice, quæ mutuis penè cladibus utrosque perdidit: Multo ut magis necesse esse videatur, alienari alios ab alijs diuersitate atque aduersitate religionum. Quæ una diuersitas maximi inter homines momenti videri solet, propter eam quæ de præstantia habetur ac necessitate veræ religionis, opinionem. Quemadmodum igitur ubi vnus est Deus, Dominusque communis, nihil obest mutuis amoribus locorum distantia: ita si alius atque alius est Deus, aut eius non una religio, nihil ad concordiam vicinitas similitudoque locorum, nihil eadem mœnia, nihil mensa lectusque cōmunis profuerint. Dissidetur enim ea in re, quæ maximā habet vim ad humanæ

*Horatius
li. i. epist.
Alter vi-
xatur de
lana sape
caprina.*

fo-

societatis diremptionem. An tu (ait Cicero)
Lib. 3. in maiores vllas inimicitias putas esse, quàm cō
Verrem, trarias hominum sententias ac dissimilitudi
act. 4. nes studiorum & voluntatum? Vbi autē gra
 uior esse potest sententiarum contrarietas,
 quàm in re omnium maxima, hoc est, in reli
 gione? Quæ studiorum dissimilitudo maior,
 quàm ea quæ in ipso sita est studiorum bono
Cap. 13. rum ac morum fundamento? Omnis caro (in
 quit Sapiens Ecclesiasticus) ad similem sibi cō
 iungetur, & omnis homo simili sui sociabi
 tur. Sic communicabit lupo agno aliquādo,
 sic peccator iusto. Quæ communicatio sancto
 homini cum cane? Aduersi enim qui eos pos
 sident ac velut animant spiritus, vnā viuere
 non sinunt. Nec fieri potest, vt is qui amat er
 rorem, non idem oderit veritatem. Ex odio
 verò, cum nihil obstiterit, nascitur eius extin
 guendæ libido. Quod quia fieri nequit, nisi
 ijs oppressis vel fugatis, à quibus veritas asse
 ritur: ad hos protinus ē medio tollendos vo
 luntas omnis conatusq; conuerti solet. Docu
 mento sunt Arianæ factiones aduersus Ca
 tholicos, quorum nullis Imperatorum decre
 tis potuere persecutiones inhiberi. Hoc e
 nim in quadam epistola queruntur Impera
 tores Valentinianus, Valens & Gratianus, de
 Arianorum rabiosissimis furoribus. Sed nec
 tum orthodoxos cum illis societate & amici
 tia iungi potuisse, omninoq; eorum potius
 consortia refugisse ac detestatos fuisse, ex il
 lorum temporum historia cognoscitur. Vnū
 eius rei memorat indicium Theodoretus de
 Catho-

Catholicis adolescentibus, qui cum sphaera *Lib. 7. tri*
 lusu sese oblectarent in platea, ac forte Lucio *par. ca. 16*
 Arianorum Episcopo transeunte, sphaera de-
 cidens per afini, quo ille vestibatur, pedes,
 voluta fuisset: illi sphaeram pollutam arbitra-
 ti, mcerorem eiulatu monstrarunt: cōtinuō-
 que pōlt accenso igne illam per hunc tradu-
 ctam, expiatam eo modo fore crediderunt.
 Puere hoc quidem erat, antiquæ purgandi
 consuetudinis reliquias præ se ferens. Verun-
 tamen indicio fuit, quantopere vesaniam A-
 rianam ciuitas odisset vniuersa. Illi igitur
 quoniam erant impij, veritatis odium in per-
 sonas transferebant. Hi verò cum personis
 benè esse cuperent, earum impietatem execra-
 bantur. Est enim quod in prouerbijs Sapiens
 dicit, verissimum: Abominantur iusti virum *Pro. 29.*
 impium, & abominantur impij eos qui in re-
 cta sunt via. Atque vti alteros vtrique abomi-
 nantur, ita & cum facultas adest, persequun-
 tur. Sed hoc plurimum interest inter Christi
 Ecclesiam & Sathanæ synagogam, quod illa
 diligendo persequitur, ista sæuiendo: illa vt
 corrigat, ista vt euertat: illa vt reuocet ab er-
 rore, ista vt præcipitet in errorem. Si enim vi-
 tuperanda esset omnis persecutio, non lau-
 dabiliter à Propheta diceretur: Detrahentem *Psal. 109.*
 secretò proximo suo, hunc persequabar. Cer-
 nimus etiam quotidie & filium de patre, tan-
 quam de suo persequutore conqueri, & con-
 iugem de marito, & seruum de domino, & de
 possessore colonum, & reum de iudice, & mi-
 litem vel prouincialem de duce vel rege: cum
 illi

*Vide An.
ca. 17. lib.
de vnica
& ecclesia*

illi plerunque ordinatissima potestate subdi-
tos sibi homines per terrorem leuiorum pœ-
narum à grauioribus malis prohibeant atq;
compescant: tametsi ijdem aliquando à bona
vita & bene factis minando & sœuiendo de-
terreant. Sed cum à malo & illicito prohibêt,
correctores & consultores sunt: cum autem à
bono & licito, persecutores tâtum sunt at-
que oppressores. Accusantur interdum tamẽ
& ij qui prohibent à malo, si modum peccati
modus coercionis excedat: aut si turbidè atq;
inordinatè in eos coercendos insiliunt, qui
nulla sibi lege subiecti sunt. Sed quæcunque
tandem sit vel persequendi causa, vel perse-
quutionis modus: certè vel ob hoc quod alij
alios abominantur, iuxta scripturæ certissi-
mam veritatem, non potest inter eos concor-
dia esse vera atque durabilis. Omninoq; duas
religiones diuersas, quoniam easdem inter se
inimicas esse necesse est, in eadem velle repub-
lica coniungere: nihil aliud esse videtur, quã
id operam dare, vt aliquando lupus & agnus,
aqua & ignis, veritas & falsitas, pietas & im-
pietas, positæ inimicitijs tanquam inito fœ-
dere, vnà cohabitent, eandemq; in familiam
coalescant. Quod vt fieri nullo modo po-
test, ita ij qui duas inter se pugnantes religio-
nes confœderare nituntur, frustra sibi pacem
& concordiam in sua republica promittunt:
nisi fortè iam langueat aut frigeat potius ex
vtraque parte studium religionis. Ad ratio-
nem autem amicitie quod attinet, nō est ne-
gligendum quemadmodum ea sit à veteribus
defi-

definita. Est enim nihil aliud (inquit Lælius a- *De ami-*
 pud Ciceronem) nisi omnium diuinarum hu *cusa si*
 manarumq; rerum cum beneuolentia & cha- *quis pla-*
 ritate summa consensio. Et hic quidem amici *ra huc*
 tiæ gradus esse videtur maximus, atq; vt opi- *trāsferre*
 nor, in hac mortali vita perrarus: cū summa *et ad insti-*
 scilicet rerum omnium cōsensione, duorum *tutū accō-*
 vel plurium animi coniunguntur. Namq; mi- *modare*
 nutioribus & leuioribus quibusdam in reb; *velit, le-*
 frequens etiam inter veros amicos intercur- *gat Ari-*
 rit dissensio. Accedit interdum & in magnis *stotelis li-*
 rebus, salua & incolumi amicitia Christiana, *3. & 9. E-*
 controuersia quædam: cum nondum satis est *thic.*
 (vt sit mota iam primum quæstione) certa per-
 spicuaq; definitio veritatis. Qua quidem in re
 diui Cypriani & Stephani Pontificis illustre
 tenemus exemplum: cum de his ageretur re-
 baptisandis, qui fuissent ab hæreticis & schis-
 maticis baptizati. Veruntamen amicitia pro-
 posita definitio, primo in loco rerum diuina-
 rum consensionem requirit: quæ tametsi per-
 fecta hic esse ægrè possit; propter huius secu-
 li noctem, in qua non ad plenam lucem, sed tã-
 quam ad lucernulam ambulamus: tamen ea-
 tenus certe necessaria est, vt eadem religione
 animi consociantur. Quocirca qui diuersas se
 qui se religiones profitentur, amici esse non
 possunt. Quid? quod etiam id displicet Deo,
 si quisquam cum inimicis veræ religionis a-
 micicias iungere conetur. Sic enim dictum
 est Regi Iosaphat per Iehu filium Hanani
 Prophetam: Impio præbes auxilium, & his *Li. 2. Pa-*
 qui oderunt Dominum, amicitia coniunge- *rali. c. 19.*
 ris:

*Li. 2. Pa-
ral. c. 20.*

*Vide con-
tra genti-
les Atha-
nasium.*

ris: & idcirco iram quidem Domini mereba-
ris, sed bona opera inuenta sunt in te. In eodē
rege hoc quoque postea reprehenditur, quod
inierit amicitias cum Ochosis rege Israhel,
cuius opera fuerant impiissima. Cumque par-
ticeps fuisset, quemadmodum scriptum est,
vt faceret cum eo naues quæ irent in Tharsis,
percutsit Dominus opera eius, contritæque
naues sunt, eo quod fœdere se cum Ochosis
coniunxisset. Quod si nec constet inter eius-
modi homines in re omnium maxima dissi-
dentes amicitia ratio, nec inita qualiscun-
que probetur, fieri non posse videtur, vt in-
ter eos vna consistere Respublica possit: vtra-
que præsertim ex parte agendi libertate per-
missa. Idcirco, quemadmodum est à Plutar-
cho scriptum, si quibusdam memoriæ collu-
stremus oculis veteres nouasque respublicas, re-
periemus quidem aliquas regibus, alias legi-
bus, alias mœnibus aut etiâ domibus carere
potuisse: at nulla reperietur, quæ non certam
principio religionē, & Dei vel deorum cōmu-
nem aliquem cultum, & sacra publica suscepe-
rit. Satis vt appareat, primum hoc esse vin-
culum amicitia, præcipuumque ac primum ci-
uile inter homines societatis fundamētum,
si vna inter se religione sacrorumque similitu-
dine colligentur. Vbi autē de dijs ipsis interue-
nere dissidia, grauissima quandoque in-
ter ciuitates bella consequuta memorantur.
Vidit sanē Ieroboam rex Israhel, quantum es-
set in vna religione momenti ad animos ho-
minum in eandem rempublicam idemque re-
gnum

gnum conglutinandos; & quantum è diuerso
 valeret ad disiungēdos religionis diuersitas.
 Veritus enim ille in ipsis regni sui primor-
 dijs, ne qua fieret aliquando propter religio-
 nis vnus vinculum conciliatio tribuum di-
 uisarum, eiusmodi legitur animo consilium
 concepisse: dixit (ait scriptura) Ieroboam in
 corde suo, Nunc reuertetur regnū ad domum
 Dauid, si ascenderit populus iste vt faciat sa-
 crificia, in domo Domini in Ierusalem, & cō-
 uertetur cor populi huius ad dominū suum
 Roboam regem Iuda, interficientq; me, & re-
 uertentur ad eum. Et excogitato consilio fe-
 cit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite
 ultra ascendere in Ierusalem. Ecce dii tui Isra-
 hel, qui te eduxerunt de terra Aegypti, po-
 suitq; vnum in Bethel, & alterum in Dan: &
 factum est verbum hoc in peccatum.

*Lib. 3 re-
 gum c. 12.*

*Diuersitate religionum non solum Rempublicam
 inter ciues, sed & familiam inter domesticos pertur-
 bant.*

CAPVT V.

DE Reipublicæ tranquillitate & pace in-
 ter ciues diximus: quid de familia qua-
 que sperandum est religionum varie-
 tate permittat? Nihil verò hic aliud expectare
 debemus, quàm corrixationes, contentiones,
 ac iurgia, ex mira discrepantia morum facto-
 rumq;. Nempe vxor Catholica diebus Ve-
 neris carnibus abstinere velit, pisces parabit
 sibi; maritus aut idē cogetur edere, cum erit
 aliud nihil parati, aut certè offensus aliò dis-
 cedere compelletur. Rursum cupiat vxor, iu-
 xta præ-

C

xta præ-

*Apud Zo-
naram.*

*Procopius
belli Got-
tici lib. 1.
Aemilius
in Childe-
berto.*

xta præceptum Apostoli, noctis vnus à tho-
ro ferias, vt vacare orationi possit instante
solenni festo: ille verò hoc, vt muliebrem su-
perstitionem, festorum dierum contemptu
derideat. Illa ieiunādum sibi putet ex præce-
pto Ecclesiæ matris: hic contra ad ingluuiem
cogat stimulis cupiditatis incitatus. Illa san-
ctorum imaginibus, propter eorum quos re-
præsentent amorem ac venerationem, dele-
ctetur: hic detestetur vt cultum idolorū. Id-
circo enim Theophilus Constantinopoli-
nus imperator Iconoclasta, cū ex fatuo quo-
dam vxorem suam Theodoram imagines ha-
bere suspicatus esset, in eam est vehementer
inuectus: sed iracundiæ flammam prudens
mulier tēperauit: pupas enim pulchras, quas
se vidisse apud dominam fatuus dixerat, in
speculo fuisse persuasit collucentes intuen-
tium effigies. Clothildis filia Clodouei, fra-
tribus id agentibus, nupserat Almarico VVi-
sigottorum regi: sed cum hic esset Arrianus,
illa in Catholica religione educata, nullus
esse potuit mutuus amor, pax nulla. Dete-
stante quippe marito aduersam suæ impieta-
ti religionem vxoris, & in eam ipse sæuebat,
& subditis quoque suis faciebat eam affligen-
di potestatem: non ob aliud, quàm quia vi-
ri sui nollet religionem amplecti. Hæc igitur
sic oppressa iniquissimi viri iugo, ad amicos
Galliæ reges confugit, plena querimoniarum.
Quibus illi commoti, mox expeditis ad bel-
lum armis, Almarici regnum vnà cum perdi-
tissima religione subuerterunt, Eudoxia ne-
ptis

ptis Theodosij, sedecim annos in Aphrica cū
 Honorico viro suo iam peregerat. Hāc enim
 ille, Romam ab ea vocatus in auxilium, se-
 cum spoliata Roma duxerat in Aphricam:
 sed quoniam Arianus ille, hāc Catholica e-
 rat, fecit religioni aduersitas, vt huic esset
 cum illo amara cohabitatio. Itaque exitu se- *Nicepho*
 mel reperto, fuga elapsa est, seq̃ Hierosoly-
 mam contulit, nec multō pōst diem clausit
 extremum. Et quis exempla omnia, quæ huc
 faciunt, breui possit oratione complecti? Sa-
 tis sit hoc loco perspicere, certam hāc esse dis-
 cordiæ in familia causam, si coniunx coniugi
 studio religionis aduersetur. Quoniam enim
 animo virum censemus laturum esse, si mul-
 tis in rebus nō obtemperans mulier, religio-
 nis se suæ prætextu muniat, asseratque etiam
 fieri sic oportere? Quid? quod noua huius æ-
 tatis religio ita est ad diuortium facilis, vt
 etiam potestatem faciat discedēti aliud inire
 coniugium? Qua ex re quantum nascatur dis-
 solutionum turbarumq; in familijs aliquot,
 diuersis locis exempla declararunt. Recordamini (inquit Optatus lib. 3.) quomodo à vo-
 bis iam dudum matris Ecclesiæ membra ab
 inuicem distracta sunt: non enim vnāqua-
 que domū statim seducere potuistis; sed aut
 iuit vxor & resedit maritus; aut parētes sedu-
 cti sunt, & filij sequi noluerunt; aut stetit fra-
 ter, sorore migrante: persuationibus vestris
 diuisa sunt corpora & nomina pietatis. Et nō
 potuistis prætermittere quod legitimum est.
 Vtiq; dixistis: Pax vobiscum; cū Deus contra:

Pax? & vbi pax? Quod est dicere: Quid salutem, de quo non habes? Quid nominas, quod exterminasti? Pacem igitur exterminat subintroducenda noua religio: quam si in familijs esse non finit, nec igitur in Rep. esse patietur.

Ad perturbandam euertendamq; Rempublicam nihil valere magis, quam noua & commentitia religionis introductionem.

CAPVT VI.

Vehementer autem hoc ad ciendas discordias, ideoque ad respublicas perturbandas euertendasq; facit, si vna multis iam seculis religione suscepta, seruata, comprobata, noua quæpiam subintroducatur, & ea quidem prioris æmula, eidemq; ex professo aduersatrix. Nā quæ res familiā vnā, eadem, cū in maioribus paulo rebus acciderit, rempublicam etiam ipsam euertere solet: Nihil verò ad familiam perturbandā euertendamque vehementius, quàm si præter legitimam coniugem concubina aduocetur, eaq; pari in honore & libertate autoritateq; habeatur. Neq; enim conuiuiscere potest maritalis ille zelus, & studio huic vel illi placendi familia distrahitur, colliditurq; dissidijs. Quapropter inter antiquas Numæ Pompilij leges, reperitur inhibitus concubinis templi Iunonis ingressus: ad significandas offensiones matronarum (quarū esse illa peculiariter dea putabatur) si quando fuissent à maritis parem in honoris locum concubinæ receptæ. Quis iam nesciat religionem Catholicam Romanam, per tot annorū centurias tam multis ab gentibus

ribus obseruatam, tot à regibus susceptam atque defensam, tam innumerabilium sanctorum & literis, & confessionibus, & sanguine ipso illustratam, tot miraculis roboratam, toties tam grauitèr oppugnatam, & semper tamen inuictam? Hanc igitur quis dubitet verè legitimæq; coniugis loco solam quasi Reipub. brachijs quibusdam amplexandam esse? Huius proinde si cum offensione grauissima, maximæq; iniuria alia huic repugnans, noua, prius incognita, lasciua & insolēs, velut concubina suscipiatur & colatur, nihil profectò mirum videri debet. An nō & gentilibus hoc curæ maximopere fuit, ne qua deorum nouorum religio subintroduceretur? Nōne inter primas Romuli leges hæc vna est; Deos peregrinos ne colunto? Numa quoq; ipse, studiosissimus religionis sacrorumq; moderator, constitutis pontificibus cauit, ne quid in illam inueheretur noui. Horum enim pontificum scitis publica priuataq; sacra subiecit, vt esset quò cōsultum plebs veniret, ne quid diuini iuris, negligendo patrios ritus, peregrinosque asciscendo, turbaretur. Augustus ipse quoque, cum iam solus imperio potiretur, atque de republica instauranda & erigenda cum amicis consultaret, hoc imprimis consilium à Mœcenate celebri senatore accepit, ne qua in re pateretur religionis statum innouari: propterea, quod ea res opportunissimum ad turbas ac tumultus aditum præbere videretur. Dixeriſ hanc olim Symmachi atq; gentilitatis ipsius veterem fuisse querelam, quod

antiquissima religione deorum improbata, noua prorsus & inaudita sub Christi, eiusdemq; crucifixi nomine, in orbem terrarum inueheretur. Hinc cum Theodosius Senatui religionem Christianam amplecti suaderet, negarūt se facere posse, vt maiorum suorum instituta & tradita, nouitijs Christianorum inuentis postponerent: cū præsertim illorum custodia, urbem incolumem prope mille ducentis annis conseruasset. Nec verò turbæ defuerunt ex ea re natæ, quas Christus ipse prædixerat eiusmodi verbis: Non veni mittere pacem, sed gladium. Præuidebat enim quantum esset confusionis, quantumq; dissidiorū ac bellorum in orbe futurum, cū noua à quibusdam religione suscepta, alij in eodem regno, in eadem ciuitate, in eadem denique familia acerrimè repugnarent, grauissimis aduersus veritatem odijs inflammati. Et certa quidem sunt hæc. Quæ cōsiderata hoc fructus afferunt, ne quam religionē ob id solum damnandam repudiandamq; putemus, quod vulgo prius incognita sit, quodq; ea proposita & suscepta, Reipub. perturbatio consequatur. Ipsa prorsus inspiciatur oportet religio cuiusmodi sit, dignane quæ retineatur, vti est à maioribus longa iam serie populorum tradita, an verò talis, quæ retineri citra impietatis crimen haud possit. Ac gentilem quidem religionem plenam impiæ superstitionis fuisse, non est Christianus qui dubitet: proinde, si potuit exturbari ex orbe terrarū, in quo dominatum obtinuerat (sicuti proculdu-

Matth. 10.

culdubio exturbari diuina virtute potuit) id
agendum fuit omni ratione: atque in eo exe-
quendo diuinæ maximè dispositioni paren-
dum, quantumcunq; ex ea re populi omnes
nationesq; mouerentur. Vbi tamen dignum
est animaduersione, beatos apostolos, virosq;
Apostolicos, qui nouam hanc religionem in
orbem inferebant, eiusq; vbi poterant funda-
menta iaciebant, nunquam propterea reipu-
ordines turbauisse, nunquam de magistratu,
nunquã de præfectis principibusq; deiicien-
dis cogitauisse: etiam si & diuina virtute in-
structi maiora possent, & subinde ob discipu-
lorũ multitudinem facultas humanitus sup-
peteret. Quin potius obedientiam in ijs quæ
non essent cum diuina lege pugnantia, & ipsi
deferabant gentilibus præfectis, & deferendam
esse studiosissimè commendabant. Nunc Ca-
tholicam Romanam religionem contemple-
mur. Erítne quisquã aut adeò cæcus, aut im-
pudens, vt hanc non dubitet cum gentiliũ
impietate comparare? vllámne aliam illi qui
huic aduersantur, demonstrare poterunt ab
Hierusalem (sicuti prædictum erat) ad omnes
sensim terrarũ prouincias & nationes pene-
trasse? Et quoniam vera ibi religio est, vbi sint
Ecclesiæ Catholicæ, aliásne vsquam designa-
bunt Christi Catholicas Ecclesias, quàm eas,
quæ Petri successori, Romano Pontifici, pa-
ruerint? In aliáne ecclesia quàm Romana bea-
ti Martyres suum sanguinem fuderunt? in a-
lia doctissimi scriptores enituerunt, quorum
& modo litteris vnà nobiscum fruuntur, si

non dedignantur? Nónne hæc denique sola
Lib. de ab Apostolica sede, quemadmodũ ait Diuus
Utilitate Augustinus, per successiones episcoporum,
credendi frustra hæreticis circumlatrantibus, & par-
cap. 17. tim plebis ipsius iudicio, partim cõciliorum
 grauitate, partim etiam miraculorum maie-
 state damnatis, culmẽ authoritatis obtinuit?
 Si non hæc fuit Ecclesia Christi, dicant qui-
 bus in terris, qui cõetus, qui populi vsque ad
 hanc ætatem constituerint Ecclesiam, qui pa-
 stores, qui doctores eam instruxerint, quid
 scripserint, quæ miracula ediderint. Denique
 ostendant quænam alia sub Christi nómine,
 per tam multos annos religio, in orbe terra-
 rum vna eademque permanens creuerit, flo-
 ruerit, cuncta occuparit, quàm hæc Catholi-
 ca Romana. Si aliam non reperiunt, sola hæc
 igitur vera & Christiana religio est, aut certè
 vera religione vsque ad hæc tempora caruit
Lib. de mundus & Christus. Rectissimè Diuus Au-
Verare- gustinus ait, neque in confusione pagano-
ligione rum, neque in purgamenti hæreticorum,
c. 5. & 6. neque in languore schismaticorum, neque
 in cæcitæte Iudæorum quærendam esse reli-
 gionem: sed apud eos solos, qui Christiani
 Catholici vel orthodoxi nominantur, id est,
 integritatis custodes, rectaq; sectantes. Hæc
 enim Ecclesia Catholica per totum orbem
 validè lateq; diffusa, omnibus errantibus v-
 titur ad profectus suos, & ad eorum corre-
 ctionem cum euigilare voluerint. Vtitur e-
 nim gentibus ad materiam operationis suæ;
 hæreticis, ad probationem doctrinæ suæ:
 schisma-

schismaticis, ad documētum stabilitatis suæ:
Iudæis, ad comparisonem pulchritudinis
suæ. Cōtra hanc igitur religionem in sola Ca-
tholica Ecclesia constitutam, velle nouam ei-
que repugnantem introducere, potestne cui-
quam bono & graui constantique Christia-
no tolerabile videri? Non hic meritò sacerdo-
tes clerūsque totus, cuius versantur in ea reli-
gione exercenda præcipuæ functiones: non
pij reges ac principes, qui sua interesse putāt,
quānam Deus religiōe suis in regnis colatur:
non populorum fidelium Christiana simpli-
citas, qui in hac religione cum spe futuræ sa-
lutis, suos imitati maiores, acquiescunt: non
hi (inquam) omnes iure offenderentur ad no-
uæ cuiuspiā & aduersę religionis ingressum,
& eius præsertim, quæ non modò non affe-
rat meliora, verū etiam euersis iustitiæ fun-
damentis ad omnem nequitiam portas pate-
faciat? Socratem, cum esset ab inimicis accusa-
tus, nulla res magis iudicium mortis subire
coegit, quā quod nouam religionem moli-
ri atque inuehere, receptamque damna-
re diceretur. Cumque & Xenophon & Pla-
to causam illius agunt, nulla magis in parte
totius accusationis, quā in hac quæ religio-
nem spectabat, laborarunt. Isocrates quoque
celebris inter Græcos orator, scribens de in-
stitutione principis, hunc sedulò ne maio-
rum religionem & sacra mutet, adhortatur:
ob eas videlicet rerum humanarum inuersio-
nes, quæ soleant cum illa esse mutatione con-
iunctæ. Ergo illi cum essent gentiles, traditæ

fibi religionis, quanquam reuera prophana
& impiæ, nullóque vel authoritatis, vel ratio
nis subnixæ fundamento, summam semper
habuere rationem: & non multo Christiani
ferent iniquius, sacris suis insidias strui, nouá
que studia suscipi cōtra eā religionem, quam
ab ipsius ore Dei sciant esse profectam? cuius-
que adeo veritatem exploratam habent, vt si
Galat. 1. vel angelus Dei descendat de cælo, & aliud q̃
traditū sit, annunciet, anathemate debeat abi
re percussus? Idcirco laudatissimus ille prin-
ceps Theodosius, morte propinquante, filios
suos præcipua cura hortatus legitur, vt pieta-
Theo. lib. tem perfectam custodirent. Hac enim (inquit)
§. cap. 25. & pax conseruatur, & bella conficiuntur, &
hostes dantur in fugam, & trophæa excitantur,
& conciliatur victoria.

Obedientiam qua superioribus in Republica debetur, maximè solui nouæ religionis, præsertim si nunc est eius nouitas, introductione.

CAPVT VII.

EST & de obedientia dicendum aliquid,
sine qua qui Rempub. consistere posse pu-
tat, haud secus facit, atque si ædificium quis-
piam altum sine fundamento, vim vëtorum
aut fluminum posse perferre arbitretur. Est
enim hoc constituendum in republica pri-
mum, vt nec desint qui multitudinem per se
inconditam & confusam moderentur, & vt
illis fideli minimeq̃ fucata obedientia pareatur.
Quàm porrò sit ad obediendum parata no-
ua religio seu heresis, id non ægrè cognoscit,
qui norit eius matrem: quæ proculdubio su-
perbia

perbia est; Superbiæ verò progenies, est omni
 um quidem iudicio, q̄ sanum sapiunt, Inobe-
 dientia. Ac reuera hæretici & schismatici, vti
 superbi sunt, ita inobedientes & immorigeri
 solēt esse. Id quod imperatores Valentinian⁹, *Lib. 7. de*
 Valens & Gratianus de Arianis certè declara- *trop. hist.*
 runt epistola ea quā ad Episcopos Asiæ, Phry *cap. 9.*
 giæ, Carophrygiæ & Pacatiæ conscripserūt.
 In qua orthodoxorum quidem Episcoporū
 hæc expressa laudatio est; Tributa secundū
 leges inferre non respuunt, potestatiq; regiæ
 non resistunt, sed sincera voluntate & superni
 mandata Dei custodiunt, & nostris legibus
 subiugantur. Quid verò, qualēsve erga suos
 principes Episcopi Ariani? Vos verò, inquiūt
 illi, inobedientes esse monstramini, &c. Adri-
 gā & Donatistarum exemplum priusquā ad
 nostros veniam. Illorū princeps & antesigna-
 nus fuit Donatus: ad quem cum venissent qui
 Constantis Imperatoris eleemosynas mu-
 nerāque perferrent distribuenda per singulas
 ecclesias: ille (teste Optato Mileuitano) so-
 lito furore succensus, in hæc verba prorupit:
 Quid est Imperatori cum Ecclesia? & de fonte
 (inquit) leuitatis suæ, multa maledicta pro-
 fudit: non minus quā in Gregorium ali-
 quando, ad quem sic scribere ausus est: Grego-
 ri macula senatus, & dedecus præfectorum.
 Iam tunc meditabatur (ait Optatus) cōtra præ-
 cepta Apostoli Pauli, potestatibus & regibus
 iniuriam facere: pro quibus, si Apostolū audi-
 ret, quotidie rogare debuerat. Hic ille Donatus
 est, cuius de superbia, quæ illū inobedientiæ
 spiri-

Lib. 2.

spiritum, ceu mater filium, procréauerat, scripta sunt hæc apud eundem Optatum: Extulit (inquit) sic cor suum, vt nullum hominem sibi comparandum arbitraretur: & de tumore mentis suæ altior sibi visus est esse: quia quicquid est supra homines, iam quasi Deus est. Et cum per solum Deum soleant homines iurare, passus est homines sic per se iurare, tanquã per Deum. In quo si vnusquisque hominum errauerat, ipse prohibere debuerat: cum non prohibuit, Deus sibi visus est. Deinde cum ante ipsius superbiam, omnes qui in Christo crediderant, Christiani vocarentur: ausus est populum cum Deo diuidere, vt qui illum sequuti sunt, iam non Christiani, sed Donatistæ vocarentur. Et si quãdo ad eum aliqui ex Aphricana prouincia veniebant, non quærebat illud, quod humana semper exigit consuetudo, de pluuijs, de pace, de prouentu anni aliquid interrogare: Sed ilico ad singulos quosque venientes hæc erant verba; Quid apud vos agitur de parte mea? Quasi iam verè populum cum Deo diuiserat, vt intrepidè suam diceret partem. Hæc Optatus de superbia Donati, vnde sunt nuncupati Donatistæ, qui eius à partibus contra Ecclesiam vbique diffusam constiterunt. Quando igitur ad obediendi humilitatem deposuisset animum is, quem tantus, tamque intolerabilis arrogantia spiritus possideret? Atqui hic vnus spiritus omnes religionis nouatores exagitat, redditque impatientes obedientia. Demittunt illi quidem sese ad tempus, & ad eum sæpe modum, vt ni-

vt nihil dixeris humilitate submissius, nihil promptius ad obediendum: sed mera est impostura, & obediētiae fucus, nō veritas. Quod tum demū intelligitur, cum ad iustū aliquem numerum eorū multitudo peruenerit. Testis & Erasmus ipse in quadam epistola, sui tēporis sectarios tā insolenti fuisse inobediētia, vt etiā apertē dicere nō vererentur, malle se Turcā nō baptizato, quā Turcē baptizato parēre: hoc nomine Carolum Quintum Imperatorem suum optimum appellantes. Hoccine ergo Apostolicum & Christianum spiritum redolet? Siccine impletur quod Apostolus ait: *Rom. 13.* Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit? At obedire (inquis) cernimus quotidie multos, quos etiam audimus parendum esse profiteri, sed si cordata illa, & fidelis syn-cerāque obedientia desideretur, quasi labasce re vrbis muros & tecta putat, breuīque ruinam pertimescit, quisquis coniecturā sagaci ex præteritis atque præsētibz futura metitur. Nempe cum illud obtinet, quod hodie quidam nouę religionis aut potius relaxatio-nis authores, mitissimē creduntur dicere, seruandas esse tibi principum leges, sed ne ab ijs duntaxat deprehensus supplicijs afficiare, & conscientię quoque habendam esse rationē, sed alienę, non tuę. Hoc enim statuunt, legibus principum ciuiliſque magistratus conscientias subditorum non obstringi, neque ijs violandis offensionem iramque Dei, sed hominis tantummodo pertimescendam esse. Quænā obsecro in hac obedientia, reipub. firmitas

firmitas est, quam humanus non Dei metus extorquet? quæ ad oculum intuentis obsequitur? quæ se tristis & inuita submittit, non læta & alacris obsecundat? Nónne hæc simulat, que sperabit fore clam, leges trāsgressura est? Nónne amoto metu, potestatem aliquando secularem pessundabit? Itaque hominum farina huius, posteaquam numerus increuerit, celeriter fictæ obedientiæ larua deponitur: ne que tamen excitandis aduersus principes rebellionibus, totaq; in republica turbulentissimis motibus, in Deum peccari putatur. Hinc cum præcesserint sectarū nomina, paulo post seditiosorum vocabula & signa sequuntur: horumq; ex illis numerus cōficitur maximus.

Rom. 13. Atqui D. Apostolus ait disertis verbis: Qui potestati resistunt, eos diuinæ ordinationi resistere. Quo loco sine dubio potestatem pro superiore posuit autoritate, quæ præcipiēdi ius habet, cuiq; sit obtemperare laudabile. Nā diuina permissio seu concessio, quæ nomine potestatis interdum significata est: velut cum

Ioan. 19. dicitur Pilato: Nō haberes potestatem in me vllā, nisi tibi datum esset desuper. Rursumq;

Luc. 22. vbi dicitur Iudeis: Hæc est hora vestra & potestas tenebrarū. Cuiusmodi potestatem ad nocendum nō semper accipiunt mali, etsi nocendi volūtas non desit. Accipiunt autem interdum secundū occulta Dei consilia vel ad correctionem peccantium, vel ad vltionem perditorum, vel ad probationem fortiū, quibus nocere non sinuntur. Cuiusmodi etiam potestatem diabolus in beatum Iob acceperat, ma-

ximamq; est habiturus in castra sanctorum,
 quando in fine seculi soluetur è carcere suo.
 Hec igitur diuina concessio atque permissio,
 non est ea potestas cui sit obedire laudabile, *Rom. 13.*
 aut de qua scriptum sit: Qui potestati resistit,
 diuinæ ordinationi resistit. Huic enim cum
 etiam ad malum sit et peccatum, rectissimè si-
 mili potestate resistitur. Namque vti nocere
 nobis, quibusdam ad inferendas iniurias pa-
 ratis, permittit Deus: ita sese tueri & iniuriā
 propulsare non prohibet. Insulsèque Luthe-
 rus docuit, non esse bello repugnandum Tur-
 cis inuadentibus: ne videlicet Deo ipsi repu-
 gnare homo videretur, atque illius potestati
 resistere. Quo sanè constituto, iam nec diabo-
 lo ad lapsum impellenti erit resistendum: qui
 proculdubio nec tentaret quenquam, nisi iu-
 sto Dei iudicio potestatem accepisset. Quid-
 damque simile Iulianus olim effutijt, cum ad *Aug. li. 3.
cōtra Iu-
lianum,
cap. 3.*
 hunc ratiocinaretur modum: Si libido poena
 peccati est, neque à Deo poena nisi iusta infera-
 tur, ergo abijcienda pudicitia est, ne rebellis
 in Deum castitas, latam ab eo dicatur enerna-
 re sententiam. Sed potestas hoc loco intel-
 ligenda est sublimior in ijs qui præsunt, at-
 que ad alios moderandos & regendos guber-
 nacula suscipiunt: cuiusmodi potestati prius
 dixerat omnem animam subditam esse oport-
 ere. Quam potestatem quoniam in rebus hu-
 manis instituit Deus, per quam reges regnāt,
 & legum conditores iusta decernunt: huic q *Rom. 13.*
 resistit, diuinæ profectò ordinationi resistit.
 An potest autem culpæ nihil habere, diuinæ
 resi-

*Ibidem.**Ibidem.*

resistere ordinationi? Sed tamen quantum habeat culpæ nec Apostolus reticuit. Adiungit enim: Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Damnationem (inquis) certè, at eam quæ irrogetur à principe seculari. Sed non solet (inquam) ea nomine damnationis diuinis in literis intelligi. Deinde habes illud apud eundem Apostolum non paulo expressius: Ideoq; necessitate subditi estote (inquit) non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Quid dici potuit manifestius? conscientiam maculaturos pronunciat eos, qui præceptis principum parere recusent. Nulla autem re, nisi peccato, maculari conscientia potest. At hoc loco acuti scilicet interpretes, alienam significari volunt conscientiam, eorum nempe qui non credunt: ne si viderint Christianos magistratui non obedire, dicant religionem valere ad seditiones excitandas. Nam & Robertus Stephanus, vti alibi sæpè, ita hic quoque, Noui Testamenti marginem breuissima illa annotatione conspurcavit. Neque verò ad eam refellendam multis est opus, quando vel ipsa sufficiat contextus Apostolici vigilantior inspectio. Non enim solam timeri vult iram, quæ in pœna temporis huius intelligitur, verum etiam culpam quæ contrahitur ex offensa Dei. Quod ipsum & reddita ratione consequentibus verbis aperuit: Tanquam enim interrogasset quispiam cur & propter conscientiam potestati subijci Christianos oporteret, quia (inquit) ministri Dei sunt: ideoq; & illis tributa præstatur.

Cum

Cum igitur eosdē illos sublimiore præditos potestate Dei ministros appellet, qui eius in terris vice & authoritate fungantur, quid aliud significat, quam violationem horū constitutionis, cum Dei qui eos præfecit, offensione coniunctam: nec tam ministri quàm eius cui ministrant, iram pertimescendam esse? Posteaque concludens ostendit, quid principibus iure debeat: Reddite ergo (inquit) omnibus *Rom. 13.* debita: cui tributum, tributum, &c. Vnde perspicuè conuincitur, obedientiā, de qua prius loquutus ad hanc cōclusionem venerat, sublimioribus potestatibus deberi. Quod si debeat non humana solum persuasione, sed Apostolica plane sententia, quis dicere possit eius subtractionem culpa carere? Neque id negari potest, quin fiat vitiose quod sit contra Dei voluntatem. Hanc autem B. Petrus affirmat esse Dei voluntatem, ut præfectorum legibus dominorumque iussis pareatur. Id quod gentium Apostolus faciendum esse docet, non tantisper modò dum vident illi: sed omninò siue absint, siue præsentibus operantibus *Ephes. 5.* sedulitatem contemplantur. Atque is demum frugi famulus est, qui & absente domino nihilominus officium facit, tanquam Deo ipsi obtemperans: à quo mercedē est obedientiæ suæ laborisq; recepturus.

*Frustra hæreticos prætexere peccata præfectorum
ut eis doceant obediendum non esse.*

CAPVT VIII.

Quidam autem hæretici ingressi semel præcipitem inobedientiæ viam, hanc
D etiam

etiam rebellandi disciplinam excogitaue-
runt: vt dicerent eos qui præfunt, simulatque
in crimen quodpiam incidissent, amittere
præfecturam & ius imperandi. Expedita
prorsus ratio excutiendi iugum omne subli-
mioris potestatis. Quàm enim facilè vel la-
buntur principes in crimina, vel in ea lapsi
singuntur aut creduntur? An erit princeps
quisquam qui doctrinam hanc æquis auri-
bus excipiat? qui nouam eiusmodi professo-
rum religionem admittendam suum in re-
gnum putet? Quod si facit, ne cuiusquam im-
pediat in religionis delectu libertatem: pro-
fecto caueat, ne quo in crimine deprehenda-
tur, deprehensus enim conuinceretur exci-
disse potestate. Quid ni verò? cum sic se ha-
beant scita Ioannis VViclef & Ioannis Hus,
patrum nostræ ætatis sectariorum? Nullus
(inquiunt) est dominus ciuilis: nullus est præ-
latus in statu peccati mortalis. Quem articu-
lum cum alijs multis, à concilio œcumenico
Constantiensi meritò legimus esse dānatum.
Quod enim hoc portentum nouæ doctrinæ?
Cur ea potestas excidat mortali peccato, quæ
non ex eo genere rerum est, quæ hominem
reddunt possessæ meliorem? cur non & ipsa
vnà deperit regendi scientia? cur non & alia
pereunt quædam viciniore virtuti? velut a-
gnitio Dei vnus, temperantia, fides coniu-
galis, & complura eiusmodi? Dæmones coer-
cendi, aliæque faciendi miracula potestatem
& mali habuerunt, quibus in extremo iudi-
cio dicetur: Nescio vos: discedite à me opera-
rij ini-

Lucæ 13.

rij iniquitatis; & homines regendi atque im-
 perandi potestatem habere mali non pote-
 runt? Quid loquitur simile sanctorum obe-
 dientia? patriarcha Iacob, auunculo Laban:
 Ioseph, Pharaoni: Daniel, Nabuchodonoso-
 ri: Mardocheus, Assuero: quorum nullus non
 impius erat, seruiendum parendumque sibi
 esse iudicauit. Iuliano imperatori apostata
 crudelissimo, quum aciem produci iussisset
 ad Reipub. defensionem, miles etiam Chri-
 stianus obediuit. Vir enim iustus (inquit Au-
 gustinus) constitutus sub rege sacrilego, po- *Lib. 22.*
 test & debet, illo iubente, bellare: ciuicæ pa- *cōtra Fam.*
 cis ordinem seruans, cui quod iubetur vel *sum. c. 75.*
 non esse contra Dei præceptum certum est,
 vel vtrum sit certum non est: ita vt fortasse
 reum faciat regem iniquitas imperandi, in-
 nocentem verò militem ostendat ordo serui-
 endi. Denique non alij quàm impij Rempu-
 blicam administrabant cum diceret Aposto-
 lus: Omnem animam sublimioribus pote- *Rom. 13.*
 statibus subditam esse debere, nō modo pro-
 pter iram, verū etiam propter conscientiam.
 Nec dubitauit illos ipsos qui tum præerant,
 Dei ministros appellare: quod non fecisset, si
 potestas ea per quā Dei ministri sunt, ab inno-
 centia vitæ & iustitia nō posset esse disjuncta.
 Et est quidem scriptum apud Xenophontem
 verissimè, nihil magis in Imperatore deside-
 rari, quàm vt eum sui reliquis sapientiores
 existiment: magnāq; omnino & singulari pru-
 dentia præditum esse illum oportet, cuius sit
 hominū societatem, ex mira ingeniorum va-
 rietate

rietate conflatam, continere ac regere. Verum tamē aliud est potestas ipsa qua eminet, aliud virtus prudentiaq; principe digna. Quorum vtrumq; sine altero tamen esse potest, ac sæpè etiam reperitur: tamen neque potestas sine prudentiæ decore, neque tanta prudentia sine merito quodam potestatis obtinetur. Sed vt corpus sine animâ esse potest, sic & sine prudentia ac virtute principatus. Atque vt circulus aureus non propterea non est in naribus suis, quod ijs non satis aptè videatur infixus: ita non propterea seculari quisquam potestate nudatur, quod ea per stultitiæ vitium reddatur indignus. Quoniam igitur & in pessimis moribus ea potestas Dei munere reperitur, est illic quoque honoranda, non ijs tantum officijs, quæ peculiariter ad venerationem referuntur, verum etiam obediendi fide ac sedulitate. Quemadmodum & B. Petrus huius sui muneris seruos commonefaciens dicit: Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis. Idcirco beatus Prosper: Sæpè (inquit) in hoc seculo peccatores mundanam potentiam consequuntur; cum & ipsi sint iniqui, publicarum tamen legum sunt ministri: quorum potestas fidelibus honoranda est, propter utilitatem dispositæ disciplinæ. Sed si in id prorumpant, vt iustos veri Dei cultu conentur auertere, nulla eis obedientia, nulla præbenda consensio. Hæc ille ad versiculum Psalmi 124. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super fortē

1. Petri 2.

tem iustorum. At est (inquis) ab Osee Prophe-
 ta scriptum de malis regibus: Regnauerunt, *Cap. 3.*
 & non ex me: principes extiterunt, & non co-
 gnoui. Verum ea verba minimè reges illos,
 de quibus intelligenda sunt, regia spoliant
 auctoritate. Saulem enim regem, cuius aspe-
 rum in subiectos imperium, & à quo scelera-
 tè multa in regno gesta leguntur, quis neget
 imperandi ius habuisse, quum eum Deus ipse
 ad regni honorem prouexerit, vngitq; iusse-
 rit in regem? Sed & impium Hieroboam,
 vitulorum cultum in populo sua authorita-
 te retinentem, distracto in duas partes Isra-
 helitarum regno, decem tribubus præesse vo-
 luit, regniq; habere successores. Roboam
 certè Salomoni in throno regio hæreditario
 iure succedentem, nemo dicturus est regiam
 non habuisse potestatem: & tamen eius illa
 vox ad pupulum crudelitatis ac tyrannidis
 plena fuit: Pater meus cæcidi vos flagellis, *3. Reg. 12.*
 ego autem cædam vos scorpionibus. Non
 igitur illi imperandi potestate & iure carue-
 runt etiam diuinitus instituto, tametsi hoc
 ad subditorum iniurias conuerteret: sic Deo
 videlicet populi scelera vlciscente, qui tales
 habere reges merebatur. Nam quemadmo-
 dum propter peccata terræ, multi principes
 eius vt longæui non sint, maximè qui benè
 moderantur, sed ijs celeriter sublati, alij alij-
 que succedant: ita principum aut auaritiam *Prouer. 18.*
 capacem, aut crudelitatem sæuientem, aut
 certè insignem in curandis Reipublicæ com-
 modis socordiam, suorum scelerum meritis

*Cap. 1.**Lib. 1. epi-
stolarum
epistola 3.*

populi sibi frequenter accersunt. Atque huc arbitror spectare Osee locum: ut non regiae potestatis detractionem ob scelera, sed populi reprehensionem contineat: cuius malis meritis & votis comparatum est, ut haberent Reges, cum antea ab Iudicibus sub rege Deo moderatissimè gubernarentur. Vnde beatus Cyprianus legit: Sibimetipsi regem constituerunt, & non per me. Dominus quippe omnium, Deus (qua est erga homines benignitate) regnandi ius illud asperius ac durius non ex sese suaque voluntate tanquam ultro-neus & primus introduxit: sed ad id concedendum instituendumque, improbis hominum efflagitationibus cessit iratus. Itaque & regnandi ab eo acceperunt illi potestatem, & tamen non ex Dei voluntate regnasse dicuntur; quòd ab eo primum profecta non sit istiusmodi praefectura ratio: sed ab hominibus superbis, Deoque diffidentibus prius vehementer expetita, post ab indignante & irato Deo tributa. Quomodo mortem dicitur non fecisse; & ipse tamen est qui mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Ab ipso est enim vita & mors. Verum mortem in natura hominum non instituit primus. Neque enim homines ita primum condidit, ut mori esset necesse: sed quam sibi homines ipsi peccati merito accersierunt moriendi necessitatem, eam sequutus ille tanquam peccati vindex inflixit. Hinc igitur & illa sunt apud eundem Osee prophetam, illam ipsam quam notauimus

populi

populi obiurgationem significantia: Perditio tua Israhel ex te: scilicet primam originem ducit. Neque enim Deus, nisi prouocatus & quasi coactus, populum Israheliticum hostibus immixtis perdidisset. Tantummodo (inquit) in me auxilium tuum. Nam ubi est rex tuus? cuius videlicet in regio ac triumphali apparatu spem collocaueras? cuius te virtute ac praesidio semper inuictum fore speraueras? maximè nunc saluet te in omnibus vrbibus tuis: & iudices tui, de quibus dixisti: Da mihi reges ac principes? Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea. Tamen si igitur ad iram Dei iustissimam quorundam regum noxia imperia pertineant, tamen & talibus (qualis verbi gratia Nero fuisse perhibetur: in quo tantam ferunt extitisse luxuriam, vt nihil ab eo putaretur virile metuendum: tantam crudelitatem, vt nihil molle habere crederetur si nesciretur) & istiusmodi ergo hominibus summa Dei prouidentia, dominandi tribui potestatem, quando res humanas iudicat talibus dominis dignas, aperta Sapientiae voce declaratum est, cum ait: Per me leges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Aut si hoc ita potius intelligendū est, vt per sapientiam dictum sit reges regnare, id est, regnum iuste, fortiter, prudenterque administrare: propterea quod & proximè antecedit ab eadem Sapientia dictum: Meum est consiliū & aequitas: mea est prudentia: mea est fortitudo; & sequatur per eam ipsam sapientiam legum

Cap. 13.

1. Reg. 8.

Prouer. 8.

Ibidem.

*In pasto-
rali.*

conditores iusta decernere: tum per facile est, ut eos qui vitijs contrarijs Rempublicam labefactent, intelligamus ex Deo non regnare: non quod ijs imperandi nulla insit potestas, propter quam iure meritoque honorentur: sed quod eorum administratio, ratioque regendi à sapientiæ consilijs aliena, non ex Deo, neque ex charitate subditis consulendi, sed ex dominandi libidine oriatur. Ex se (inquit B. Gregorius) non ex arbitrio rectoris regnāt, qui nullis fulti virtutibus, nequaquā diuinitus vocati, sed sua cupidine accensi, culmen regiminis rapiunt potius, quā assequuntur. Quos tamen internus iudex & prouehit, & non cognoscit: quia quos permittendo tolerat, profectò per iudicium reprobationis ignorat. Et hactenus quidem ostendimus frustra pretexti ab hæreticis crimina principum, cū eis non libuerit obedire: constitutumque est hoc esse Reipublicæ stabilimentum, si cordatè, si sincerè obtēperetur superioribus, siue boni sint ij, siue mali. Id quod præstare subditis vera quidem religio solet: falsa verò & adulterina suffurari.

Iuxta scripturas sanctas hoc esse debere studium principum Christianorū, ut Vnica in Republica, eaque Catholica Romana religio obtineat.

CAPVT IX.

Posteaquam ostendimus ex ijs rebus, sine quibus aut nulla respublica, aut certè stabilis non est, vnicam in ea religionem, eamque præcipuè Catholicam & Romanam, cæteris omnibus repudiatis, & quoad fieri potest, nullum

nullum exercitium habentibus, conseruandam esse: iuuerit (opinor) modo studia principum intueri, cuiusmodi & esse debeant & fuerint erga religionem, ex quo illi Christiani esse coeperunt. Et initio quidem nascentis ecclesiae, cum adhuc sub infidelibus principibus ipsa laboraret, solo verbi vitaeque sanctae praconio, tanquam tubis illis mysticis resonantibus, muros Hierochontinos subuertebat, & impiam, in quibus poterat, demoliebatur ciuitatem. Non armorum adhibebat vim, quorum nondum potestatem acceperat in vllis principibus, non persecutionem faciebat, sed patiebatur, fortiterque patiundo & vincebat, & crescebat. Non erat superioribus nec impijs quidem illis, obstrepera: non vlli magistratui, in quacunque ciuitate peregrinaretur, nouis rebus studendo molesta: nec modo nihil earum legum rescidit aut destruxit, quibus salua pietate pax terrena vel conquiritur, vel tenetur, verum etiam seruauit atque sequuta est. Vnde & ab ipsis Christiani nominis hostibus, vt certe à Plinio secundo in ijs litteris quas ad Traianum imperatorem Gallie praefectus scripsit, laus haec primis Christianis tributa reperitur, nihil ipsos contra principum leges agere solitos, sed obedienter imperata facere, quae cum religione minimè pugnare iudicauissent. Quid? quod nec in ipsa quidē delubra deorum passim violenti fuerunt, nec publica sacrificia, quamuis impia, turbanda sibi esse putauerunt, etiamsi non rarò ingenti multitudine praeualerēt? Vera quippe religio

D 5 patiens

patiens est, modesta, grauis, legitimi ordinis,
 tranquillitatis, pacis amās: nec mali tantum-
 modo veritatem fugiens, sed etiam speciem.
 Quid verò contra his turbulentius quos spi-
 ritus schismaticus inuasit? quid violentius?
 quid magis irrequietum? Facilius enim cum
 impijs vera religio pacem concordiamq; ser-
 uat, quoad finit ratio pietatis, quàm cum pijs
 falsa religio. Itaque illa fuerunt Ecclesie na-
 scentis exordia, vt in perferendis aduersarijs,
 patientia, modestia, mansuetudinis & humi-
 litatis virtutibus refulgeret: atque ea condi-
 tio, vt suis esset ab hostibus vndiq; circumfu-
 sa, ac inter eos nihilominus & staret inuicta,
 & incrementa suscipere toto orbe terrarum.
 Quo sic nimirum admirabilis appareret vir-
 tus crucis, neque illi progressus ecclesie hu-
 manis attribuerentur auxilijs: quod euenis-
 set tamen facile, si mox à principio reges ha-
 buisset, qui vi gladium obsistentes euange-
 lio nationes subegissent. Sicut enim non phi-
 losophos & oratores, mundi q; huius sapien-
 tes elegit, per quos celesti doctrina hominum
 gen^{us} imbueret: sed illiteratos piscatores, quo-
 rum opera & philosophos atq; oratores in Ec-
 clesie retia pertraheret: ne videlicet humanis
 ascriberetur ingenijs cōuersio gentiū, in qua
 suae gratiae energiam Deus illustrem apparere
 volebat: ita ad ecclesie defensionem vel ampli-
 ficationem, noluit ab initio principum armis
 vti: vt palam fieret non humana aliqua prae-
 sumptione aut virtute, sed diuina prorsus sa-
 pientia & potestate, cui resisti haud queat, no-
 uam

uam sub nomine Crucifixi religionē introdu-
ci atq; stabiliri inter gentes. Vnde ait quidā il-
lorum pene temporū homo, ex plurimis re-
bus visum esse sibi, dogma Christianorum di-
uina prouidentia constituisse, tantoq; proces-
sisse clemento, maximè tamē ex persecutio-
ne gentilium. Hoc autem cum satis illustre
redditum est, frustrā per annos complures à
potentissimis monarchis oppugnata Christi
familia, tandē aliquādo & reges ipsos ac prin-
cipes Christo seruire oportuit: ne vel eos qui
sublimiore hic essent potestate præditi despi-
cere, atque à spe salutis rejicere, vel etiam non
posse ad se cōuertere putaretur. Deinde vt his
quoque coronis ornata & magnifica appare-
ret eius ecclesia, quam se dixerat positurum
esse in superbiam seculorum. Denique voluit
impleri quod scriptum est per Isaiam: Aedifi-
cabunt filij peregrinorum muros tuos, & re-
ges eorum ministrabunt tibi: & aperiētur por-
tæ tuæ iugiter, die ac nocte non claudentur,
vt adferatur ad te fortitudo gentium, & re-
ges earum adducantur. Gens enim & regnum
quod non seruiert tibi, peribit: & gentes soli-
tudine vastabuntur. Et rursus. Erunt reges
nutritij tui, & reginæ nutrices tuæ. Vultu
in terram demisso adorabunt te, & pulue-
rē pedum tuorū lingēt. Et aliàs: Viri sublimes
ad te transibunt, & tui erunt: post te ambula-
bunt, vincti manicis pergent, & te adorabūt,
teq; deprecabuntur. Porro adductis ad Chri-
stum regibus, quid esse potest, in quo lauda-
bilis authoritate sua potestateque vtantur,
quàm

*Li. i. tri-
par. hist.
cap. 8.*

Isaia 60.

Isaia 49.

Isaia 45.

quàm si Christi Ecclesiam, cuius sunt filij, aduersus inimicos eius, omnibus opibus viribusque propugnent? Quid verò turpius atque indignius, quàm vt regni sui hostes arceant armis atque propulsent: Ecclesiam verò matrem, quæ illos in Christo genuit, suo gremio fouit, suæ doctrinæ lacte nutriuit, hostiliter vastari patiantur? vt temporariam quandam pacem, tranquillitatem, cōcordiam in regno suo curent: in fide verò & religione consensum non curent? & vt regni sui statum quàm florentissimā efficiant, elaborent, domus verò Dei decore nihili pendant? vt læsæ maiestatis reos grauibz supplicijs afficiant: ad blasphemias verò in Deum voces aures clausas habeant? Itaque si regibus illius honos, à quo in alios accepere potestatem, curæ esse debet: & si illi ferendum auxilium est, cuius partu veram vitam & salutem sunt assequuti: profecto hæreticos & alios quoscunque, qui diuinum nomen impijs vocibus maculant, & grauisima ecclesiæ inferunt damna, non coercere modò districtis in eos gladijs poterunt, sed etiam officij potestatisque ratione debebunt. Pertinet hoc omnino ad principes seculi Christianos quod D. Augustinus ait, vt pacatam suis temporibus velint matrem suam ecclesiā habere, vnde spiritualiter sunt nati. Idcirco Leo Pontifex furētibus in ecclesiam Eutychianis hereticis, imperatorem Leonem eiusmodi litteris censuit admonendū: Debes imperator incunctanter aduertere, regiā potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed

*Tract. II.
in Ioannē*

Epist. 75.

ma-

maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam:
ut ausus nefarios comprimendo, & quæ bene
sunt statuta defendas, & veram pacem his quæ
sunt turbata restituas. Scripsit idem Pontifex *Epist. 76.*
epistolam ad Anatholium Episcopum Con-
stantinopolitanum, in qua & eum castigat
quod perniciofa quadam patientia hæreticos
toleraret, & admonet, ut à principe poscat o-
pem ad eosdem comprimendos: Illud (inquit)
sanè plurimum mihi displicere significo,
quod inter dilectionis tuæ clericos quidam
esse dicuntur, qui aduersariorum conniueant
prauitati, & vasa iræ vasis misericordiæ mis-
ceantur. Quibus inuestigandis & seuerita-
te congrua coercendis, debet diligentia tua vi-
gilanter insistere: ita ut his quibus prodesse
non potuerit correctio, non parcat abscissio.
Oportet enim nos euangelici meminisse mæn-
dati, quod ab ipsa veritate præcipitur, ut si
nos oculus, aut pes, aut dextera scandaliza-
uerit manus, à compage corporis auferatur:
quia melius sit, his in ecclesia carere membris
quàm cum ipsis in æterna ire supplicia. Nam
superfluo extra ecclesiam positus resistimus, si
ab his qui intus sunt, in ijs quos decipiunt vul-
neramur. Abijcienda prorsus pestifera hæc à
sacerdotali vigore patientia est, quæ sibi met,
peccatis aliorum parcendo, non parcat. Sicut
Heli quondam sacerdos filiorum suorum de-
licta tolerando, cum ipsis diuinæ iustitiæ sen-
tentiam meruit experiri, quia segni indulgen-
tia dissimulauit plectere peccatores. Quan-
tum itaque opportunitas inuitat officij, reli-
giosif-

giosissimum principē dilectio tua studeat frequentare, & non solum regiam, sed & sacerdotalem ipsius mentē precib. meis obsecrare perfiste, vt memor cōmunis fidei, quā spiritu sancto docente suscepimus, omnia hæreticorum machinamenta confringat: neque quicquā illis in ecclesijs Christi licere patiatur, ne in eorum potestate sint diuina mysteria, quibus in domo Dei pro scelerum suorum magnitudine nec habitandi ius residet, nec orandi. Hæc doctissimus prudentissimisque Pontifex: probè scilicet intelligens has esse pij principis partes, ecclesiæ præfectis assistere, suæque auctoritate & seueritate opitulari, ad repurgandas perniciosæ doctrinæ sordes, atque ad confringenda (vt ait) machinamenta hæreticorum: quemadmodum & Ezechias, & Iosias Sacerdotibus quondam ac Leuitis affuerunt potentia suæ præsidij, ad idololatriam exterminandam. Est enim hic ordo, vt primum de doctrina iudicent sacerdotes, iuxta id quod scriptum est: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est. Deinde vt iidem vigilantia pastorali curent definita retineri à populis, errantes reuocēt quos possint, docendo, corripiendo: quos autem sanare haud queant, abscindant, atque vt putrida membra rescent à compage corporis. Denique si nec isto modo pernicies arceatur, Catholici principis implorēt opem, vt adiutor esse velit ad communis matris tutelam. Est enim præfectis quidem ecclesiasticis spiritualis

Malac. 2.

lis gladius, quem in sceleratos, suisque in
sceleribus obfirmatos exerunt subinde, dum
ab Ecclesiæ visceribus & communione di-
uellunt, diuinæque protectionis nudatos
præsidij, in potestatem Sathanæ tradunt:
quo nimirum tanti mali, in quo versen-
tur, magnitudine perculsi, tandem ali-
quando resipiscant. Verum cum ea mul-
torum mentibus offusa caligo est, ut animi
mala atque pericula nec videant nec curent
omnino: sola verò ea quæ sensu percipiunt
pertimescant, alium profectò gladium,
qui & videatur & sentiatur, & maiorem af-
ferat metum, educi subinde necesse est à
propugnatoribus Ecclesiæ: Quæ tanquam
pia & sedula mater omnem dat operam, ut
profugientes à se filios, aut à suis auulsos v-
beribus, in gremium suum redire compellat:
modò per Ecclesiæ præsules excommunica-
tionis virga feriendo, modò per reges & prin-
cipes, ubi priorem illam seueritatem con-
tempserint, etiam exilij, vel mortis intermi-
natione terrendo. Nam quemadmodum is
qui pestem patriæ, qui ciuium perniciem
nefariè moliatur, non ut perditus ciuis, sed
ut hostis importunissimus infestissimisque
tractandus est: ita illum qui non iam Christia-
norum more, Christianæ disciplinæ leges ac
pœnas pertimescat, sed ut hostis, omni ratio-
ne impugnet, omni arrogantia contemnat,
non ut perditum Christianum, excommunica-
tionis gladio coerceri, sed ut prophanum & im-
pium Dei atque ecclesiæ hostem, conspicuis istis
com-

communibusque facinorosorum supplicijs
affici par est. Quanquam enim quod Dei
famulus Moyses in multos gladio vindica-
uit: quod Phinees sacerdos adulteros si-
mul inuentos ferro ultore confixit: significa-
uerit (Augustino quidem interprete) quid
degradationibus & excommunicationibus
esset faciendum, cum in Ecclesiæ disciplina,
quemadmodum ait ipse, visibilis fuerat gla-
dius cessaturus: tamen extra eam quæ Eccle-
siæ propria est, & quæ per illius præfides ad-
ministratur disciplinam, visibilem interdum
gladium educi necesse est: in eos sanè maxi-
mè, qui ecclesiasticæ disciplinæ gladium inui-
sibilem, quod eum nec videant, nec sentiant,
lædere minimè putant. Quæ res vt opera
Christianorum principum circûspectè et pru-
denter agatur, ad vigilantiam Ecclesiæ præsu-
lum & curâ pertinet: quæadmodum hoc Leo
sanctissimus cum exemplo suo, tum & litte-
ris supra commemoratis ostendit. Qui profe-
cto si illorum opem cum res postulat non im-
plorarent, non modo non esset eorû laudâda
patientia, verûm etiam negligentia iure meri-
toq; damnâda: non quod semetipsos vitamq;
suam negligere, sed Christi Ecclesiam viderentur.
Neque enim & Beatus Apostolus
vitæ suæ temporariæ consulebat, sed Eccle-
siæ Dei, quando hostium suorum consilium,
Tribuno vt proderetur, effecit. Quo fa-
ctum est, vt eum miles armatus deduceret, ne
præfidijs destitutus, illorum pateret insidijs.
Romanas quoque leges implorare minimè
dubi-

dubitauit, ciuem Romanū se esse proclamās:
 quos tum affligi verberibus non licebat. De-
 nique ne Iudæis ipsum interimere cupienti-
 bus traderetur, Cæsaris poposcit auxilium,
 Romani quidē principis, sed minimè Chri-
 stiani. Quibus factis suis nō id satis ostendit
 quid facere postea deberent Christi dispensa-
 tores, quando imperatores Christianos peri-
 clitante Ecclesia reperient? Sic igitur tempo-
 rum ordo voluebatur, vt prius Iudæi atque
 gentiles Christum eiusq; præcones occiderēt,
 ac se interim his factis arbitrarētur obsequiū
 præstare Deo, dum scilicet impleretur illud:
 Quare fremuerūt gentes, & populi meditati
 sunt inania? Astiterunt reges terræ, & princi-
 pes conuenerunt in vnum, aduersus Domi-
 num, & aduersus Christum eius. Inter quos
 inimicorum crucis Christi furores, elucebat
 inuicta Martyrum patientia, sanguisque ille
 tot in locis effusus, velut multiplicādis Chri-
 stianis semina copiosè præbebat. Postea verò
 cum impletum esset illud: Et adorabunt eum
 omnes reges terræ, omnes gentes seruiant ei,
 ipsi illi reges terræq; principes ad Christi re-
 gnum honorēque tuendum, sceptrā sua &
 vires conferre debuerunt.

Psalm. 2.

Psalm. 31.

*Dissoluuntur argumenta quadam, ex ratione
 scripturisq; petita, qua supradicta conuellere vi-
 deantur.*

CAPVT X.

NEquē verò est quod quisquam dicat ijs-
 dem artibus regnū facile retineri, qui-
 bus

E

bus

bus initio partum sit; Quare si humilitatis & patientiæ virtute, partum est Christi regnum, tam florens & amplum, neque inferendis auctum est supplicijs, sed perferendis: iisdem prorsus nunc artibus retineri oportere. Primum enim perferendis supplicijs creuit eousque, vt & reges ei seruire possent supplicijs inferendis. In quo quidem officio, propria est regum seruitus quatenus sunt reges, vt eo pacto, cum necesse est, ecclesiam tueri conentur. Deinde hoc interim verissimum est, vti patientiæ virtute partum est initio Christi regnum, ita nunc quoque eadem retineri. Quis enim neget magna patientia tam multos superbos, tam multos ebriosos, tam multos omnis penè generis peccatores in Ecclesia tolerari: inter quos boni gemere coguntur & lugere, magnâq; vigilâtia niti, ne quandoque victi humana quadam amicitia, vitæ consortio maculentur? Si patientiæ virtute non esset modò quoque retinendum Christi regnum, cur diceret Apostolus Timotheo:

2. Tim. 4. Argue, obsecra, increpa in patientia & doctrina? & rursus: Seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati? Quis vel seipsum sustinet, vel proximi supportat infirmitatem sine patientia? Deniq; omnes quia quod non videmus speramus, per patientiam expectamus: istâque patientia in Christi regno retinemur. Impatientia verò schismaticos & hæreticos facit, & ad Iudæorum similitudinem

nem contra Christi pacem & charitatem re- *Vide Cyp. serm. de Patientia.*
belles, ad hostilia & furiosa odia compellit, *serm. de Patientia.*
inquit D. Cyprianus. Contra quos aliud ac-
cessit progressu temporū, quo retineri etiam
Christi regnum possit: cum nempe filios Ec-
clesia habere cœpit ea præditos potestate, vt
ferro quōq; & armis pro illa depugnare pos-
sent. Quibus pro Christi cui seruiunt causa:
pro religione, per quam solam ijs aditus ad
veram fœlicitatem patet: pro Ecclesia matre,
quæ illos in Christo genuit, fouit, educauit:
vt sese non moueant, nemo profectò mente
sobrius dicturus est. Aiunt tamen parum ista
congruere vaticinio Isaia Prophetæ, à quo *Esaiæ. 2.*
prædictum esse videatur, vsum gladij inter
filios noui testamenti cessaturum: Contun-
dent enim (inquit) gladios suos in vomeres,
& lanceas hastasque in falces; neque vltra, aut
bellum addiscent, aut prælio assuescent. Hoc
illi proferre solent, qui cum sibi malè con-
scij sint, impunitatem interim poscūt: quam
vt concedi commonstrent oportere, tota ve-
xant Biblia, vt ab ijs aliquod vel frigidum te-
stimonium extorqueant. Apud quos tamen
cum adest potestas, magis illud semper valet:
quod ait Poeta:

Et curua rigidum falces conflantur in ensem.

Sed eorū iam mittamus gladios quos prom- *Verg. lib. 1. Georg.*
ptissimè in Catholicos exerūt. Quid si com-
munis exurgat hostis omnium eorum qui
nomen Christianum profitentur? num hic
opprimi se patientur reges Christiani? Et vt
proprijs ipsi coronas debeant paruipendere,

E 2

Christi

Hist. Eusebii: lib. 9. cap. 8.

Christi gloriam nulla dignam defensione iudicabunt? tot Christianis animabus, ne sub Antichristi dominatu miserabiliter intereant, nullam opem sui praesidij censebunt afferendam? Quid tot imperatorum & regum Christianorum aduersus Gotthos, Vandalos, Hunos, Saxones, Normanos, Longobardos, Machometistas arma & praelia loquuntur? Quid Armeniorum olim gens, vtilissima & amicissima populo Romano? quae cum, Maximino tyrannidem in pios exercente, Christianae religionis ritum in idolorum cultum mutare cogeretur, & daemones venerari pro Deo, inimica & aduersaria effecta est: manumque se aduersus eius edicta defendere parauit, ac sponte bellum intulit. Haec igitur omnia num ita quisquam improbada censebit, vt dicat non debuisse filios noui testamenti falces suas in gladios conuertere, contra Isaiae vaticinium? Imò verò quonam modo potest illud Isaiae praedixisse videri, nec defensores quidem se gladio Christianos aduersus suae religionis hostes, cum hoc eos sapissimè constet summo omnium bonorum consensu & ardore fecisse? Non hoc igitur praedixit, quia factum esset indubiè si praedixisset: verum vim gratiae noui testamèti propheta diuinus expressit: qua tam admirabilis, adeoque stupenda hominum metamorphosis effecta est, vt qui antea Christi ecclesiam hostili oppugnatione vastabant, iidem postea Christianam fidem amplexi, eiusdem Ecclesiae spirituales fierent agricolae: qui & vomere praedicationis peccatorum

catorum corda verterent ad satus diuinos accipiendos, & eiusdem prædicationis tãquam falce quadam, albos ad messem populos colligerent in regna cælorum. Nam illud quod prætendunt hæretici si prædixisse propheta putandus est, quonã modo vaticinatus est ex eodem spiritu Zacharias propheta de tempore noui testamenti hunc in modum? In die illa (inquit) erit fons patens domui Dauid & habitatibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatae. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituũ, disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltra: & pseudoprophetas & spiritum immũdum auferam de terra: & erit cum prophetauerit quispiam vltra, dicent ei pater eius & mater eius qui genuerunt eum: Non viues, quia mendacium loquutus es in nomine Domini. Et configent eum pater eius & mater genitores eius cũ prophetauerit. Tam pius in Deum mentes fore propheta significat, vt qui aduersus religionem quippiam protulerint, dignine illi morte sint non expectetur publicum iudicium, sed pereant qui tales sunt (inquit D. Hieronymus) etiam sententia propinquorum. Vsq̃ue adeo paterni materniq̃ affectus homines obliuiscuntur, quo Dei retineant in vna vera religione seruitutem. Obijciunt nihilominus hæretici, & qui eorum in hac causa partes agunt: cognita Christi mansuetudine, Christianos clementes esse decere, nullaque, præsertim in causa religionis ac fidei, seueritate vti; præferrẽque illata supplicia,

non inferre. Sed errat vehementer quisquis hæc ea mente dicit, vt putet cum seueritate disciplinæ, mansuetudinem clementiamque constare non posse. Quis enim Moysen primum Israhelitici populi ducem mansuetum fuisse neget? cum etiam mansuetissimū fuisse omnium hominum, quos tum quidem terrarum orbis haberet, diuina scriptura testetur. Atque is tamen, idololatria populi cognita, tantam indignationem præ se tulit, vt quas *Nume. 22.* de monte tabulas afferebat, ad radicem montis proiectas confringeret: tantæque est ira ad ultionem inflammatus, vt adiunctis sibi Leuitis, nec fratribus, nec amicis, nec proximis parci voluerit: tantæque tum est hominum illius iussu edita strages, vt circiter trigintatrimilia hominum gladius absumpserit. An non mansuetus & mitis Samuel? & tamen cum illi oblatus esset pinguis Agag tremens, repente leum in frustra concidit, cui vitiosa clementia rex Saul vitam antea donauerat. Puto & Mathatiam Iudaici populi sacerdotem ac principem laudatissimum, fuisse clementem: & tamen sacrificantem idolis Iudæum, accensus ira secundum iudicium legis, super ipsam aram trucidauit: simulque virum eum, quem rex miserat Antiochus vt sacrificare cogeret, occidit ipso in tempore, & aram euertit. Atque ob hæc facta laudatur à scriptura: quod nimirum, sicut Phinees, zelatus sit legem Dei. Quæ filius eius Iudas imitatus, eodem zelo perscrutabatur iniquos, qui *1. Mach. 3.* populū eius conturbabant, flammisque succendebat.

debat. Et quid alios hisce confimiles commemorem? Christus Dominus, nonne mitis & mansuetus? imò nonne clementiæ totius uiuum & perfectum exemplar? & is tamen factus sibi flagello, ementes vendentesq; templo eiecit, & mēsas nummulariorum, ac vendentium columbas euertit, illud de se conscriptū implens vaticinium: Zelus domus tuæ com- *Ioan. 2.*
edit me. Princeps Apostolorum Petrus Ananiam & Saphiram, quia votum violassent, verbo interemit: nec eum tamen (opinor) fuisse clementem, aut noui testamenti filium, quisquam est negaturus. Ut igitur illi mansueti clementesq; fuerunt, ita principes Christianos, cæterosq; omnes clementes esse decet: nempe ut mansuetudinem ac misericordiam assiduè animis gerant, clementesq; se, quantum quidem in ipsis est situm, semper exhibeant. Si enim gentilium nō pauci, teste Am- *Epist. 57.*
brosio, gloriari soliti erant, quod incruentam de administratione prouinciali securim reuexissent: Quid Christiani facere debent, qui in Christi mansuetudine dicentis: Nec *Ioan. 8.*
ego te mulier condemnabo; propositum habent quod sequantur? Foris interim quod pro tempore, pro locis, pro ingenijs ac reipublicæ necessitate faciendum esse prudentia dictauerit, editis etiam seueritatis exemplis exequantur. Talis imperator Theodosius extitit, vir (Ambrosio teste) misericors, humilis imperio, corde puro & pectore mansueto: & is tamen non sine seueritate sacrilegos remouit errores, clausit impia templa, simulachra destru-

destruxit, bella gessit: è quibus tamen victo-
 riam fide magis quàm armorum vi reporta-
 uit. Quod si ea esset clementiæ mansuetudi-
 nisq; ratio, vt nihil molestū, nihil durum, ni-
 hil asperum cuiquam inferri ob scelus oport-
 teret, quem rogo nunc ciuitatum, quem re-
 gnorum ac prouinciarum omnium statum
 haberemus? Saltem (aiunt quidam) leuiores
 supplicia vt sint, tēporis ratio postulat. Nec
 aduertunt nunc fures è medio morte tolli iu-
 stissimis probatissimisq; principum ac ciui-
 tatum legibus, cum solam dupli aut quadru-
 pli pœnam lex vetus deposceret. Sed aliud
 est quod vehementius vrgent, nempe exorta
 noua quapiam religione in republica, sequē-
 dum esse Principi Gamalielis iudicium atq;
 consilium. Dixit enim ille cum de Christia-
 nis interficiendis cogitaretur à quibusdam,
 productis Theodæ & Iudæ Galilæi exemplis:
 Et nunc itaque discedite ab hominibus istis,
 & finite illos, quoniam si est ex hominibus
 consilium hoc, aut opus dissoluetur: si verò
 ex Deo, non poteritis dissoluere, ne fortè &
 Deo repugnare videamini. Voluisse videtur
 (aiunt) Gamaliel vir integerrimo iudicio,
 noua atque inaudita proferentibus dogma-
 ta, vim nullam esse faciendam: sed libera ijs
 professione permessa, exitum esse præstolan-
 dum: propterea quod si in errore illi ver-
 sentur, nouasq; & à vero abhorrentes opinio-
 nes, pro veritate venditent, eorum studium
 conatúsque omnis, vt in nihilum concidat,
 vltroque euanescat necesse fit. Verùm con-
 silium

Exodi. 22.

Actorū 5.

filium Gamalielis cum penitus inspicitur, non modo non eorum causam adiuuat, sed labefactat etiam atque subuertit. Nam si noluit eos vlla vi coerceri, qui nouam de religione doctrinam protulissent, celsi utque vltro & quasi sua sponte posse concidere quod Deum non haberet authorem: quid sibi ergo volunt exempla Theodæ & Iudæ Galilæi, quorum furor non ignorabat armis fuisse repressum? Fadum enim præsidem scribit Iosephus misso exercitu, seductos à Theoda partim tradidisse neci, partim captiuos abduxisse, ipso sublato seductionis authore: Cùm Fadus (inquit) prouinciam gubernaret, quidā vir Magus nomine Theodas, populis multis suasset, ut fumentes substantias suas, sequerentur eum ad Iordanem fluuium; semetipsum asserens esse prophetam, & præcepto fluuium diuidere, ut eis facilem transitum præberet. Hæc ergo dicens seduxit multos. Non tamen permisit eos Fadus ad experimentum suæ insipientiæ peruenire, sed repente cohortem misit equestriam super eos, quæ inopinatò irruens multos peremit, plurimos autem viuos cepit, ipsumque Theodam deprehendentes capitibus sectione multauerunt. Et capite quinto eiusdem libri: Insuper (inquit) Iacobum & Simonem filios Iudæ Galilæi, qui populum à Romanorum potestate subducere nitebatur, sub Cirenio Iudæ præside, crucifigi Alexander imperauit. Hæc igitur ab Iosepho conscripta, multoque minus incognita Gamaliele, num significant non obuiam eundum esse

Ca. 4. li.
1. Anti.
quitatū.

pseudoprophetarum conatibus? non armorum vim cum viribus valent obijciendam? Quid illud etiam declarat, quod cæteri probato Gamalielis consilio, conuocatis Apostolis, ijsque cæsis denūciarunt, ne amplius quicquam de Christi nomine loquerentur? An nō satis fortasse quid diceret Gamaliel fuerant assequuti, sed istorum opera qui explicarent, indigebant? Hoc igitur Gamaliel, quod omnibus causis commune est, in causa quoque Apostolorum voluit obseruari: ne præcipitaretur ab ijs damnationis sententia, neque temerè crucifixi discipulos vt blasphemos, aut falsæ religionis authores è medio tollerent, cum nondum id satis exploratum haberent, diuinane esset an commentitia doctrina quam proferrent: sed differrent paulisper, reique exitum obseruarent. Nam si humanum figmentum esset, mox deprehensum iri: impietatem suo semet indicio prodituram, continuoq; per ordinatas potestates, Deo sic comparante, comprimendam esse. Sic enim Theodæ ac Iudæ Galilæi cœpta, quod nullo Dei spiritu fulciebantur, in nihilū abiēre. At si quod ab illis traderetur, diuinitus esset patefactū, nullis molitionibus, nullōque hominum conatu euertendum esse. Contra hoc consilium nihil ab ijs agi qui manifestas, maturoq; iudicio damnatas hæreses armata manu, cum opus est, persequuntur, quiuis nūc (vt opinor) intelligit. Neque enim est Ecclesiæ infantia aut nuditas ea, vt adhuc ei difficile sit qualia sint hæreticorum dogmata, iudicare: sed certis-

tissis

tissimas acceptæ à Christo doctrinæ fideique
regulas sequens, quid salutare, quid noxium,
quid amplectendum, quid fugiendum esset,
sine omni semper errore perspexit. Quamob-
rem non id timendum, ne Deo fortasse repu-
gnare velle videantur, qui hæreticorum &
schismaticorum obfistunt conatibus: sed id
verendum potius, ne illis nostra socordia ma-
gis, quàm virtute sua vincentibus, vera tandè
religione iusto Dei iudicio spoliemur. Iam
non illud magni est momenti, quod obijci-
unt ex Euangelio, discipulis vindictam po-
scentibus à Domino responsum esse: Nescitis *Luc. 9.*
cuius spiritus estis? Filius hominis non venit
animas perdere sed saluare. Ex quo loco Lu-
therus non dubitavit colligere, contra volun-
tatem spiritus esse, hæreticos extremis tradi
supplicijs: Scilicet spiritus diuinus cum cæ-
teras pestes è Republica profligari atque ex-
terminari voluerit, eamque ob rem gladij
ius ministris suis tribuerit, hanc vnam per-
niciæ exuperantem reliquas ali voluerit ac-
foueri. Ergone cui blasphemos, cui religio-
nis corruptores, populique seductores, cui
homicidas, cui generatim maleficos perimi
placuit: hic vt profligarentur hæretici, carni-
fices animarum crudelissimi, non satis æ-
quum esse aut nõ expedire iudicauit? Et quid
ergo Luthere causæ est, cur apud eos, qui te-
vros præceptore se esse gaudebant, contra spi-
ritus voluntatem tanta esset in Catholicos li-
centia gladiatorum, vt non modò pietatis, sed
ipsius etiam humanitatis principia sublata
esse

Luc. 9.

esse viderentur? cum & crudelissimis odijs arderent animi atque oculi singulorum, & cædibus ac sanguine manus maderent, & bellis plusquam ciuilibus ciues committerentur? Illine sancte, iuste, vtiliter cuncta peregerunt, nos audire cum discipulis illis debebimus: Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare? Quamquam & Heliam supra meminimus, in suos Dei que contemptores ignem è cælo deuocasse: neque id quin iuxta voluntatem spiritus à sancto propheta factum sit, dubitari potest. Cur igitur Catholicorum facta principum, non de huius potius comparatione probantur, quàm de illorum obiurgatione damnantur? In quibus quod est à Domino reprehensum, nullus est, qui ab ecclesia fieri putet, nisi qui ab ea sit alienus. Cum enim illos animaduerneret non correctionem amare eorum qui hospitium negauissent, sed odij amaritudine vindictam expetere: castigatos docuit propriæ quidem personæ iniuriam patienter & infractè ferendam esse: Diuinæ verò seruitutis iniuriam inultam relinquere, si spiritus voluntati probaretur, nunquam B. Apostolus Magum illum, qui proconsulem Paulum Sergium auertere à fide conabatur, cæcitate percussisset. Quod igitur ille fecit diuino indubiè spiritu incitatus, ne vnus salus impediretur nequissimi hominis astutia: non id facerent principes tradita sibi potestate, ne innumerabiles animæ plurimorum circumcirca vagantium dolis serpentinis perderentur?

Et

Et tamen quanquam Dominus (inquit Augu- *Cap. 1. li.*
stinus) per seruos suos regna subuertit erro- *cōtra epi-*
ris, ipsos tamen homines, in quantum homi- *stolā fun-*
nes sunt, emendandos esse potius quā per- *damentē*
dendo iubet. Et quicquid diuinitus ante vl- *Mani-*
timum iudicium vindicatur, siue per impro- *chai.*
bos, siue per iustos, siue per scientes, siue per
nescientes, siue occultē, siue palam: non ad in-
teritum hominum, sed ad medicinam valere
credendum est: quam qui respuunt, æterno iu-
dicio præparantur. Nec igitur erit homini in
hominem sæuiendum, sed si quando pœnas
efflagitabit noxiā hominum generi quorun-
dam improbitas, ex sanandi vel præseruandi
misericordi animo, non intētionē perdendi,
irrogandæ erunt. Quisquis enim in peccātes
animaduertit, humanæ debet infirmitatis &
prauitatis ingenitæ, qua nec ipse careat, me-
minisse, eiusq; contemplatione lugere miserā
dum hominis statum, neque nisi inuitus &
dolens ad inferendum supplicium trahi. Illi
(inquit Augustinus Manichæos alloquens) in *Li. cōtra*
vos sæuiant, qui nesciunt, quo cum labore ve- *epistolam*
rum inueniatur, & quā difficilē caueantur *fid. Ma-*
errores. Illi in vos sæuiant, qui nesciunt quā *nich. ca. 2*
rarum & arduum sit, carnalia phantasmata
piæ mentis serenitate superare. Illi in vos sæ-
uiant, qui nesciunt cum quanta difficul-
tate sanetur oculus interioris ho-
minis, vt possit intueri so-
lem suum.

Christia-

*Christianorum principum exemplis declaratur
studium fuisse in Ecclesia perpetuū, & vnica religio
Catholica Romana, quoad posset, in publico suo ex-
ercitio retineretur.*

CAPVT XI.

RES iam postulat, vt quæ de Christiano-
rum principum officio erga vnicam ve-
ram religionem, & rationi, & scripturis san-
ctis esse consentanea docuimus, eadem exem-
plis clarissimorum Imperatorum ac Regum
demonstremus. Primus omnium Constan-
tinus, quam solam religionem efflorescere
& obtinere publicè & priuatim voluerit, Ec-
clesiastica nos historia docet. Deuictis enim
hostibus nominis Christiani, non solum ty-
rannicas remouit leges, sed & maximis pri-
uilegijs Ecclesias clerumque donauit, & di-
gnitates ac præfecturas passim omnes à solis
geri voluit Christianis. Horum templa &
magnificè extruxit, & liberaliter dotauit. Coe-
libatui & professioni sanctæ virginitatis,
quam vilem habuerat gentilitas, singularem
detulit honorem. Episcopos, sacerdotes, dia-
conos, cæterosque ordines ecclesiasticos miri-
ficè coluit semper. Gentilē verò superstitio-
nē ea primū moderatione deiecit, vt qui eā
retinerent mordicus, nullis honoribus affice-
ret. Deinde & idolis tandē sacrificare negatū
est, vt nec paganis celebritatibus, nec dedica-
tionib. nec diuinationibus iā esset relictus lo-
cus. Quæris quonā modo erga hæreses sese ha-
buerit. Eo siquidē tempore variæ inter Chri-
stianos hæreses grassabantur: & nonnullæ
qui-

*Li. i. trip.
cap. 9.*

quidem erant multo antè exorte, liberiúsque
 grassare, persecutionibus Imperatorum gé-
 tilium in ecclesiam feruētibus: quas quidem
 hæreses tum satis ab ecclesia Dei constabat
 esse damnatas: vt erant Nouatianorum, Va-
 lentinianorum, Marcionistarum, Pauliani-
 starum, & aliæ complures. Contra has igi-
 tur omnes Imperator posita lege, sancit au-
 ferri eorum oratoria, & ecclesijs applicari:
 & neque cœtus vllos aut priuatis in ædibus,
 aut publicis in locis celebrare permisit. Sa-
 tius enim esse iudicabat in Ecclesia Catholica
 communicare, atque in eam vti potius con-
 uenirent, cunctis suadebat. Propter quam le-
 gem arbitror (ait Sozomenus) hæreseon me-
 moriâ fuisse destructam. At hæresis Ariana, q̄
 tum primū oriebatur, permultum ei negotij,
 plurimumq̄ difficultatis exhibuit. Et initio
 quidē motas ab Ario quæstiones præter reli-
 gionem ac fidem Christianā, existimauit esse.
 Ideoq̄ offensus, tanquam de subtilitate sola,
 grauioribus, quàm sacerdotes deceret, con-
 tentionibus excitatis, partes ambas suis horta-
 tibus cōciliare studebat: ob id maximè, quòd
 cerneret huius occasione dissidij mysteria
 Christiana paganis vilescere, eorumque ob-
 trectationibus obnoxia reddi, populumque
 Catholicum in contrarias distrahi factiones,
 declarat hæc eius epistola, quæ scripta est ad
 Alexandrum pontificem Alexandrinum. In
 qua de disceptatione quid senserit, ostendit
 his verbis: Huiusmodi enim quæstiones quæ
 non alicuius legis necessitate proponuntur,

*Li. 3. trip.
cap. II.*

ihu.

inutilis vacationis tempus exquirunt. Et licet causa cuiuspiam naturalis exercitij fiant, tamen debemus eas intra sensum claudere, & non promptè in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus inconsultè committere. Quantus enim est hominum captus, ut possit adeò magnarum rerum adeoq; difficultatem virtutem aut ad perfectum inspicere, aut interpretari dignè? aut si quis hoc facere quamuis ægrè possit, quantæ parti populi persuadebit? Et infra: Non enim pro summo legis mandato occasio certaminis inflammata est, neque noua quædam pro Dei religione hæresis introducta: sed vnā eandemq; rationem habetis, sicut etiam vnū communionis signum. Vobis enim inter alterutros pro paruulis & valde modicis contendentibus causis, tantum Dei populum, quem vestris orationibus & prudentia conuenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino fas esse credibile est. Ut autem paruo quodam exemplo sapientiam vestram commoneam: Nostis etiā ipsos philosophos, quia in vnum quidem dogma cuncti consentiunt: cum verò in quadā sententiæ parte inter se dissident, licet disciplinis virtute separentur, tamen adinuicem corporis vnitatem cōspirant. Cum hæc ita sint, quanto iustius est vos magni Dei ministros, vnius consensione religionis esse concordēs? hæc tum Imperator, sicq; de exorta cōtrouersia persuasum habuit, nihil esse tanti, ut propterea alios ab alijs seiungi oporteret. Verum ubi sensim edocetur de magnitudine questionis,

his, simulq; animaduertit, quē ea res exitū es-
 set habitura, ni maturē prouideretur: cōciliū
 illud celeberrimum grauissimūque trecen-
 torum decē & octo Episcoporum, Nicēnam
 in vrbe pio feruore suo coēgit, vt vel hac
 ratione lite terminata pax redderetur eccle-
 sijs. Posteaquam autem eius autoritate con-
 ciliij (quam, vt pium decebat principem, fecit
 maximi) prophana de filio Dei, Arii commē-
 ta damnata sunt: num adhuc eum censes leui-
 ter aberrare à vero, presbyterum Arium exi-
 stimauisse? Illū mne adhuc tolerandum esse
 sua cum professione putauit? Nōne & ip-
 sum & eius libros totis est animi prācordijs
 auersatus? Manifestat hoc eius epistola, quam
 postea ad episcopos populōsque Christianos
 scripsit: Malignos (inquit) & impios Arius
 imitatus, dignum est vt illorum quoque sus-
 cipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius diui-
 nę pietatis inimicus, iniqua volumina con-
 tra religionem proferēs, dignam promeruit
 inuenire mercedem, & talem per quam in
 posterum esset opprobrium, & plurima com-
 pleretur infamia: ita nunc placuit Arium &
 confectatores eius vocari Porphyrianos: vt
 quorum mores imitati sunt, eorum vocabu-
 lo perfruantur. Super hęc autem si qua con-
 scriptio ab Ario facta reperitur, igni trada-
 tur: vt non solū praua eius doctrina depe-
 reat, sed neque eius vlla possint remanere
 cōmenta. Hoc etiā prācipio: Si quis conscri-
 ptiones Arii cēlasse comperitur, qui non re-
 pentē proferens, igni consumpserit, mortis
 F suppli-

Lib. 2. tri.

cap. 5.

*Li. 3. trip.
cap. 22.*

supplicio subiacebit. Mox enim, vt in hoc fuerit captus, capitalem suscipiet ultionem; declarat hoc ipsum & ea epistola, quam ad Nicomedienses scripsit, de Eusebij Nicomediensis insolentissima tyrannide: in qua & Arij superbiam principum ait dedisse tantis barbarum malis; & hæc ipsa corroborata esse Eusebij prauo pestiferoque voto: Denique propterea (inquit) circa istos ingratos decreui peragere, vt abrepti procul deportentur exilio. Et rursum: Si quis ad memoriam illorum pestilentium, aut ad laudem improvidè præsumit excitari, repentè in sua præsumptione, ministri Dei, hoc est, meo opere comprimetur. At Arium (inquis) postea Imperator & ab exilio reuocavit, & reuocatum in communionem recipi iussit? & vsque adeò quidem, vt is qui acerrimè illi, fidei causa, aduersabatur Athanasius, in exilium ipse pelleretur? Sed nihil ista mirabitur qui fratres hæreticorum & mendacia, versutiaque serpentinae plenas artes cogitabit. Quomodo enim non reciperetur presbyter Arius poenitens, erroremque damnans suum, & Nicænæ fidei subscribens decretis, asserensque etiam iureiurando se ita, quemadmodum scripssisset, animi iudicio sentire? At ille interim Nicæni decreta concilij callida circumueniebat arte, suoque pro arbitrato illa interpretans, credulo nimium Imperatori nequissimus hæreticus illudebat. Athanasius verò, cur non exturbaretur in ex-

*Li. 3. trip.
cap. 10.*

lium, qui fuisset interminatus se non missurum

RELIGIONE.

83

rum frumenta Constantinopolim ex Alexan-
dria? Hæc enim aliæque multa artifices illi de
Athanasio finxerant, seq̃ ita instruxerant ad
calumniam, vt in promptu etiã testes essent,
per quos, quæ vellent confirmarent. Multum
autem (ait Socrates) derogatio præualet, quã-
do is qui derogat: creditur fide dignus. Hæc
igitur subreptione cum incanduisset Impe-
rator, Athanasium in Gallias relegauit. Quã-
quam non defuerint, qui alio hoc consilio
ab Imperatore factum putauerint. Itaque
cum iam damnata esset hæresis Ariana tan-
ta totius Christiani orbis autoritate, atque
Imperator decretum esset Episcopale com-
plexus, Ariani contra sanam fidem nihil ausi
retractare, se quoque tanquam acquiescen-
tes, Ecclesijs miscuerunt. Sex soli cum Ario se
patiuntur expelli, reliqui vndecim consilio
inter se habito acquiescunt ad subscribendum
manu sola, non mente. Cuius simulationis
author præcipue fuit Nicomediæ Episcopus
Eusebius. Manebat interim in eorum pecto-
ribus insitum atque inhærens in Catholi-
cos viros odium: & aduersus quos discepta-
re de fide non poterant, eos subornatis accu-
satoribus, fictisque criminibus appetebant.
Sed ex omnibus non alium magis quam A-
thanasium remouere cupiebant. Is iuriconsul-
tus aliquando fuerat, authore Sulpitio, post
eaque diaconus Nicæno cōcilio interfuerat,
acri vir ingenio, & Ariani doli perspicientis-
simus, quiq̃ semper ijs quasi murus obste-
rat. Hoc remoto, reliquos in suam libidinem

Lib. 2. scd.
cræ hist.

*Li. 4. trip.
cap. 1.*

facile cessuros sibi pollicebantur. Namque synodū Nicēnam pro se interpretātes, quam vnus litteræ adiectione corruperant, caliginem quandam in re præsertim obscura offuderant veritati. Siquidem vbi homiounion erat scriptum, quod vnus est substantiæ: illi homiounion, quod est similis substantiæ, scriptum esse dicebant: concedentes similitudinem, dummodo adimerent veritatem. Sed quid hic Arianorum innumeras fraudes deceptionesq; Episcoporum plerorumque persequi coner? Satis hic fuerit demonstrasse id quod erat propositum. Constantinum imperatorem egregiè pij & Catholici principis officio functum esse, neque aliam, quoad vixit, quàm vnā Catholicā & Romanā religionem ac fidem synodi Nicēnæ decreto firmatam (cui B. Syluester Romanus Pontifex per suos præsedit, autoritatēque, ipso id petente patrum concilio, tribuit) pati in suo imperio potuisse; qui verò huic repugnassent, ita vt id ab illo resciri potuisset, in exilium abripuisse. Itaque tametsi non omnes Nicēni concilij dogma susciperent, tamen (vt est in historia) superstite Constantino, apertè nemo renuere audebat. Quod autem ei sit interdum specie huius religionis impositum, præsertim à sacerdotibus, nemo miretur, cum diuinus quoque Dauid non à pontifice, non à sacerdote, sed à seruo Siba, contra dominum suum M. phiboset mendacia proferente, deceptus sit. Magis multo mirandum est, tam multos ab ijs Dei sacerdotes

arque

atque episcopos grauissimos, toto terrarum orbe illorum in partes pertrahi potuisse. Expectas modo, filij Constantini quid pro hac vnica religione præstiterint. Nec dubium id quidem est, quin illi quoque omnes in vnus huius conseruationem incubuissent, nisi Arianorum episcopi, qui primarias obtinebāt cathedras, dolis obstitisēt. Quibus effectum est, vt Constantius quidem ipse eorū in partes deceptus abiret, fieretq; tandem Ecclesiæ sœuissimus persecutor. Constans verò, etsi maximè vellet solam Nicænæ synodi fidem vbique valere (quam intra sui quidem fines imperij solam patiebatur) neque id Orientis episcopi, neque ab ijs fascinatus frater sinebant: Scribebat nihilominus ad hunc litteras, quibus admoneret, vt paternæ pietatis inuiolabilem seruaret hæreditatem: posteaque rursum alias scripsit, quæ non modò monitionem aut consilium habuere, verùm etiam interminationem pio principe dignam. Primum enim denunciauit fratri, vt episcopis Catholicis præberet auditum: Deinde adiecit, ni vellet quod iustū est facere, seipsum Alexandriam profecturum, & Athanasium suis ouibus, eius desiderantissimis, redditurum; inimicorum verò cateruas profligaturum esse. Sed quanquā ea res Athanasio profuerit ad reditum, pars tamen altera implacabilibus odijs imbuta veritatis, cōpesci non potuit. Itaque mortuo maximè Constante, cum Constantius liberius iam, amoto metu fratris, quod vellet ageret: impediēte nemi-

*Li. 4. scrip.
cap. 7.*

ne totum per orbem insolentissimè hæresis Ariana bacchata est, imò & crudelissimè rabiosissimèq; sæuijt sub nomine pietatis. Sed Constantius, qui discissa pace & vnitæ fidei Catholicæ, Christianos aduersus Christianos armans, ciuili (vt ita dicam) bello Ecclesiæ membra dilacerauerat, totū imperij sui tempus inquietum, molestissimūq; spatium vitæ suæ, bellis ciuilibus etiam per propinquos & consanguineos excitatis exercuit, exegit, expēdit. Hunc verò sequutus Iulianus, haud mirum, si pro vna Romana religione sibi nihil agendum putauerit: qui & nomen Christianū, Apostata factus, omni suæ nequitiae & prauitatis arte subuertere conatus est. Quin etiam, hoc quo fieret commodius, schismaticis Donatistis, quos esse sentiebat Catholicis infestissimos inimicos, permisit eam, quam expetiuerant, libertatem. Quid verò post hunc Imperator Iouinianus? Quod potuit pro religione fecit, res enim Ecclesiæ partim paganismo, partim hæresi mirè turbatas inueniens, templa quidem paganorum claudi iussit: Arianos verò propter ingentem vbiq; multitudinem, præsertim sacerdotum & episcoporum, quos ea perniciēs inuaserat, tolerauit. Tantum Catholicos de suis reuocauit exilijs, proprijsq; sedibus restituit; his etiam peculiariter fauens, suoque in illos fauore singulari & compescens hæreticorum impetus, & aliquos reuocans ad veram religionem. Imperij quoque breuitas (nec enim totum expleuit annum) meliores conatus exclusit,

clusit. At quoniam alij quoque postea nonnulli principes Arianismū tolerauisse videntur: notanda sunt hæc illorum temporum incommoda. Primum, quod latissimè patebat Ariana lues, vt quæ Orientem vehementissimè, atque Occidentem non leuiter infecerat. Deinde, quod non vulgares homines haberet assertores; non mercatores solū, aut coquos, aut lanios, aut sartores, aut opifices quoscunque vel laicos: sed sacerdotes ipsos atque episcopos, & clarissimos, & non paucos: vt non abs re durum satis videretur Imperatoribus, cum tot viris Ecclesiastica dignitate præfulgentibus seuerius colluctari. Præterea accedebat huc, quod, sicuti dictum est, Ariani Nicænam fidem profitebantur, Ariumque damnabant, eaque professio diu fucum fecit etiam optimis principibus. Qui autem ab ea recedere visi essent apertius, seueritatem principum experiebantur. Hinc & ipse Valens *Theo. lib. 3. cap. 29.* (Catholicis alioqui grauis, extincto præsertim fratre Valentiniano, cuius superstitis auctoritate compressus est) Aëtium propter confessionē dissimilis substantiæ mulctauit exilio. Idemque animaduerti voluit in Eunomio: propterea, quod maiorem impietatem ferere dicebatur, quàm vnquā fuerat ab Ario profecta. Postremò barbaricæ irruptiones, & bella ciuilia, Tyrannorumq; & ducum *De his vlt. de libr. 7. Pauli Oro. sij.* variæ factiones, magnas ijs temporibus & ingentes occupationes Romanis dedere principibus. Quo fiebat etiā, vt intermissa ecclesiastici status cura, Ariani quietius agere sinerentur.

*Lib. 5. cap.
16.*

Sed quid tādē Theodosius senior? Ad hunc cum accessisset Licaonum præsul Amphilo-
chius, supplicauit Imperatori, vt Arianorum
cœtus ex vrbibus eijceretur; hanc petitionem
imperator, quod nimis duram crederet, pri-
mò non admisit. Tum igitur sapientissimus
Amphilochius (vt est apud Theodoretum) si-
luit, excogitata memorabili arte. Introgres-
sus enim in regiam, conspicatusq; astantem
imperatori filium Arcadium, qui imperator
paulò ante fuerat designatus, ipsum quidem
imperatorem de more salutauit, nullo hono-
re habito eius filio. Ibi imperator obliuione
Amphilochij hoc factū arbitratus, iubet eum
& ad filium suum accedere, illumq; osculari.
Cui Amphilochius satis respondit esse, quòd
ipsi honorē detulisset. Quapropter indigna-
tus imperator, neglectiōem filij sui, insecta-
tionem interpretabatur. Ibi deinceps vir sa-
pientissimus facti sui rationem declarauit, &
cum clamore: Imperator (inquit) itāne fers
grauiter neglectiōē filij tui, tamq; vehemen-
ter succenses contumeliosis erga illum? Per-
suadeas igitur tibi omnipotentem quoque
Deum odisse blasphematores vnigeniti filij
sui, effeçq; eis infensum tanquam ingratis er-
ga saluatorem & benefactorem suum. His in-
tellectis cum admiratione dictorū factorum-
que, legem statim scribit imperator, qua
hæreticorum cœtus prohiberentur. Hæc
apud Theodoretum. Sed neque passim Aria-
Theo. lib. 5. cap. 32. nis templa esse cōcessa, declarat Gainæ legio-
num præfecti petitio, qua sibi vnū ex diuinis
templis

templis concedi postulabat: cui tum Imperator quidem annuisset, veritus ne quid aduersus imperiū barbarus moliretur, si repulsam passus foret. Sed Ioannes Chrysostomus & petenti restitit mira libertate, & imperatori facile persuasit, nequaquā huic Ariano, quālibet formidabili, fuisse acquiescendum: Minimè (inquit) tu isti (rex) quicquam huiusmodi pollicere, neque hortere me ut sancta canibus dem: non enim possum facere, ut verbum Dei diuina oratione afferentes atque celebrantes eijciam templo, & hoc tradam blasphematoribus illius. Igitur tum Ariani neque intra urbem templa habere, neque cœtus etiam facere permittebātur, tantummodo extra ciuitatem collectas agebant. Sabbatho autem atque Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate decantabant. Et hoc maxima no-
*Lib. 102
trip. c. 3.*
 tis parte facientes (inquit Socrates) diluculo cum ipsis antiphonis per mediam ciuitatem egressi portam, ad suam Ecclesiam concurrebant. Cumque hoc crebrò facerent ad vituperationem orthodoxorum, frequenterque & illud occinerent: *Vbi sunt qui dicunt tria virtute vnum?* tum Ioannes Chrysostomus, ne simplices istiusmodi cantibus allicerentur, suum populum sic ipse quoque instituit, ut nocturnis hymnis exercerentur: quo sic & illorum obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur. Sed studium Ioannis vtile cum turba periculisque finitum est. Cum enim homousianorum noctu celebriores hymni viderentur,

Ariani zelo perciti, ad vim familiarem sibi
eodemque profiliunt. Qua ex re nonnullis v-
triusque partis extinctis, hac altera lege coer-
cuit Arianos Imperator, ne cœtibus conuenti-
culisq; factis suos hymnos publicè decanta-
rent. Si iam cæterorum alijs in regnis comme-
morare velim pium zelum aduersus Arianos,
offeret se continuò Clodoueus Francorum
rex: qui simulatque baptismatis sacramento
initiatu, & rex consecratus fuit, declarauit
subditis ferre se non posse, vt Galliæ partem
Ariani liberè possiderent; occupant enim e-
am ac tenebant VVifigotti, id temporis Aria-
no infecti veneno. Bello itaque aduersus eos
suscepto, prælij secundis vsus, Galliæ finibus
expulit. Quod qui fecit, num tibi laturus fu-
isse videtur, vt inter suos Catholicos impunè
illi religionem contrariam exercerent? & qui
nec vicinos putauit etiam perferendos, is in
ipsis regni sui visceribus eosdem pati potuif-
set? Iam (vt Arianos relinquamus) quid aduer-
sus posteriores sectas principes reliqui? Theo-
dosius iunior, nōne concilij Ephesini autho-
ritate damnatum Nestorium, pulsum ex O-
riente, exilio relegauit apud Oasim? Nōne &
inde longius fuerat abducendus, nisi diuina
vltio præuenisset? Tabefactis enim omnibus
membris eius, maximeque lingua consum-
pta, in Oasi diuina manu percussus interijt.
Marcianus similiter pius imperator, postea-
quam essent Dioscorus & Eutyches ab syno-
do Chalcedonensi damnati atq; depositi, Dio-
scorum Gangras deportari iussit in exilium.

*Niceph.
de Mar-
ciano.*

Fau.

Fauftum quoq; Manichæum in exilium pul- *Li. 5. com.*
 sum fuiſſe, teſtis eſt Auguſt. Confellus enim *tra Fau-*
 vel conuietus (inquit) quod Manichæus eſſet, *ſum, c. 8.*
 cum alijs nonnullis ſecū ad iudiciū proconſu-
 lare productus, eis ipſis Chriſtianis à quibus
 producti ſunt intercedentibus, leuiſſima pœ-
 na, ſi tamen illa pœna dicenda eſt, in inſulam
 eſt relegatus. Sed nihil hoc mirum de Mani-
 chæis, in quos pœna grauior erat imperato-
 rum lege decreta. Valentinianus enim & Theo-
 doſius Manichæos ciuitatibus exturbandos,
 ultimoq; afficiendos ſupplicio decreuerant. I-
 gitur ne cuncta perſequendo ſim æquo proli-
 xior (nam & de pijs Ottonibus afferri huc cō-
 plura potuere, & aliorum quorundam alte-
 ro in libello meminimus) conſtat piorū prin-
 cipum hoc ſtudium fuiſſe ſemper, vt vna Ro-
 mana religio, hoc eſt, ea quæ à concilijs gene-
 ralibus Romani pontificis authoritate cele-
 bratis definita & explicata eſſet, quoad poſſet
 vbique ſola vigeret, floreret, amplificaretur;
 vbique templa, cœtus, ſolennitates, haberet
 ſola. Quod ita Pipinus & Carolus Magnus ac-
 curatè egerūt, vt ne quid in Gallicana religio-
 ne cerneretur Romane religioni contrarium,
 ritus eccleſiaſticos Roma trāſtulerint in Gal-
 liam, iuſſerintque exactè ſeruari. Ac dignum
 duxi quaſdam hic principum leges (quoni-
 am earum mentionem fecimus) interſerere,
 quo magis quod de Romana religione dixi-
 mus, ex eorum quoque verbis eluceat. Igi-
 tur Gratiani, Valentiniani, Theodoſijque
 decretum eiufmodi eſt: Cunctos populos,
 quos

*Li. 9. tri-
par. ca. 7.
Codice de
summa
Trinit. et
fide Cath.
Tit. 4.*

quos clementiæ nostræ regit imperium, in ta-
li volumus religione versari, quam diuinum
Petrum Apostolum tradidisse Romanis, reli-
gio vsque adhuc ab ipso insinuata declarat,
quamq; Pontificem Damasum sequi claret, &
Petrum Alexandriæ Episcopum, virum Apo-
stolicæ sanctitatis. Hoc est, vt secundum Apo-
stolicam disciplinam, euangelicamq; doctri-
nam, patris & filij & spiritus sancti vnâ deita-
tē sub pari maiestate, & sub pia trinitate, cre-
damus: Hanc legem sequentes, Christianorū
Catholicorum nomen iubemus amplecti: re-
liquos verò dementes vesanosq; iudicantes
hæretici dogmatis infamiā sustinere: diuina
primum vindicta (hoc est excommunicatio-
ne) post etiam motus animi nostri quem ex
cælesti arbitrio sumpserimus, vltione plectē-
dos. Huic legi & illa iungatur Martiani Augu-
sti, Catholici plena feruoris, Christianeq; pie-
tatis, quam post concilij Chalcedonen-
sis conclusionem his tulit verbis, atq; promulgauit:
Tandem aliquando quod summis votis atq;
studijs optabamus euenit. Remota est de or-
thodoxa Christianorum lege contentio, tan-
dem remedia culpabilis erroris inuenta sunt,
& discors populorum sententia, in vnum cō-
sensum concordiamque conuenit. Diuersis e-
nim è prouincijs religiosissimi sacerdotes
Chalcedonam venerunt iuxta nostra præce-
pta, & quid obseruari in religione debeat,
perspicua definitione docuerunt. Cesset igitur
iam prophana contentio; nam verè impi-
us atque sacrilegus est, qui post sacerdotum
sen-

sententiam opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippe dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitium lumē inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam, aliquid vltius discutit, mēdacium querit. Nemo itaque vel clericus, vel militaris, vel alterius conditionis, de fide Christiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nā iniuriam facit iudicio religiosissimæ synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuolue re & publicè disputare contendit, cum ea quæ nunc de Christiana fide statuta sunt, ac iuxta Apostolicas expositiones & statuta sanctorū patrum 318. 150. definita esse noscuntur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non solum contra fidem bene dispositam veniunt: sed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. Et hætenus quidem dictū sit de studio Catholicorum principum ad Catholicam Romanam religionem suis in regnis conseruandam.

Ad officium Ecclesiasticorum præsulum pertinere, & principes commoneantur, atq; intelligant sui muneris esse, & per eos & a seruetur religio, quibusdam exemplis ostenditur.

CAPVT XII.

QVam in rem vt incumberent, cū suo zelo incitabātur, tum mouebantur etiam Catholicorum præsulum monitis, quos propius cura rerum Ecclesiasticarum & salutis omnium concernebat. Sic enim vt Ariano

rum

rum coetus ex vrbibus eliminarentur Amphilo-
lochi impetrauit: vt Nestorius eiiceretur ex
Oriente, propterea q̄ eius adulterina doctri-
na multi corrumperetur, Ioannes Antioche-
nus Episcopus imperatorem rogauit, vt Euy-
ches mulctaretur exilio, sanctissimus Leo pō-
tifex apud imperatorem suis literis & egit ipse,
& agendum ostendit. Sanctus Agapitus ponti-
fex, vt Anthemius Constantinopolitanus Epi-
scopus exulare ob suam heresim cogeretur, a-
pud Iustinianū imperatorem effecit. Ille quoq̄
vir beatus, & suo tempore clarus abbas, Petr⁹

*Li. 16. a-
pud Pau-
lum Dia-
conum.*

Venerabilis, cum ad Arelatensem & Ebrudu-
nensem archiepiscopos scriberet, aduersus he-
resim cuiusdam Petri de Bruis, eiusmodi in-
ter cetera adhortationē expressit: Vestrum est,
ad quos præcipue tā ex officio quā ex singu-
lari scientia, in partibus illis cura ecclesie Dei
spectat, & à locis illis in quibus se latibula in-
uenisse gaudet, & prædicatione, & etiam, si ne-
cesse fuerit, vi armata per laicos exturbare.
Sed quia maiorem operam eos cōuertendi q̄
exterminandi adhibere Christianam charita-
tem decet, proferatur (inquit) eis autoritas:
adhibeatur & ratio: vt si Christiani permane-
re volunt, auctoritati: si homines, rationi ce-
dere compellantur. Certè opera & assiduis mo-
nitis D. Bernardi, Petri Abailardi, & Henrici
Apostatae hæreses, non modo Ecclesiasticis cē-
suris fuere damnatae, verum etiam per secula-
res proceres, regniq̄ patres profligate & op-
pressa. Sed & Beatus Dominicus, à quo, singu-
lari Dei prouidentia, Dominicanorum ordo
pro-

*Vide epi-
stolā 197.
cum ali-
quot se-
quentib.
78. 140.*

RELIGIONE.

25

profluxit, ad Albigenſium ſcēdam ſectam eli-
minandam, Comiti Monfortio & alijs pijs
nobilibus magnus fuit incentor & adiutor.
Tandemq; fuit ea ſecta ſeditioſiſſimorum ho-
minum Ludouico rege, conſilijs pientiffimæ
matris eius Blanchæ ſuppreſſa, Romanæq; re-
ligio ſuæ tranquillitati reddita. Deniq; ſeculi
potēſtatem ad epiſcoporum commonitio-
nem, deſenſionis ſuæ aduerſus hæreticos of-
ficiū præbere oportere, declarat Lucij ter-
tij decretum, in quo expreſſum eſt eiufmodi
verbis: Statuimus inſuper, vt comites, baro- *Cap. Ad*
nes, rectores, & conſules ciuitatum & alio- *abolendā*
rum locorum, iuxta commonitionem epiſco-
porum, præſtito corporaliter iuramēto, pro-
mittant quod fideliter & efficaciter, cum ab
eis fuerint requiſiti, Eccleſiam contra hæreti-
cos & eorum complices adiuuabunt bona fi-
de iuxta officium & poſſe ſuum. Si verò id
obſeruare noluerint, honore quem obti-
nent ſpolientur: & ad alios nullatenus aſſu-
mantur: eis nihilominus excommunicatio-
ne ligandis, & terris ipſorum interdīto Ec-
cleſiæ ſupponendis. Ciuitas autem quæ his
inſtitutis duxerit reſiſtendum, vel contra cō-
monitionem Epiſcopi punire neglexerit reſi-
ſtentes, aliarum careat commercio ciuita-
tum: & Epiſcopali ſe nouerit dignitate pri-
uandam. Hoc igitur ſacerdotum ſemper
fuit officium, docere quid principes ſecula-
resq; Magiſtratus pro tuenda Eccleſia facere
deberent, ſuiq; huius debiti illos, cum res po-
ſtulare, commonefacere: ne quid per ſom-
nolen-

nolentiam eorum Ecclesia caperet detrimento. Propterea sane Petilianus Donatista, sacer-
Lib. 2. contra literas Petiliani cap. 19. dotes Catholicos vocauit carnifices, qui fuerunt authores (vt aiebat) imperatoribus, vt in ouiculas innocentes tam grauitur saeuirent: quas etiam suis poenis & sanguine eternas celli diuitias mercari gloriabatur. Nec sum quidem nescius grauitur reprehensos esse Idacium & Ithacium Episcopos, quorum factione (vt ait D. Hieronymus) Priscillianus cum alijs aliquot eius affectis, à Maximo tyranno caesus est Treuiris. Qua de re scriptum est à Sulpitio Seuero prolixius. Quin & D. Ambrosius cum eodem tempore apud Treueros legatione funderetur nomine Imperatoris Valentiniani, separauit sese ab his Episcopis, qui ad necem (ait) quosdam petebant, licet deuos à fide. Sed horum inconsiderato zelo, variè proculdubio peccabatur. Primum, quod Ecclesiae causam cognosci vellent à secularibus iudicibus. Hoc enim beatus Martinus, qui tum agebat Treueris, nouum & inauditum nephas aiebat esse, vt causam Ecclesiae iudex saeculi iudicaret. Deinde accusationem ipsi suscipiebant in causa sanguinis, necè miserorum in iudicio flagitatione sua postulantes. Id quod à sacerdotibus esse debet alienissimum, quodque si faciunt, merito irregularitatem incurrunt. Nam si Theodosius Imperator, praeclearam adeptus victoriam, tamen quia hostes in acie strati sunt, abstinuit se consortio sacramentorum, donec Domini circa se gratia, filiorum exprimeretur ad-

In catalogo scripto ecclesiae.

Epist. 27. quae est ad Valentinianum imperatorem, ubi sua legationis rationem exponit.

Ambrosius in oratione furebris.

aduentu: quid pati Episcopus debet, qui se ad alienum sanguinem fundendum, aut seuerum iudicem, aut accusatorio munere præbuerit inimicum? Hoc enim inter secularem & Ecclesiasticam potestatem interest, quod illius quidem terribiliter gerenda est administratio, huius clementer (vt August. ait) commendanda est mansuetudo. Ideoque, vt est *Lib. sacræ hist.* apud Prosperum in Chronicis. Timasio & Promoto consulibus, Ithacius & Vrsatius Episcopi ob necem Priscilliani, cuius accusatores fuerant, Ecclesiæ communione priuati sunt. Sed ipsum iam Sulpitium audiamus: Priscillianus (inquit) ne ab episcopis audiretur, ad principem prouocauit, permissumque id nostrorum inconstantia. Quia aut sententiam in refrangentem ferre debuerant, aut si hi ipsi suspecti habebantur, alijs episcopis audientiam reseruare, non causam imperatori de tam manifestis criminibus permittere. Ita omnes quos causam inuoluerat ad regem deducti: sequuti etiam accusatores Idaicus & Ithacius episcopi. Quorum studium in expugnandis hæreticis non reprehenderem, si non studio vincendi plus quam oportuit certassent. Ac mea quidem sententia est, mihi tam reos quam accusatores displicere. Certè Ithacium nihil pensi, nihil sancti habuisse definitio. Fuit enim audax, loquax, impudens, sumptuosus, ventri & gulæ plurimum impertiens. Hic stultitiæ eousque processerat, vt omnes etiam sanctos viros, quibus aut studium inerat lectionis, aut propositum erat

G

certare

certare ieiunijs, tanquam Priscilliani socios
aut discipulos in crimen arcefferet. Ausus et-
iam miser est, ea tempestate, Martino Episco-
po, viro plane Apostolis conferendo palam
obiectare hæresis infamiam. Namque tum
Martinus apud Treueros constitutus, non
definebat increpare Ithacium, vt ab accusa-
tione desisteret. Maximum orare, vt sangui-
ne infœlicium abstinere; satis superq; suffi-
cere, vt episcopali sententia hæretici iudicati
Ecclesijs pellerentur: nouum esse & inaudi-
tum nephas vt causam Ecclesiæ iudex seculi
iudicaret. Præclare hic Martinus mansuetis-
simi patris, qualē esse decet Bpiscopum, fun-
ctus officio est. Quod etiam non neglexit D.
Epist. 138. Augustinus, pro Donatistis subinde suppli-
cans, vt esset eorum damnatio præter sup-
plicium mortis: aliàs etiam rescribens, vt eis
parceretur. Fuitque temporibus illis causa
peculiaris, quamobrem ita faciendum esse
Episcopi sanctissimi iudicabant. Nempe vt
etiam ijs qui foris erant, hoc est gentilibus;
quorum erat passim adhuc frequens nume-
rus, commendaretur mansuetudo Ecclesiæ:
quæ suis inimicis & infestissimis etiam ho-
stibus, cuiusmodi tum erant circumcellio-
nes Donatistæ, parceret, tantumque abesset
vt vindictam reponere velle videretur, vt
etiam quo parceretur illis, supplicaret. Acce-
debat, Augustini quidem iudicio, vt ita pu-
taret esse faciendum, quod sanctorum pas-
siones, qui violentis circumcellionum incur-
sibus aut trucidati, aut mutilati, læsiq; erant
gravi-

grauiter, nollet inimicorum expetito sanguine obscurari, sed claras omnibus illustresque proponi, quo prodesse exemplis patientiæ. Quapropter in epistola quam ad iudicem Apringium scripsit, hunc alloquitur eiusmodi verbis: Nunquid placet tibi (legenda sunt enim gesta ad sanandas animas, quas pestifera suasionem vulnerarunt) nunquid placet tibi, ut ad finem gestorum, si cruentum istorum supplicium continebit, legendum peruenire timeamus? Vbi ponimus (inquit) & ipsam conscientiam, ne malum pro malo qui passi sunt, reddidisse videantur. Atque in eadem epistola: Si nihil aliud (inquit) constitueretur frenandæ malitiæ perditorum, extrema fortasse necessitas ut tales occiderentur vrgeret. Quanquam, quod ad nos attinet, si nihil ijs mitius fieri posset, malemus eos liberos relaxari, quam passionem fratrum nostrorum, fuso eorum sanguine, vindicari. Nunc verò quâdo aliquid fieri potest, quo & mitis commendetur Ecclesia, & immitium cohibeatur audacia; cur non fletas in partem prouidentiolem, lenioremque sententiam? Quod licet iudicibus seculi facere, etiam non in causa ecclesiæ. Sic igitur illi tum episcopi, planè suo hoc exemplo demonstrantes, apud seculi iudicem magis Episcopum decere pro reos supplicare ne perimatur, quàm accusatione vrgeri ut occidatur: etiam si ea sit rei causa, ut dignissimum esse morte prouidentiores non dubitent. Nam quis iniustum esse censuisset, interficere circumcelliones

non modò schismaticos insolentissimos, verum etiam crudelissimos homicidas? Nec de Priscilliano quidem quisquam dubitabit, quin is fuerit extremo supplicio dignissimus, qui obscæna eius libidines & flagitia infanda cogitabit: Gemino enim (vt ait Sulpitius) iudicio conuictus, confessus est se obscænis studuisse doctrinis, nocturnosq; etiam turpium fœminarum egisse conuentus, nudumq; orare solitum. Sed non defuerunt ijs temporibus, qui iniquissimè damnatū conquererentur. Tanta enim in homine fuit hypocrisis, tantæque ad occultandas turpitudines industria (propter quod etiam illud habebat familiare; iurâ, periuria, secretum prodere noli) vt quamuis esset nequissimus, tamè sanctissimus esse crederetur. Nec alia multo de his qui eum sequebantur, passim gerebatur opinio. Et Ambrosio quidem Mediolanensi, ac Damaso Romanæ vrbis Episcopo frustra conatus est fūco pietatis illudere. Sed si non alijs imposuisset, non Latini Drepanij ad Theodosium in Paneg. hæc verba legerentur: De mortibus virorum loquor? cum descensum recorder ad sanguinè fœminarum, & in sexum cui bella parcent, non parcè scuitum. Sed nimirum graues suberant inuidiosæq; causæ, vt vnco ad pœnam, clari vatis matrona raperetur? Obijciebatur enim atque etiâ exprobrabatur mulieri viduæ nimia religio, & diligentius culta diuinitas. Quid hoc maius poterat intendere accusator sacerdos? Fuit enim, fuit & hoc delatorum genus, qui
nomi-

hominibus Antistites, reuera satellites atque adeo carnifices, non contenti auitis euoluisse patrimonijs, calumniabantur in sanguinem, & vitas premebant reorum iam pauperum; quin etiam cum iudicijs capitalibus adstitissent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant. Hæc igitur atque eiusmodi cōmiserationem faciunt, atque etiam iniustæ mortis opinionem pariunt ijs hominibus, qui non satis attendunt quanta sæpe doctrinæ perniciēs, quæ ad animarum neces omni crudelitate grassatur, piæ velamento commiserationis obtegatur. D. certè Hieronymus Priscillianum dicit gladio seculi & totius orbis autoritate fuisse damnatum. At post mortem eius (inquis) magis multo secta inualluit? Mouet enim & hoc nonnullos, vt saltem nō expedisse dicant illum è medio tolli. Quia (vt ait Sulpitius) Priscilliano occisio, non solum non repressa est hæresis, quæ illo authore proruperat, sed confirmata, latiusque propagata est. Namq; sectatores eius, qui eum prius vt sanctum honorauerant, postea vt martyrem colere cœperunt: peremptorum corpora ad Hispanias relata, magnisque obsequijs celebrata eorū funera. Quin & iurare per Priscillianum summa religio putabatur. Verū si propterea tolli non expedire censent ab homine non solum sceleratissimum libidinum mācipium, sed perniciosissimum etiam hæreticum, turpitudinisque doctorem: quid de ipsius Dei circa Arium iudicio dicturi sunt? Hunc enim non homo sustulit è medio, sed

inufitato genere mali, profluētibus illi cum excremento vifceribus, diuina cum ad æternas pœnas rapuit manus. Et tamen hanc eius mortem, quam, nifi impius, nemo dicere potest non fuiſſe iuſtiſſimam, aut non prudenter irrogatam, grauiores multo per Arij diſcipulos turbæ ſequutæ ſunt, latiusque hæreſis ſerpiſit, ac plures multo quàm antè vitiauit. Verùm hoc quoniam non magni eſt momenti, cito relinquimus. Illud potius videndum eſt quale ſit, quod poſterioribus ſeculis frequentius eſt uſurpatum: vt in hæreticos animaduerneretur ſupplicio mortis. Nam Imperator Michael Europalates, mitiſſimus appellatus, diuino motus zelo, contra Manichæos capitalem animaduerſionem Nicephori ſanctiſſimi patriarchæ hortatu promulgauit. Quæ res nec tum quidem reprehentione caruit, cum eſſent qui dicerent, non licere ſacerdotibus promulgare contra impios mortem. Sic enim habet hiſtoria. Nec dubium id quidem eſt, quin & iudicium, & accuſatio, & promulgatio ſeu decretum de ſanguine fundendo, procul eſſe debeat à manſuetudine ſacerdotali. Sed ad eos doctrina & admonitio pertinet ijs de rebus, quæ pro tempore neceſſariæ eſſe videantur ad religionis conſeruationem. Tota ergo præcipuè quæſtio de doctrina eſt, ſitne ea vera & Catholica, qua tradatur, hominem hæreticum ob crimen hæreſeos, cum præſertim profiteatur, & in alios ſuæ doctrinæ ſpargit contagium, iuſtè affici

ſup-

*In Miſcel-
lis.*

supplicio mortis. Quæ si vera est, & si hominem hæreticum occidi iustum est: id deinde videndum erit num expediet, num ut id fiat, aliquando Ecclesiæ postulabit necessitas. Quod si erit, cum ad episcopos pertineat, vnumquemque sui officij commonefacere, iuxta doctrinæ sanæ rationem, profecto nihil erit ab illorum munere alienum, si quandoque principem, etiam gladij sui admoneant, ad exterminandos veræ religionis corruptores; proferentes cum D. Apostolo: *Rom. 13.* Ministros esse illos Dei in eos qui malè agunt, nec sine causa gladium portare. Neque enim cum hoc faciunt, fines excedunt crediti sibi ministerij, quo iubentur docere, monere, arguere. Ideoque non dubitavit Augustinus *Epist. 129.* Olimpium comitem adhortari, ut leges Cæsaris aduersus gentiles & Donatistas euulgaret; potuisset idem profecto & ipsum admonere Cæsarem, ut easdem conderet leges, quibus coerceretur insolentia schismaticorum. Porro de iustitia qua puniatur morte crimē hæreseos, & antè diximus aliquid, & hic modo non pigeat adiungere: qui hæresim ac schisma non putet vltimo supplicio puniri iuste posse, hunc non intelligere satis, quæ horum scelerum magnitudo et grauitas: quanta ad inficiendum pestis: quanta ad Rempublicam funditus euertendā vis existat. Quid enim imprimis concipi animo potest hæresi & schismate grauius? quorum altero fides, qua Deum salutisq; consequendæ rationem cognoscimus: altero charitas, qua Christo

eiusq; corpori, quod est ecclesia, coniūgimur, radicitus ex animis euellitur. Fides iustitiæ ac spiritualis in nobis ædificij fundamentum existit. Hæresis hoc sublato fundamento, vix inanem pietatis imaginē ac fallacem virtutis simulationem relinquit. Quin & præteritis aliquando seculis, & his nostris infœlicissimis, eousque progressa est, vt furorem pro virtutis zelo, fornicationes sacrilegas & adulteria pro thoris immaculatis & honestis, cædes & latrocinia pro iustissimis animaduersionibus præ se tulerit. Fide religio constat, hæresis eandem corrumpit. Fides Christi in terris familiā continet, eiq; adiungit alienos, hæresis dissoluit eandem, ac dissipat benè coniunctos. Illa virtutes veras parit ac fouet, hæc studia sancta eneruat, vitiorumq; mater existit. In illa humilitas Christiano homine digna conspicitur, qua se in arduis quibusque suscipiendis diuinæ authoritati submittit; in hac intolerabilis superbia cognoscitur credere recusantis quod non intelligit. Fide Catholica incolumi, reliqua si exciderint, facile refarciuntur: hæresis cum fidē subuertat, tanquam sublatis vitæ principijs, nihil aliud quàm salutis desperationem, quātum in ipsa est, facit. Quæ verò pestis aut celerius inficit, aut suo contagio exitium affert alijs præsentius? Nōne hanc ait Apostolus Cancris instar serpere? qui morbos simulatque corporis humani partem aliquam corripuerit, continuò sensim atque occultè in reliquas partes inserpit; atque vbi inualuerit paululum, serò tum medi-

medicinam paraueris. Sic vbi vnumquempi-
 am hæresis vitiauit, lubrica deinde in alios fa-
 cilitate prolabitur. An non vnicus homūcio
 Arius erat? at non vna cum illo ipsius hæresis
 interijt: non longi enim temporis spacio vni-
 uersum prope terrarum orbem inuasit; aulas,
 tribunalia, florentissimas ecclesias, publica &
 priuata omnia occupauit: velut scintilla, cū
 eam diu materies sicca fouerit, repentē in ma-
 ximum totius ædificij incendium exardescit.
 Nostræ verò cladis nōne perparua in Luthe-
 ro initia fuere? collucebat in ijs primūm ve-
 lut exigua quædam erroris scintilla, quæ si vt
 conspecta est, mox compressa fuisset, non has
 quas videre cogimur, ecclesiæ ruinas videre- *Au. li. 16*
 mus. Sed cum ille maledicti Cham conceptus *de cin. c. 2*
 animo calor, ille pestilentissimus hæreseos i-
 gnis sensim & paucorum in pectoribus alere-
 tur, & increscens viciniora quæque corripe-
 ret, continuò sane etiam ad dissitos velut
 ardentes flammæ globos euomit, con-
 tinuò spargi ignes, miscerique incendia lon-
 gè lateq; cœperunt. Nam quoniam ecclesiasti-
 cis & Catholicis institutis, difficultas & aspe-
 ritas atque amaritudo quædam visa est corru-
 ptis mentibus permista esse, aduersa verò mi-
 ra facilitate, leuitate, voluptate condieban-
 tur; illis offensi, his deliniti pleriq; rapieban-
 tur in præceptis: & bonorum verorumq; specie
 falsi, mala pro bonis, falsa pro veris, noxia
 pro salutaribus passim amplectebantur. Ita-
 que permulti homines in vitia proni, & qui-
 bus aures ad noua audienda pruriebant, no-

uitiorū errorū venena sibi à diaboli ministris propinata, auidè celeriterq; susceperūt, suscepta & hausta intimis visceribus cōceperunt, concepta vsq; firmata, tanta nunc inhærescunt tenacitate, vt eximi nec authoritate nec ratione posse videantur. Quā autē sit hæresis turbulenta: quanta quamq; fœcunda seditio- num ac dissidiorum parens: q̄ vis in illa infit ad bellorum ciendos motus, ad regna collidēda & perdēda, ad miscēda turbandaq; omnia, q̄s nostrum hoc suo tēpore nō suo dāno, aut certè sine grauissimo animi dolore experitur. Neq; verò hæc nunc primum facit, sed natiuū hoc illius ingenium esse, ex præteritis cognoscitur ætatibus. Quantum enim calamitatis in orbē Christianū inuexerit dogmatis Ariani susceptio, scriptores veteres memorię prodiderunt. Tunc enim nō solum parua res, sed etiā maximę labefactatę sunt. Nec tantūm affinitates, cognationes, amicitia, domus, verū etiam vrbes, populi, prouincię, nationes, vniuersum postremò Ramanum imperiū funditus concussū & emotū est. Namq; cum prophana ipsa Arianorū nouitas, velut furia quēdā, capto prius omniū imperatore, cūcta deinde palatij culmina nouis legibus subiugasset, nequaquam deinceps destitit vniuersa miscere atq; vexare, priuata & publica, sacra prophanaq; omnia: nullum veri ac boni gerere discrimen, sed quoscunque collibuisse, tanquam de loco superiore percutere. Tunc temerata coniuges, depopulata viduę, prophana virgines, dilacerata monasteria, distur-

*Vincētius
Lirinēsis.*

batj

hati clerici, verberati Leuitæ, acti in exiliū sa-
 cerdotes, oppleta sanctis ergastula, carceres,
 metalla: quorum pars maxima, interdictis vr-
 bibus protrusi atq; extorres, inter deserta, spe-
 luncas, feras, saxa: nuditate, fame, siti affecti,
 contriti & tabefacti sunt. Atque hæc omnia
 non ob aliud, nisi profectò, dum pro cælesti
 dogmate, humanæ superstitiones introducū-
 tur: dum bene fundata antiquitas, scelesti no-
 uitate subruitur: dum superiorum instituta
 violantur, dum rescinduntur scita patrum,
 conuelluntur definita maiorum, dum sese in-
 tra sacratæ atque incorruptæ vetustatis ca-
 stissimos limites, prophanæ ac nouellæ curio-
 sitatis libido non continet. Quid verò de Do-
 natistarum immanitate multa commemorē?
 cum enim iam sese non nihil eorum remissi-
 set rabies, atque ab eorum sæuitia in aliquan-
 tam libertatem populus Christianus respi-
 rasset, multiq; eorum qui prius illorum parti-
 bus adhæssent, ad Catholicam reuerti velle
 cœpissent, tantis repentè sunt odiorum sti-
 mulis incitati, vt contra eorum infidias aper-
 tissimaque latrocinia vix vllæ ijs locis Eccle-
 siæ possent esse securæ: vix vlla via tuta, qua
 iter agerent, quicunque aduersus eorum ra-
 biem pacem Catholicam prædicarent, eo-
 rumque dementiam perspicua veritate con-
 uincerent: vsque adeo prorsus non modo lai-
 cis, vel quibuslibet clericis, sed ipsis quoque
 Episcopis Catholicis quodāmodo propone-
 batur dura conditio. Aut enim tacenda erat
 veritas, aut eorum immanitas perferenda.

Tam

Aug. ep̃a

50.

Tam sæpè aliàs eiusmodi fructus nobis hæresis peperit, vt vbi talia facta non sint, non voluntas defuisse, sed facultas abfuisse credenda sit. Sæuire Donatistæ aliquando se nolle dicebant, ego verò (inquit Aug.) non potuisse arbitror. Nulla bestia si neminem vulneret, propterea mansueta dicitur, quia dentes & ungues non habet. Hoc igitur crimen tantæ impietatis plenum, vt ipsius pietatis fundamentum radicemque tollat: tam pestilens ac perniciosum, vt nisi attentissimè quisquam cauerit, proculq; separetur, in periculum perdendæ salutis adducatur: Hoc tam inquietum malum, turbulentum, rerumq; mutationis auidum, non exilio, non vinculis, non facultatum amissione, non omni persecutione, adeoque ipsa morte dignum censebimus? Ergo puniuntur isto modo homicidia, adulteria, furta: sola sacrilegia impunita remanebunt? Quid quod facultatibus exuantur, quod supplicij excruciatum summa æquitate necentur, id nos permouebit; quod verò simpliciorum animos mortiferis suasionibus perdiderint, pro nihilo putabimus? Cur indignus videatur morte corporis, qui animi grauissimam

*Ca. 17. li. 1.
cōtra epi.
stolā Par.
meniani*

mortem intulerit? Sed hominum multitudo non in corde cor, sed in oculis habet. Si enim sanguis exit de corpore mortali, continuò quisquis aspicit exhorrescit: si verò à pace Christi præcisæ animæ atque separatæ, in hæresis vel schismatis sacrilegio moriūtur, quia non videtur, non plangitur. Imò verò mors tetrior atque funestior, &, vt plane dixerim,

ve

Verior iure consuetudinis deridetur : sic ho-
 mines sumus, ijs solis, quæ sub sensus cadunt,
 permouemur. A morte (inquis) ac persecutio-
 ne dignissimos quidem confiteor, sed hâc in-
 ferre cuiquam ob schisma aut hæresim, hu-
 manæ potestatis esse, id verò pernego. Quid
 igitur (inquam) est, quod in epistola ad Roma *Cap. 13.*
 nos Paulus ait? Omnis anima potestatib. sub-
 limioribus subdita sit, non est enim potestas
 nisi à Deo; quæ autem à Deo sunt, ordinata *Ibidem.*
 sunt: Itaque qui potestati resistit, Dei ordina-
 tionem resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi da-
 mnationem acquirunt. Nam principes non
 sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem
 non timere potestatem? bonum fac, & habe-
 bis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi
 in bonum. Si autem malum feceris, time, nō
 enim sine causa gladium portat. Dei enim mi-
 nister est, vindex in iram ei qui malum agit.
 Cum igitur apertissimè his verbis gentium
 Apostolus, diuinitus tributam assermet prin-
 cipibus potestatem supplicium de ijs sumen-
 di qui malè fecerint, tota in eo posita quæstio
 est, nihilne mali hæreticus aut schismaticus
 faciat. Nisi autem malum esset, atque id qui-
 dem grauissimum schisma facere, non diui-
 nis in litteris legeremus Dathan & Abyron,
 cum se schismate ab reliquis segregassent ter-
 ræ hiatu deuoratos; cæterosque omnes qui il-
 lis consensissent, igne de medio ipsorum exi-
 stente, consumptos. Quo quidem tam præsen-
 ti horrendoq; supplicio declaratum est, quan-
 tis illi vltimis supplicijs reseruentur, quibus,
 cum

cum eodem in scelere sint, patiētissimè tamē in hac mortali vita parcitur. Si nihil mali hæreticus faceret, non Hymenæum & Alexandrum, qui circa fidem naufragium fecerāt, Apostolus Sathanæ tradidisset, vt discerent nō blasphemare. Quod si malè ac sceleratè prorsus & hæreticus & schismaticus facit, timeat vterque principis potestatem, non enim sine causa gladium portat, minister enim Dei est, vindex in iram ei qui malum agit. Rectè igitur D. Augustinus, Terrenę potestates (inquit) cum schismaticos persequuntur, ea regula se defendunt, qua dicit Apostolus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & ea quæ iā semel retulimus. Rectè & Bernardus pronunciat fatius esse vt gladio coerceantur, illius videlicet qui non sine causa gladiū portat, quā in suum errorem multos traducere permittātur. Ac de iustitiæ quidem ratione satis. Quid autem aliquando opus facto sit, quidq; expediat, ea prudentiæ subiecta quæstio est. Nā vel pro hæreticorum ingenijs doctrinæq; peruerfitate, vel pro temporum conditionibus maior vel minor adhibenda est coercio. Augustinum quidem ipsum fecit olim experientia hac in causa prudentiorem, cuius & illa sententia est: Cogunt sæpe diuersas inuenire medicinas variorum experimenta morborum.

Epi. 154.

*Videre
est hoc
Retrac.
li. 2. ca. 15.*

IN-

INDEX CAPITVM.

IN Republica constituenda, vel instauranda, & conser-
uanda, primā esse religionis habendam rationem.

CAP. I.

6

Iuxta veterum receptam de Republica definitionem, non
constare Rempubicam sine cōsensu populi in vnā eandemq;
veram religionem. CAP. II.

15

Sicut iustitiæ ratio sine qua Respublica non est, postulat
vt Deo suus honos vera religione deferatur: ita postulare et-
iam, vt eius dehonestationes atque iniuriæ quæ fictis &
falsis religionibus irrogantur, legibus pœnalibus propulsen-
tur. CAP. III.

17

In vnica religione Catholica concordie pacisq; publicæ
vinculum præcipuè consistere, eoq; soluto grauissimè per-
turbari. CAP. IIII.

26

Diuersitate religionum non solum Rempubicam inter ci-
ues, sed & familiam inter domesticos perturbari.

CAP. V.

33

Ad perturbandam euertendamq; rempublicam nihil va-
lere magis quàm nouæ & commentitiæ religionis introdu-
ctionem. CAP. VI.

36

Obedientiam quæ superioribus in Republica debetur,
maximè solui nouæ religionis, præsertim vt nunc est ciui-
uoluntas, introductione.

CAP. VII.

42

Frustra hæreticos prætexere peccata præfectorum, vt
eis doceant obediendum non esse.

CAP. VIII.

49

Iuxta

INDEX CAPITVM.

Iuxta scripturas sanctas hoc esse debere studium principum Christianorum, ut vnica in republica, eaque Catholica Romana religio obtineat.

CAP. IX.

56

Dissoluuntur argumenta quaedam, ex ratione scripturis, que petita, quae supradicta conuellere videantur.

CAP. X.

65

Christianorum principum exemplis declaratur studium fuisse in Ecclesia perpetuum, ut vnica religio Catholica Romana, quoad posset, in publico suo exercitio retineretur.

CAP. XI.

78

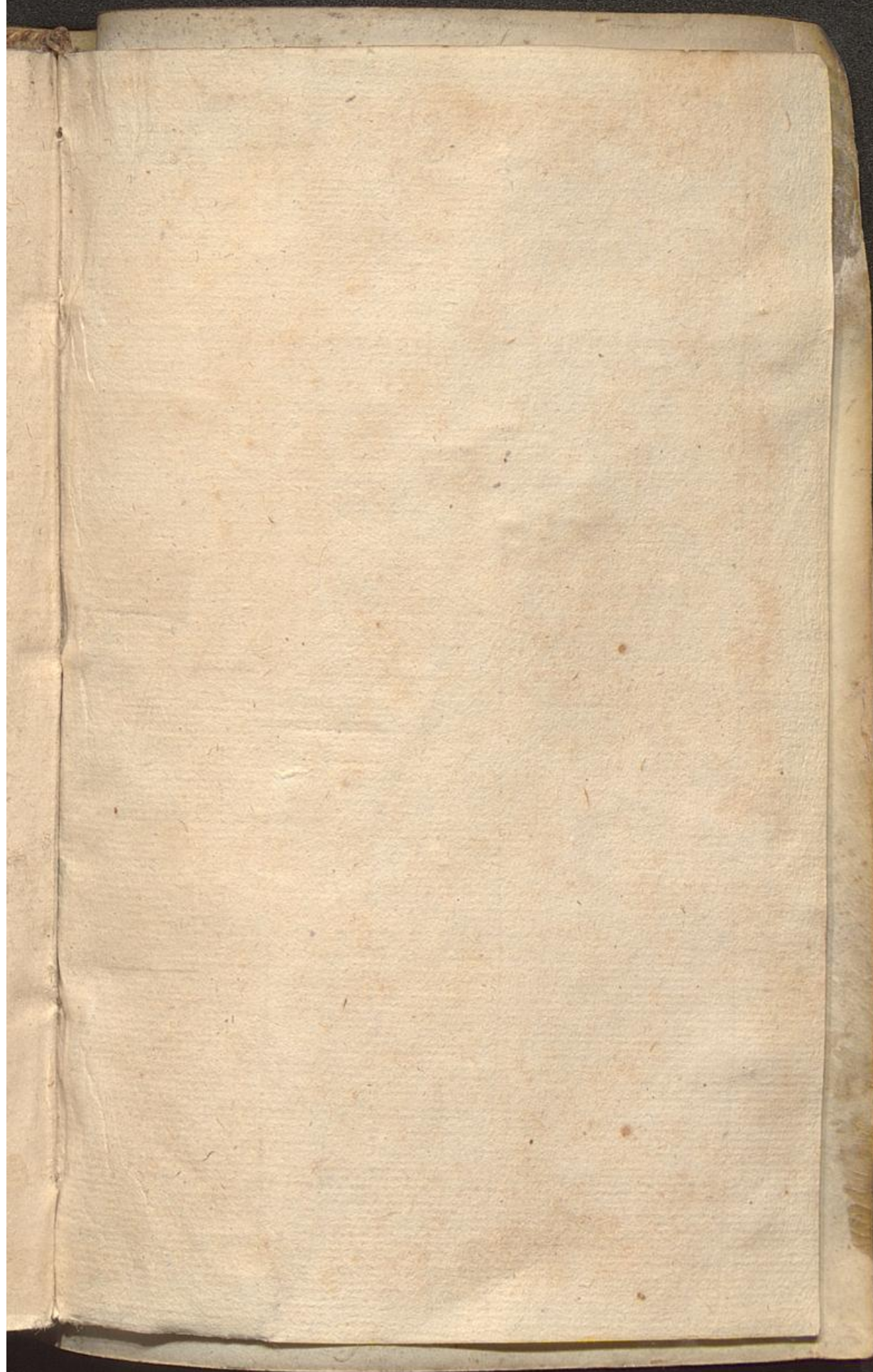
Ad officium Ecclesiasticorum praesulum pertinere, ut principes commoneantur, atque intelligant sui muneris esse, ut per eos vnica seruetur religio, quibusdam exemplis ostenditur.

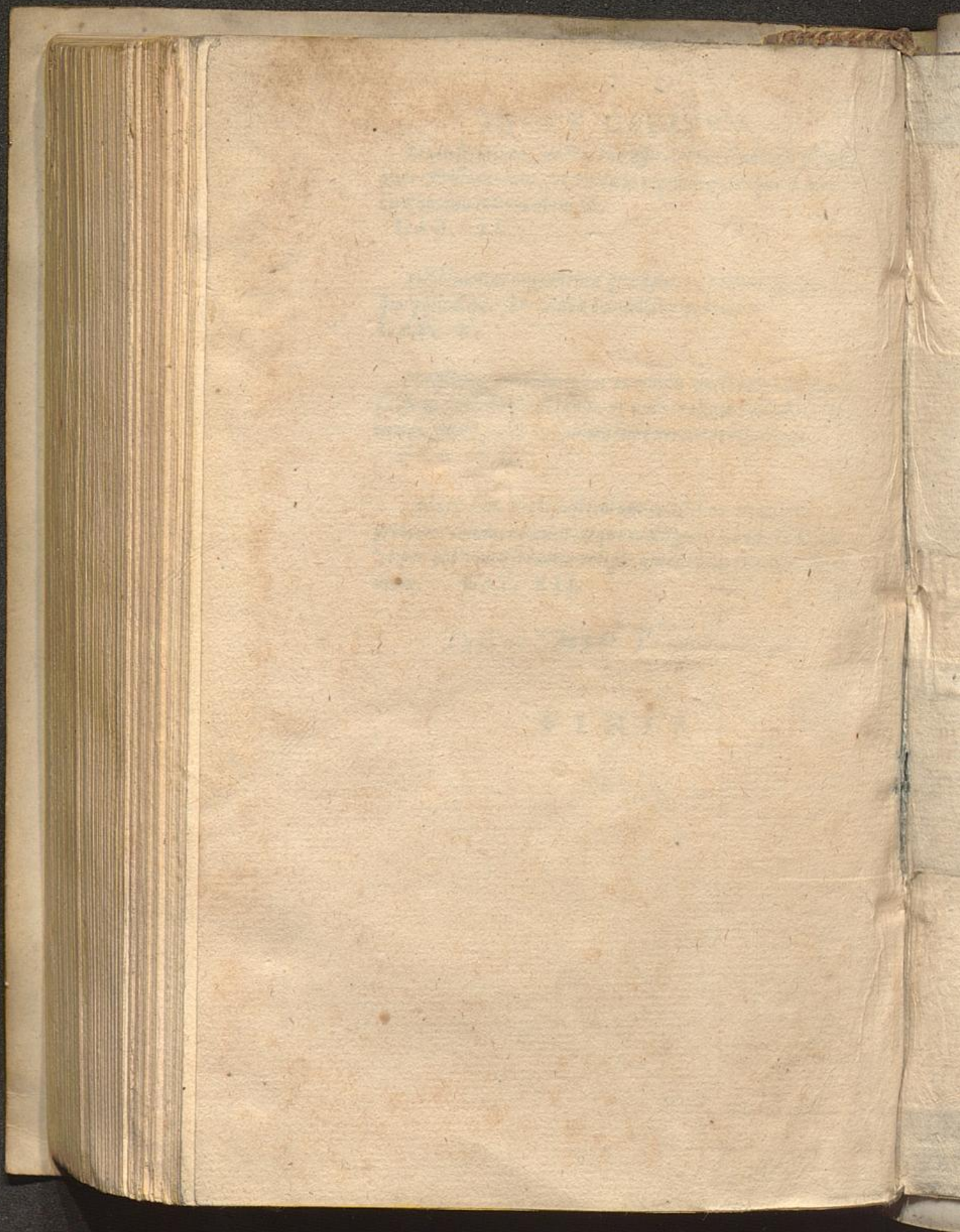
CAP. XII.

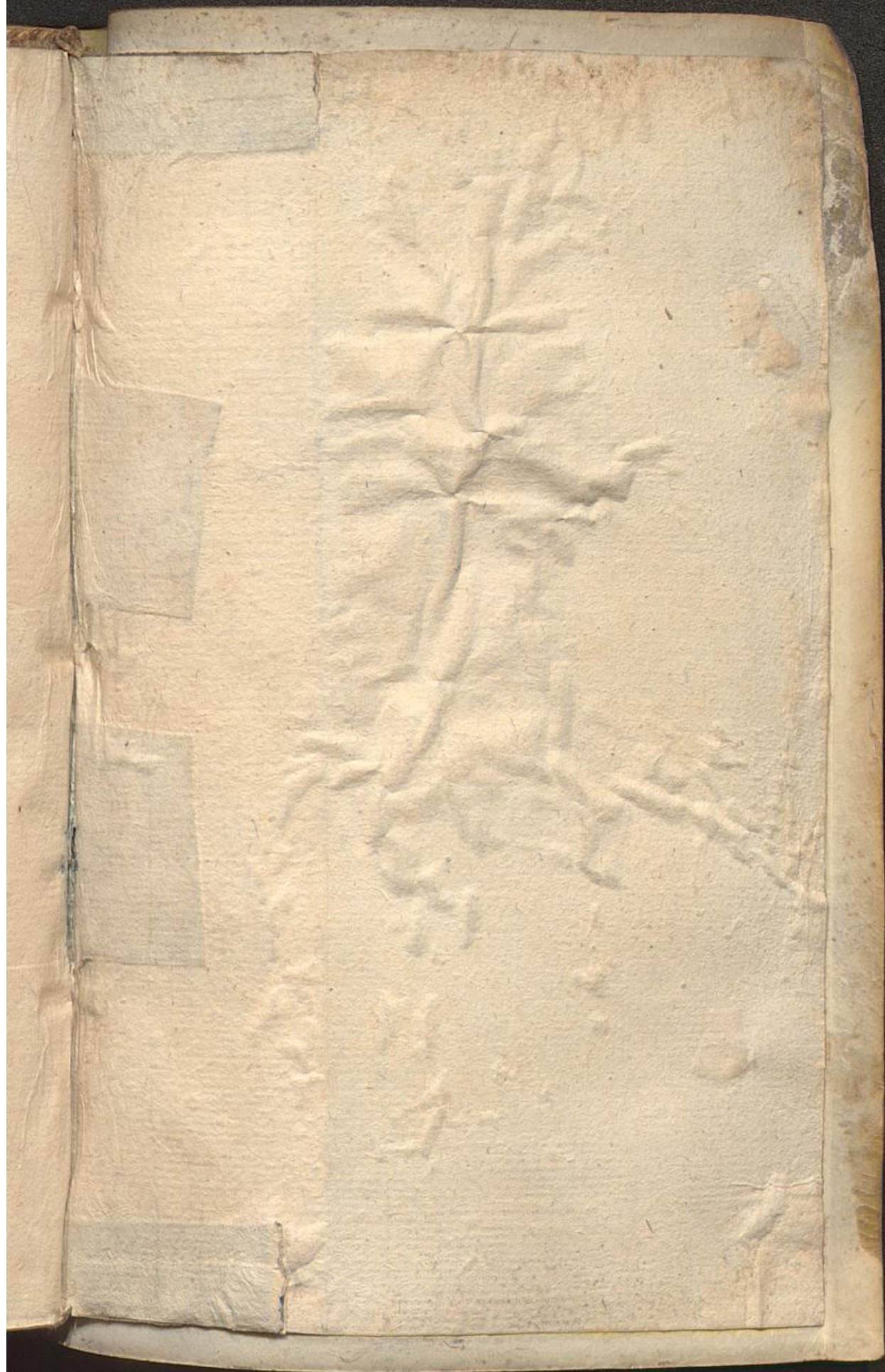
93

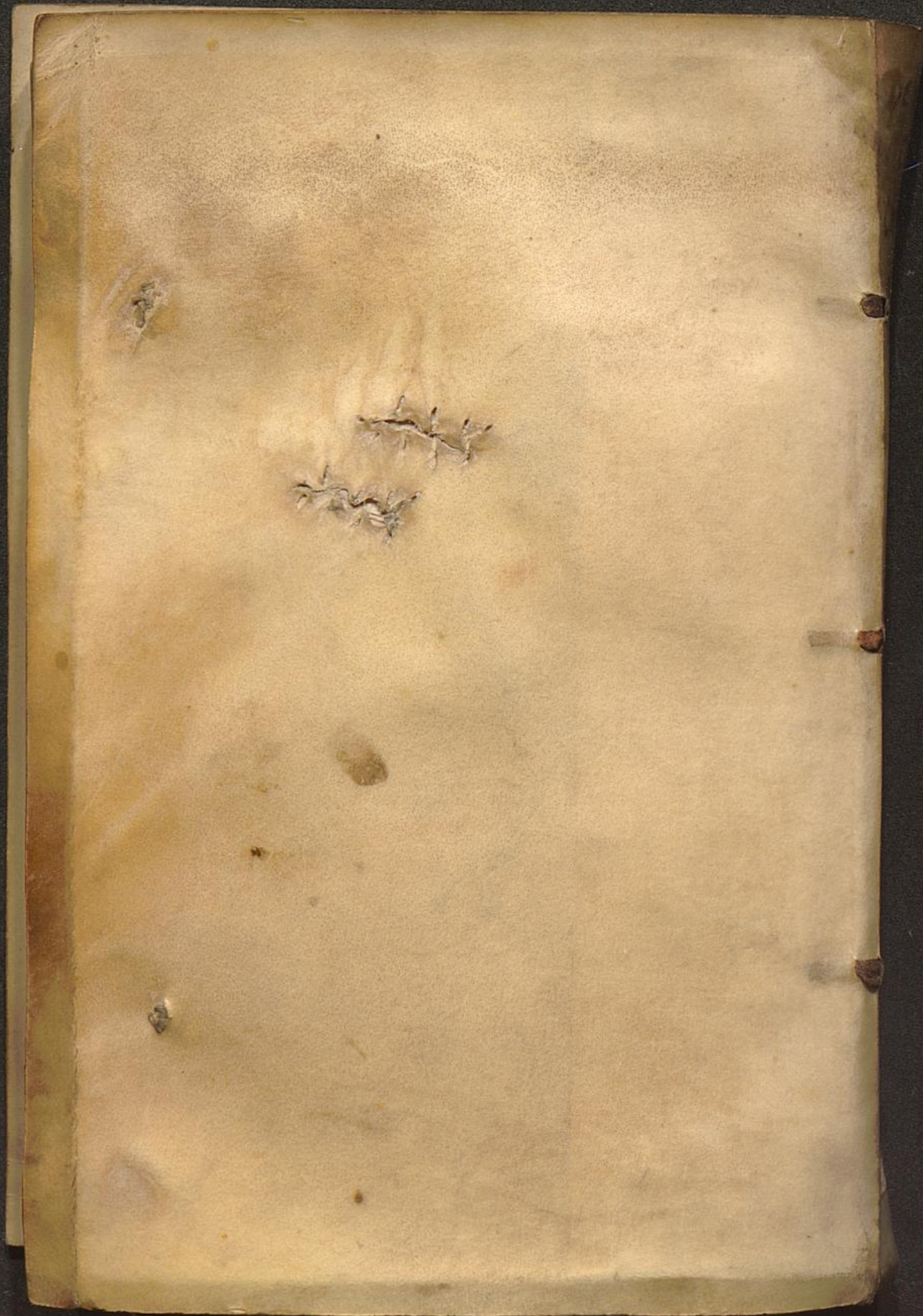
Socii Jesu Paderbornae

FINIS.

De regno
Christi
Chronolog
De unica
religione

Th
4926